

74.

Aantekeningen, maart - april 2020

Pieter Wisse

74.1

Ik meen dat elk teken een verzoek tot inschikkelijkheid is. Enige uitzondering kan ik mij niet voorstellen. Daarom vraag ik mij dus óók meteen af, wat Dirk Baecker wil bereiken met zijn openingszin in **Beobachter unter sich, Eine Kulturtheorie** (Suhrkamp, 2013):

Dies ist ein Buch über nichts.[p. 9]

Als hij het daar bij die ene zin gelaten had, zou ik hebben kunnen instemmen met – wat ik dus beschouw als – zijn verzoek om die opvatting van hem over te nemen. Hij blijkt echter wel degelijk iets van de lezer te willen. Dat is om onder de noemer van een

Kulturtheorie [...] den Blick dafür zu öffnen, dass unsere Beobachtung der Welt nicht unbeeinflusst von anderen Beobachtern ist, die die Welt anders beobachten.[p. 9]

Maar dat is natuurlijk niet ... niets, hoewel Baecker in het midden probeert te laten wie als waarnemer in aanmerking komt. Algemener mikt hij op

eine Theorie des Beobachters, die die Bedingungen nennt, unter denen er oder sie oder es sich an den Spielen der Welt beteiligen kann.[p. 9]

Wat ik meteen verwarrend vind, is de aanduiding met waarnemer voor wie feitelijk deelnemer is. Ik noem dat een subject, zie ook [Semiosis & Sign Exchange, design for a subjective situationism](#), ofwel iets dat zich gedraagt al naar gelang wat hij (lees ook: zij, het) als (uitgangs)situatie ervaart c.q. als (uitkomst)situatie probeert te verwerklijken. Daarvoor dient zijn waarneming.

Ipv waarnemers onder elkaar gaat het daarom m.i. alweer principiëler om subjecten onder elkaar. Voor het ene subject zijn één of meer andere waargenomen, veronderstelde e.d. subjecten dan telkens onderdeel van een ervaren c.q. beoogde situatie. Kortom, wat mij betreft legt Baecker zichzelf voor zijn theorie een nodeloze beperking op. Ik beken dat ik er als theorie weinig tot niets van begrijp, terwijl ik her en der toch tekstpassages aantref die ik volgens de theorie van subjectief situationisme wél betrekkelijk eenvoudig kan duiden resp. operationaliseren. Daarvoor benut ik de betrekkelijkheid zoals uitgedrukt met de – figuur van de – semiotische enneade, zie [Enneadic Semiotics, axiomatic models](#). Waar Baecker zelfreferentiële leegte suggereert, vul ik het begrip van nul-identiteit van een subject – of een object – in; daarmee vestig ik, over operationalisering gesproken, een logica voor interdependentie en zo'n stelsellogica acht ik o.a. methodisch onmisbaar voor eenduidige modellering van dynamiek van betekenissenvariëteit. De veranderlijke verschillen-in-samenhang vormen (!) een netwerk, óók een term die Baecker vaker vooralsnog suggestief gebruikt. Inhoudelijk is dat netwerk open mede dankzij, nòg zo'n voorkeurterm van Baecker, recursiviteit. De gedragsmatige samenloop van verondersteld subject – maar dat geldt tevens voor object – met veronderstelde situatie laat zich herhaald veronderstellen; op zijn beurt kan de eenduidige gedragsresultante voor verdere eenduidigheidsverbijzondering dienen als dáárvoor

samenstellend ob-/subject en/of situatie, enzovoort. Volgens de enneade als zoiets als metamodel zijn corresponderende interdependenties aan de orde voor gedrag, begrip en teken.

Nog steeds in zijn voorwoord schetst Baecker dat hij

[u]rsprünglich [...] dieses Buch geplant [hat], um in einem quasi-mathematischen Modus zu beweisen, dass das Soziale, wo auch immer es auftritt, seine Form ausschließlich im Medium einer selbst geschaffenen Kontingenz gewinnt.[p. 11]

Naar mijn idee valt zoiets niet te bewijzen, maar wel te veronderstellen. Ik heb die veronderstelling gedaan voor elke subjectgedraging, dus ruimer dan zgn sociale verhoudingen. De gedragsvorm volgt daarvoor, zoals ik hierboven al heb gesteld, altijd de samenloop van een subject met een situatie. Daartoe geldt de gedraging waarmee het veronderstelde subject in kwestie telkens deelneemt aan de veronderstelde werkelijkheid als onlosmakelijk element van de zgn enneade. Als zodanig biedt de enneade inderdaad een model van subjectief afhankelijkheidsvermogen.

Daar is Baecker dus niet aan toegekomen. Wat ik eerder als enneade verondersteld heb, bevestigt intussen dat hij voor dat oorspronkelijke plan nota bene terecht zou hebben

angenommen, daß für den Gewinn der Form und die Produktion der Kontingenz ein einziger Mechanismus ausreicht[. p. 11]

Want anders dan enneadisch bestaat iets als subject m.i. niet. En wanneer ik uitga van de enneade, lijkt het erop dat Baecker als enkel mechanisme echter slechts een gedeelte ervan toereikend acht,

nämlich die Einführung des Beobachters als Beobachter.[p. 11]

Het verbaast mij dus niets, dat Baecker géén vormbewijs kon leveren. Zoals hijzelf meteen erkent:

Das Buch enthält einige Spuren der Absicht dieses Beweises, aber es erfüllt sie nicht.[p. 11]

Naar eigen zeggen schakelde hij om naar het opstellen van een cultuurtheorie. Maar ook dat kan ... niets worden, zolang een geschikte grondslag ontbreekt. Ik houd het daarvoor op dezelfde grondslag, omdat cultuur zoiets als een aggregaatbegrip is, dus beslist géén subject. Een cultuur gedraagt zich niet. Een subject gedraagt zich o.a. volgens wat hij – in een bepaalde situatie – voor cultuur houdt.

Weliswaar theoretiseert Baecker eveneens over gedrag resp. teken, maar in een ontwerp van een integrale structuur, vooruit, vorm, slaagt hij inderdaad niet. Althans, die (cultuur)structuur annex (cultuur)vorm kan ik nergens ontdekken tussen alles wat ik van hem in **Beobachter unter sich** moeilijk, zo niet onmogelijk, vind te begrijpen (of het moet een cultuurbegrip zijn inclusief zijn ontkenning). Met zijn laatste hoofdstuk heeft het er juist alles van weg, dat ook Baecker het opgegeven heeft:

Wir wissen immer noch nicht, wer die Beobachter sind, von denen dieses Buch handelt. Und wir ahnen, dass wir es in diesem Buch auch nicht mehr erfahren.[p. 274]

Vervolgens maakt hij zich er wel erg gemakkelijk van af door over willekeurige bestemmingsmogelijkheden te vermelden:

Eben das nennen wir Form.[p. 274]

Daarbij heb ik de indruk dat Baecker als, zeg maar, hoofdvorm onverminderd atomistisch inclusief tijdloos vasthoudt, alle postmoderne retoriek ten spijt, aan tweeledig onderscheid tussen enerzijds wat iets is, anderzijds wat er dus alles verder als niet-iets is. En terwijl hij als waarnemer slechts zoiets als een aspect beschouwt van wat ik als integraler subject duid, veronderstelt hij tegelijk dat als waarnemer kan gelden waarvan ik het onzin vind om dat als subject te tellen (zoals cultuur en samenleving). Zo dwaalt hij steeds verder af, nou ja, voorzover ik dat nog kan nagaan.

74.2

En ik ben blijven oefenen, te weten door naar samenhang tussen en met gebeurtenissen en documenten.

Een gerechtelijke procedure betreft een geval dat in ... èlk geval de eiser als een geschil opvat. Namens – eventueel zichzelf als – de eiser is de aanbrenger dus degene die iets als geval (lees ook: gebeurtenis) ter beoordeling/beslissing voorlegt aan de rechter.

De gerechtelijke procedure is óók een gebeurtenis, maar nota bene een andere dan welke als gebeurtenis aangebracht wordt/is. (Indien een gerechtelijke procedure 'zelf' op zijn beurt geschilstof oplevert, komt het er dus op aan om ook weer zo'n, zeg maar, extra geschilgebeurtenis principieel te onderscheiden van de rechtspraakgebeurtenis ervoor.)

De aanbrenger probeert de rechter te bewegen tot erkenning van een probleem en – eventueel namens een ander – als formele aanbrenger met zowel een verslag als een plan. Ik herhaal wat ik daarover in [aantekening 73.101](#) schreef:

Ik ga er vanuit, dat er altijd sprake is van een drieslag. Iemand houdt a. een kritisch bedoeld verhaal over wat er volgens hem is gebeurd (en/of nog steeds gebeurt); de strekking ervan is dat er z.i. opbouwends iets moet veranderen. Dus vertelt hij vervolgens c. wat er volgens hem moet gebeuren. Maar waarom? Daarvoor beroept hij zich niet louter om door hemzelf geopperde redenering, maar b. verwijst vooral, zo niet exclusief, naar bestaande regels e.d. voor maatschappelijk verkeer. Kortom, a. verslag van geschil resp. vóór verzoek, c. eis resp. verzoek en b. rechtsgrond plus eventuele overwegingen.

De volgorde van de letters lijkt verwarrend. De volgorde van vertellen wijkt m.i. echter af van zoiets als juridische logica. Dáárvóór veronderstel ik in mijn niet eens gespeelde onwetendheid de volgorde a-b-c, omdat de rechtsgrond (b) als het ware het scharnier biedt om a in c te laten veranderen (voor zover dat met een gerechtelijk vonnis lukt).

Vooralsnog veronderstel ik grofweg dat het daarbij om – interne structuur van – een enkel document gaat. Wie zich vaak zelfs onbewust tot rechtspraak, of zelfs de Rechtspraakorganisatie, beperkt, is stellig geneigd om dat meteen exclusief tot een document mbt de rechtspraakgebeurtenis (lees ook: zaak) te verklaren. Dat is stelselmatig echter onjuist en contraproductief. (Want) met bedoeld document gaat het in eerste aanleg om een verslag van en plan voor een – potentiële – geschilgebeurtenis. Dat kan allerlei doeleinden dienen. De onderbouwing van een eis voor een gerechtelijke procedure is 'slechts' één van de mogelijke doelen ermee. (Zo dient, als ik het tenminste goed begrepen heb, voor een gerechtelijke procedure – een ander exemplaar van – hetzelfde document als dagvaarding.)

Voor een aparte (digitaliserings)toepassing lijkt het erop, dat iets zijn bestaan begint voor die ene toepassing (en ermee eindigt). Dat blijkt stelselmatig vrijwel altijd en overal valse schijn. Er is daarentegen zoiets als voortbestaan in een verbijzonderde

verschijningsvorm aan de orde. Het is voor beheersing van stelselmatige betekenissenvariëteit daarom noodzakelijk om ook en vooral de bronnen van zulke verbijzondering op te nemen. Door rechtspraakdigitalisering onmiddellijk op het begrip van zaakgebeurtenis te enten, ontbreken de aanknopingspunten voor stelselmatige betrekkelijkheid (en blijft noodzakelijke oriëntatie volgens maatschappelijk informatieverkeer zelfs principieel onmogelijk).

Met het model van [Situationele hoedanigheden van deelnemers aan maatschappelijk \(informatie\)verkeer](#) als leidraad ligt het begin van wat – eventueel, ooit – een rechtspraakgebeurtenis is bij iets als, vooruit, zomaar een gebeurtenis. Daarnaast, nou ja, in het model wat naar links en naar onderen, kan iets als zomaar een document verondersteld zijn. Vervolgens kan zo'n document(exemplaar) expliciet tot verslag/plan van/voor zo'n gebeurtenis- annex geval(exemplaar) verklaard zijn.

We waren al zover dat iets dat neerkomt op een gerechtelijke procedure, onder de noemer van actor moet zijn gebracht om dáárvoor geldige nadere (actor)hoedanigheden te kunnen bepalen. Datzelfde iets laat zich volgens het model tevens onder de noemer van zowel gebeurtenis als document plaatsen. Dat levert voor dat ... geval een rechtspraakgebeurtenis (lees: zaak) en een rechtspraakdocument op. Ook weer daartussen kan het verband volgens verslag/plan worden aangebracht; daarmee geldt het rechtspraakdocument in kwestie als – zoiets als – zaakdossier van/voor de desbetreffende rechtspraakgebeurtenis.

Er zijn hierdoor twee documenten. Het ene betreft een willekeurige (geschil)gebeurtenis, het andere – als dossier – een bepaalde (rechtspraak)zaak. Ook dáártussen laat zich verband aangeven en daarvoor geldt volgens het model dezelfde herhaalstructuur als voor actor (waarvan we stelselmatige bruikbaarheid met enige casuïstiek zijn nagegaan, en overigens moeten blijven nagaan). Om zulk verband stelselmatig (!) eenduidig gevestigd te krijgen, vergt echter voorbereidend werk.

Dat begint met twee ietsexemplaren:

0: x

0: z

Toen we uitsluitend met hoedanigheidsverbijzonderingen onder de noemer van actor bezig waren, kon de aanduiding van die noemer achterwege blijven. Nu moet die noemer herkenbaar onderscheiden zijn. Stel dat x kan doorgaan voor een gebeurtenis (g) volgens gebeurtenishoedanigheid p:

g | 1: [0: x] – p

Dan laat zich van z zowel een gebeurtenis als een document (d) afleiden:

g | 1: [0: z] – gerechtelijke procedure

d | 1: [0: z] – zaakdossier

Als verslag/plan van/voor

g | 1: [0: x] – p

bestaat bijvoorbeeld

d | 1: [0: y] – rapport

Als een onderdeel van het zaakdossier kan dan gelden, bijvoorbeeld:

d | 2: [1: [0: z] – zaakdossier] – [1: [0: y] – rapport] – eis

Ik laat het voorlopig bij deze ruwe suggestie. Daardoor rijzen m.i. reeds allerlei vragen waarop antwoorden nodig zijn met eventuele gevolgen voor (registratie)structuur.

Zo kan dat veronderstelde rapport voorzien zijn van bijlagen. Tellen die als onderdeel van een zaakdossier hoe dan ook mee?

Verwant is de vraag of een document dat – tevens – als verbijzondering van een ander document geldt, inderdaad ook als zodanig volledig hetzelfde document betreft. Nota bene afwijkend van hoedanigheidverbijzonderingen onder de resp. noemers van actor en gebeurtenis, lijkt mij dat voor document van wèl. Zo ja, dan volstaat verwijzing-onder-waarde-van-informatiesleutel naar nadere documentinformatie (lees: naar het document zelf) elders voor het zgn niveau-1 document. Stel dat het document in kwestie daar onder stelselmatig adequaat beheer staat, ik kom meteen maar met een volgende vraag, waarom moet er voor een gerechtelijke procedure nog wat feitelijk een afschrift is gedeponeerd worden bij de Rechtspraakorganisatie gerechtelijke griffie? Wat voor de rechtspraakgebeurtenis, een zaak, dus, relevant is en blijft, is dat zo'n document volgens daarvoor relevante hoedanigheid tot het zaakdossier behoort.

En nog principiëler zal voor de ontstaansvolgorde van registraties vaak gelden dat het eerdere als het ware van het latere afgeleid wordt. Omdat het voeren van een gerechtelijke procedure noodzaakt tot formele registratie moet in onverhoopt ontbrekende documentatie die betrokkenen mbt de (geschil)gebeurtenis gedeeld hebben en/of onafhankelijk opgesteld is – zoals een proces-verbaal –alsnog voorzien zijn door het opgeven van een gebeurtenis waaróver die procedure vervolgens kan gaan.

Wanneer jij er even voor gaat zitten, of wellicht is dat voor jou niet eens nodig, verzin je stellig talloze andere en nog veel dringender relevante vragen. Indien je er ook al antwoorden op weet, helemaal prachtig! Ik kijk ernaar uit.

74.3

Ga er maar voor zitten. Ditmaal kom ik met een extra serieuze (her)leestip, voorzien van mijn nogal uitgebreid uitgevallen beleidstoelichting; ik wil géén twijfel kunnen laten ontstaan over in elk geval mijn voorkeur & inzet als burger vóór een bepaald soort samenleving. Daarvoor gooi ik het – dus – opzettelijk wat nadrukkelijker over een politieke boeg. (Want) als je naar een sterke rechtvaardiging zoekt voor het soort standaardisatie waarvoor Forum Standaardisatie moet staan, toegegeven, volgens mij dan, beveel ik je lezing van **Terror and liberalism** (W.W. Norton, 2004, oorspronkelijk 2003) aan.

Dat lijkt nogal vergezocht, stel ik me zo voor dat afgaande op die titel jouw verzuchting klinkt. Maar schrijver Paul Berman afficheert zichzelf als een sociaaldemocraat en dat is voor een burger van de VS al hoopgevend. Voor wat hij onder liberalisme verstaat, en wat jij en ik gelukkig ook verder sociaaldemocratie durven noemen, neemt hij als grondslag

a belief in the many, instead of the one.[p. 37]

Daarentegen komt terreur z.i. neer op

trying to yoke everything together under a single guiding hand.[p. 37]

Ofwel precies òmgekeerd aan liberalisme à la sociaaldemocratie c.q. open samenleving geldt terroristisch

the ideal of submission[, i.e.] the ideal of the one, instead of the many.[p. 46]

Waar zulke pogingen de machtspositie opleveren, door de aldus gevestigde machthebber annex leider gretig absoluut opgevat, resulteert totalitarisme met zolang als het duurt altijd gruwelijke gevolgen; onderwerping betreft immers zelfs terreur plus. De bedoeling met zgn populisme is – lijkt? – weliswaar in aanzet niet gewelddadig, maar dat is de beoogde uitkomst ervan als totalitarisme onvermijdelijk eveneens.

Overigens is Berman zeker niet uniek. Zodra je er op gaat letten, herken je zulke analyse plus waarschuwing vaker. Zo las ik ook kort geleden **Wieviel Wahrheit braucht der Mensch, Über das Denkbare und das Lebbare** (Carl Hanser, 1990) door Rüdiger Safranski. Hoe duidelijk wil je het uitgedrukt hebben?

Das Einheitsverlangen, das kein Außerhalb und das heißt: keine Verschiedenheit mehr erträgt, muß, wenn es ins Politische durchschlägt, ins Gefängnis des Totalitären führen.[p. 28 D]er Problemdruck der gegenwärtigen Geschichte verbunden mit dem Gefühl, wenig Zeit mehr zu haben für langwierige Interessenausgleichsmanöver, sind ein günstiger Nährboden für neue fundamentalistische Gattungswahrheiten[. p. 204]

Als je een leestip wil, lees vooral dat boek. En mocht de Duitse taal je afschrikken, er is met **Hoeveel waarheid heeft de mens nodig** (Atlas, 2004) blijkbaar een vertaling beschikbaar.

Vooralsnog terug naar Bermans boek. Hij associeert totalitarisme terecht met simplisme. Tja, de suggestie van allesomvattend enkelvoud kan de onmiddellijk werkzame schijn van aantrekkelijkheid, bescherming, geruststelling, afrekening, orde e.d. hebben. Dat raakt echter ... uitgewerkt. En voor wie de afloop nog mag beleven zijn de (im)materiële kosten hoog geweest en zullen langdurig hoog zijn voor herstel. Het leven in een samenleving waarvoor dynamiek van variëteit kenmerkend is, kortom, een levensloop die daarvoor telkens tot en met morele overwegingen mbt samenloop vraagt van haar leden, lijkt in vergelijking daarmee gauw véél ingewikkelder:

[S]implicity, which is powerful, belong[s] to the totalitarians, and complexity, which is weak, belong[s] to the liberals.[p. 185]

Wat erkende variëteit echter biedt voor wie er de nodige moeite voor doet, en voor blijft doen, is

an insistence on freedom of thought and freedom of action – not on absolute freedom, but on something truer, stronger, and more reliable than absolute freedom: a freedom that recognizes the existence of other freedoms, too.[pp. 37-38]

Onder terreur van totalitarisme kunnen we dat dus vergeten. Bermans oproep tot juist zo vroeg mogelijk verzet ertegen vind ik daarom overtuigend. En we zijn er uiteraard veel en veel te laat mee, indien er nog slechts een tegenterreur tot en met wedertotalitarisme tegenin valt te brengen.

Wie het geluk heeft om thans tot een open samenleving behoren, waarschuwt Berman met zoveel woorden dat toch vooral niet te verspelen. En daarvoor moeten die mensen zich echter – blijven – inspannen. Wij, dus. Dat vergt met voorrang ons besef van wat die samenleving ons biedt, en omdat evenwichtige verhoudingen voor

– onderhoud van – samenleving nu eenmaal moeilijker zijn om te leren waarderen, zijn daarop gerichte opvoeding en -leiding cruciaal. Daarmee moeten we vooral ons leven op die manier blijven – leren – leiden. Maar dat kunnen we slechts volhouden, of als het (l)even kan nog steeds proberen te verbeteren, dankzij daarvoor geschikte infrastructuur.

Terwijl wat ons met verhoudt zakelijk belang ten onrechte als digitale infrastructuur voor informatieverkeer geboden wordt simpelweg misbruikt kan worden, en – dus? – daadwerkelijk wordt misbruikt, voor terreur annex totalitarisme, behoort zulke infrastructuur wat het algemeen belang heet te bevorderen. Dat belang betreft wat o.a. Berman bedoelt met – borging van – open samenleving.

Tegenwoordig zouden we ons toch sterk bewust moeten zijn van het verband tussen digitale facilitering van informatieverkeer en samenlevingsvariëteit. Rara, welke digitale infrastructuur is passend voor – ontwikkeling van – onze open samenleving? Waarin moet zo'n infrastructuur daarvoor voorzien?

Nota bene, voor deelnemers middels gebruik ervan geldt die infrastructuur als ... standaard. Daar ligt, kortom, een taak voor Forum Standaardisatie. Herstel, dat is m.i. de taak.

Ik heb je er al eerder van proberen te overtuigen dat standaarden als verkeersinfrastructuur voor een open ipv totalitaire samenleving oppervlakkig gezien paradoxaal zijn (en ook dat is dus wat moeilijker te begrijpen en daadwerkelijk naar te handelen dan het totalitaire simplisme). Onder de noemer van verkeersdeelnamen krijgen verkeersdeelnemers door – gebruik van – infrastructuur immers vergaand hetzelfde gedrag opgelegd. Huh?! Is dat niet zelfs door en door totalitair? Nee, integendeel. Althans, zolang de infrastructuurle opzet passend is. Die enerzijds opgelegde uniformiteit moet anderzijds verruiming van gedragingenvariëteit dienen. We geven vrijheden die we van ondergeschikt belang achten prijs om er voor elk van ons belangrijkere vrijheden door te verkrijgen. Die laatstbedoelde vrijheden kunnen voor elk van ons zelfs sterker verschillen dankzij daarvoor bewust ingerichte infrastructuur. En vervolgens leidt samenwerking volgens verschillen, zie ook mijn voorstel verderop, tot nog weer meer ruimte voor vrijheden van wat wij de belangrijke soort achten, wat uiteraard regelmatig politiek afgestemd moet zijn). Afgezaagd voorbeeld: iederéén houdt zich doorgaans zelfs graag aan de verkeersregel om rechts te houden; daardoor verloopt het verkeer immers vlotter en – vrijwel – iedereen komt daardoor eerder aan op de plaats van bestemming (wat immers het doel is voor die verkeersdeelnamen).

Dit voorbeeld helpt hopelijk wel aan besef dat uit bevordering van een open samenleving als doel niet klakkeloos volgt dat open standaarden daarvoor een geëigend middel zijn. Zo vind ik de duiding door FS van open mbt standaarden nog steeds ... simplistisch. De verkeersregel die rechtshouden verplicht stelt, is helemaal geen open standaard in de neoliberale zin die FS feitelijk volgt.

Laat er eens op los, wat filosofisch begripskritiek heet. Voor digitalisering is de aanduiding open standaard ooit opgekomen in samenhang met open source software. De groeiende marktmacht van enkele it-bedrijven dreigde op respectievelijke monopolies uit te lopen. Denk daarbij o.a. aan Microsoft en IBM. Dat ervaarden vooral sommige programmeurs als beperking van hun, nota bene, individuele vrijheden. Daar zaten volgens mij géén gedachten over samenleving achter, dwz anders dan zulk individualisme van Amerikaanse snit, klopt, ook een vorm van totalitarisme. Zij waren wel zo realistisch om verzet tot zoiets als een

sociale beweging te organiseren. De slogans waren aansprekend genoeg. Wie kan tégen iets zijn dat open is, nou ja, zo genoemd wordt. Er kwamen aanhangers die er voor hùn informatiesystemen wel wat in zagen door de associatie van open source met gratis. Die associatie is echter vals. Wie dat nòg niet begreep toen juist die grote it-bedrijven programmatuur gratis voor gebruik beschikbaar gingen stellen, moet volkomen onbenullig zijn. Wat zij met de ene hand aan voorziening verstrekken, nemen zij immers met de andere hand met hùn winst terug. Inmiddels hoeven – latere – bedrijven als Facebook en Google zich daarvoor niet eens meer te bedienen van de valse retoriek van open source software. Let wel, ik maak er niet zozeer bezwaar tegen dat die bedrijven dat doen; ik zie het als een ernstig maatschappelijk probleem dat zoveel mensen er voor vallen.

Graag wijs je er op, dat FS redelijk vlot, dat was in 2007, een kritische noot bij stimulering van gebruik van open source software plaatste. Dat heb ik kort erna vermeld in mijn columnachtige tekst [Van open bron naar dicht kanaal](#) (2008); de (water)bron die ik ter vergelijking beschrijf druppelt vlakbij waar ik dit emailbericht geschreven heb. :-)

De tragiek is, en Berman beschrijft enkele historische gevallen, dat juist zgn progressieve mensen goedgelovig, zeg maar rustig volkomen naïef en daardoor kritiekloos, die terminologie overnemen. Zij veronderstellen daarmee ten onrechte dat wat er onder die vlag gebeurt, strookt met hun vooruitstrevende – politieke – bedoelingen. Mis! Fout! Daarmee versterken ze nogeens wat ze zèggen te bestrijden. Dom!

Ik neem graag aan dat Kees Vendrik (GroenLinks) als lid van de Tweede Kamer zijn motie dd. 20 november 2002 wel degelijk goed bedoelde. Dat geldt stellig, goede bedoelingen, dus, eveneens voor de voorstemmers. Via het OSOSS-programma (OSOSS: Open Standaarden en Open Source Software) is het gekomen tot (Bureau) Forum Standaardisatie. Nee, ik ding niet af op nut en noodzaak van standaardisatie. Integendeel, naar mijn idee is standaardisatie véél en véél dringender, ronduit onontbeerlijk zelfs, dan volgens de overwegingen voor die motie, enzovoort; het moet gaan om infrastructuur àls standaard!

Ik weet het. Ik val in herhaling. Vind je wellicht dat je mij allang genoegzaam te kennen hebt gegeven het òneens te zijn met mijn oproep tot principiële heroverweging van wat het passende standaardbegrip voor (B)FS is? Zo ja, dan heb ik jouw argumenten voor die afwijzing kennelijk gemist. Kan je ze me ajb verder verduidelijken?

Of ben je het weliswaar met mij eens, maar durf je het niet aan ernaar te hândelen? Vind je dat iemand ànders haar of zijn politiek-bestuurlijke resp. ambtelijke nek maar moet uitsteken? Zo geremd voel ik mij dus niet, zoals je wederom aan dit emailbericht kunt aflezen. Maar ja, zo kan je opperen, ik heb vrijheden die jij niet hebt. Dat klopt, maar heb jij als ambtelijk functionaris soms geen plichten die ik niet heb? Met zulk welles-nietes komen we natuurlijk nooit verder. Hopelijk kan Berman je wèl zover brengen. Als je het belang van sociaaldemocratische samenlevingswaarden niet van mij wenst aan te nemen, doe het dan van hèm! :-)

Ik voeg eraan toe, dat heroverweging je helemaal geen problemen gaat opleveren. Je lost ze er juist door op! Het voorlopige probleem is inderdaad, dat je minstens voor jezelf die heroverweging geoefend moet hebben om die vrijheden te beseffen. Ik neem aan dat je inmiddels zelf wel kunt verzinnen, dat uniformering van betekenissen in een open samenleving gevaarlijke onzin is (want juist dàt vestigt

totalitarisme).

Wat ik o.a. ontleen aan Bermans boek, is dat totalitarisme door een afgunstige minderheid wordt nagestreefd in het vooruitzicht van revolutionaire verlossing ervan. Vandaar de drang en noodzaak tot onderwerping van de meerderheid. Wat totalitarisme de minderheid blijft drijven die het immers langs strijdige weg tot heerschappij schopt, is angst voor contrarevolutionaire vergelding. Ik haal Safranski er weer bij:

Und das ist der Umschlag: der Genuß der eigenen Freiheit wird zur Angst vor der Freiheit der Anderen, durch die die Welt draußen so unverläßlich und undurchsichtig wird. Weil ich mich als ein freies Wesen erfahre [...] weiß ich: die Anderen können das auch. [...] Ich] wünsche mir, es möge doch nur die eine große Freiheit geben [...]. Die eine große Freiheit – welche soll das sein? Es kann nur die sein, die ich von innen her kenne, und so kenne ich nur eine: die meine.[p. 31]

Kortom, dat neemt de dystopische vorm aan van de eigenzijdige dienst uitmaken, maw uitsluiting, onderwerping, enzovoort. Daarbij gaat het vaak niet eens zozeer om het onderwerp van afgedwongen gehoorzaamheid, maar voor iemand veeleer dat hij hoe dan ook wordt gehoorzaamd:

Das Mittlere – eine Welt also, die man mit anderen **teilt**, hält er nicht aus.[p. 84]

Voor de onderdrukker levert slaafse gehoorzaamheid aan zijn – kan ook zijn: haar, maar despoten zijn tot dusver toch vooral mannelijk geweest – willekeur daarvoor het beste bewijs. Dat verklaart wat aanhangers in gedrag van hun zgn leider zelfs extra waarderen; zij mogen hem overigens slechts volgen, nooit voorgaan in willekeur. In 2003 schrijft Berman een treffende kenschets van zo'n (adspirant)leider, zij het in de verleden tijd en daarmee doet hij zijn analyse tekort. Ik vrees dat de tegenwoordige tijd onverminderd geldt, en daarom heb ik zijn tekstpassage dienovereenkomstig aangepast. Voor relationeel pathologisch bevangen geraakte aanhangers, en Berman doet niet eens moeite om totalitair leidende vrouwen in het verleden te suggereren,

[t]he Leader [i]s a superman. He [i]s a genius beyond all geniuses. He [i]s the man [...] who, in his statements and demeanor, [i]s visibly mad, and who, in his madness, incarnate[s] the deepest of all the anti-liberal impulses[. ...] And, because this person exercise[s] a power that [i]s more than human, he [i]s exempt from the rules of moral behaviour, and he show[s] his exemption [...] precisely by acting in ways that [a]re shocking.[p. 50]

Het is moeilijk, in redelijkheid zelfs onmogelijk, voorstelbaar, maar aanhangers vinden zulke ontsporingen blijkbaar alleen maar prachtig. Berman wijst op het risico zulk gedrag niet serieus te nemen. Voor wie met zijn politiek gedrag aan dat signalement beantwoordt, moeten we oppassen. We moeten er tijdig tegenin gaan. Met argumenten volgens de voordelen van evenwichtige samenlevingsverhoudingen heeft dat echter geen zin meer. Dat

wirkt nicht etwa als Anlaß zum Zweifel – eine Widerlegung gibt es für die totalitäre Metaphysik nicht –, sondern als Grund der erbitterten Verfeindung: es muß vernichtet werden, damit das geschichtliche Wahrheitsgeschehen ungehindert seinen Lauf nehmen kann.[pp. 150-151]

Zwichten voor de verleiding om netzo irrationeel tegenstelling te nemen heeft dat evenmin. We moeten ons niet op de momentane boodschapper richten, daarvoor moet je psychotherapeut zijn, maar op zijn mogelijke aanhangers. En omdat we daarvoor allemaal in aanmerking komen, verdient kwaliteit van onderwijs voor

iederéén voorrang. Zo kunnen we op z'n minst wèl redelijkerwijs – en – tijdig helpen vermijden dat mensen zoals wij allemaal zulke onzin wensen en zodoende een opstandige minderheid van aanhangers vormen die wellicht desondanks alleenheerschappij verwerft. Want

[a]lle Macht [...] geht von dem aus, der sich unterwirft.[p. 184]

Kom, kom, zo'n vaart loopt dat toch niet, nee, niet hier in Nederland, niet bij òns ...
Hmm.

Wat jij en ik pràktisch kunnen doen, en wel omdat jij een daarvoor geschikte functie vervult en omdat ik weet hoe dat informatiekundig stelselmatig moet, is om te bevorderen dat er ook voor informatieverkeer een infrastructuur komt, klopt, verkéers(verloop)standaarden, voor dynamische variëteit van informatiesamenleving. Ik heb die positie niet, terwijl jij die kennis niet hebt. Over reële verschillen voor opbouwende samenleving gesproken, dat zullen we dan toch samen moeten doen, nietwaar?

Zònder zulke voorzieningen verkeren burgers overigens al vergaand in een gesloten samenleving. Wat is voor hen – ons? – dan nog het verschil met totalitarisme?

Menigeen kan er kortzichtig voor kiezen om alvast dan maar liever – het gevoel te hebben – tot de onderdrukkers te behoren, wel zo veilig, dwz om te proberen zeg ook maar aan zijn machteloosheid gemengd met onbenul een wanhopige draai te geven. Berman beschrijft overtuigend dat het massaal vaak eerder vertoond is, maar dat wij dat voor en door onszèlf moeten willen vermijden. We moeten

die Aufrechterhaltung einer Gemeinschaft als den Endpunkt aller Sinnfragen [...] akzeptieren[. p. 178]

Het is, vooruit, beleidsmatig natuurlijk helemaal niet verstandig om er terreurdreiging enzovoort bij te halen, waarover politici en bestuurders immers liever hun schouders ophalen. Maar als grondslag voor infrastructuur annex standaarden moet enige expliciete waardering voor onze – soort van – samenleving er toch wel af kunnen. En zet je maar schrap. Ongevraagd kan ik je blijven bestoken met relevante literatuur- en daardoor verduidelijkte handelingssuggesties. Ook als je zegt er géén prijs op te stellen, trek ik me er niets van aan. Dat beschouw ik als mijn vrijheid èn de plicht ervan gebruik te maken voor de zorg om onze betrekkelijke vrijheden. Daar komt Safranski in zijn boek op uit:

Politisch brauchbar [...] sind Ideen, die sich, um es philosophisch auszudrücken, auf das Transzendente des Zusammenlebens beschränken, d.h. sich lediglich auf die **Bedingung der Möglichkeit** eines friedlichen und freien Zusammenlebens beziehen.[pp. 206-207]

Dat vat ik graag als bevestiging op wat ik in kort bestek als [Infrastructuurstudie](#) (2016) voorstel. Want infrastructuur dient, zoals Safranski mbt m.i. dienovereenkomstige politiek stelt,

Universalien, die eben nicht individuell sind, sondern von allen konkreten Wahrheiten, die sich der einzelne für seine Selbstgestaltung erwählt oder erfindet, abstrahieren und lediglich die äußeren Bedingungen der Freiheit und der wechselseitigen Schutz vor den gewaltsamen Übergriffen der >Wahrheiten< der anderen garantieren. Was wir brauchen, ist eine wahrheitspolitisch abgemagerte Politik[, ... e]ine Politik, die [...] gerade wegen dieser lebensdienlichen Enthaltensamkeit ein wenig langweilig, sogar unansehnlich ist[. Es sind unsere] Interessen, um deren vernünftigen Ausgleich untereinander und mit den natürlichen Lebensgrundlagen sich die Politik zu bemühen hat. [...] Eine solche Politik kann] keine übergreifende Wahrheit ins Feld führen [...],

außer derjenigen, die sich auf die Gewährleistung menschenwürdiger Lebensbedingungen bezieht. Ihr wichtigster Beitrag dabei ist: auf die Einhaltung der Spielregel zu achten, die jedem erlauben, seine Lebenswahrheit zu finden und erfinden. Die elementare Wahrheit der Politik sollte die Wahrheit dieser Spielregeln sein.[p. 207]

Neem het ajb van Safranski aan! Ipv spelregels zou ik overigens meteen verkeersregels zeggen, te weten voor maatschappelijk verkeer. Zeg ook maar interoperabiliteit, als je een term verkiest waarmee de opgave voor (B)FS uitgedrukt staat. Indien je het over belangrijkste standaarden wilt hebben, dáár heb je ze! Klopt, infrastructuur omvat uiteraard nog veel méér dan zulke immateriële voorzieningen; er horen materiële voorzieningen bij voor verkeersdeelname volgens de – immateriële – verkeersregels. Maar hoe dan ook verdienen verkeersregels ... voorrang.

74.4

Aldo van Eyck (1918-1999)

has changed the way we make and use architecture.[p. 131]

Dat stellen Liane Lefaivre en Alexander Tzonis in **Aldo van Eyck, Humanist Rebel: Inbetweening in a Postwar World** (010 Publishers, 1999), omdat

Van Eyck [...] incorporate[s] social intentions and human community in the design of buildings and cities at a time when very few others in the profession recognized their value[. p. 135]

Was er voor ontwerp van gebouwde omgeving eerder géén aandacht voor zulke waarden? Dat is onzin. Maar waarin Van Eyck zich volgens Lefaivre en Tzonis onderscheidt, is zijn consequente oriëntatie volgens wat Martin Buber humanistisch aanwijst als het dialogisch tussen (ter aanduiding waarvan Van Eyck dan voorkeur geeft aan, op z'n Engels, de term in-between). Op zijn beurt krijgt Van Eyck voor zijn nadruk op – bevordering van – dialogische samenleving, dwz aangepast aan

the fundamental condition of being human[, p. 66]

door Lefaivre en Tzonis dus zelfs de aanduiding humanistische rebel opgedrukt en

it runs, like a unifying element, through his entire oeuvre[, p. 62 exhibiting] his life-long commitment to an architecture of community.[p. 66]

Hoe je door erkenning van iets fundamenteels resp. sociaals juist tot opstandeling oid bestempeld en kunt raken, blijf ik opmerkelijk vinden, maar goed. Als zodanig behandeld lijkt Van Eyck mij niet, hoewel hijzelf er weleens anders over gedacht kan hebben. Of Van Eyck architectuur werkelijk heeft helpen veranderen, lijken Lefaivre en Tzonis overigens te betwijfelen; mis- c.q. ontkenning vrijwel alom van zulke waarden vormt

a problem that is still with us.[p. 135]

Aan datzelfde gebrek gaat m.i. digitale infrastructuur voor – maatschappelijk, dus – informatieverkeer nog steeds mank. Vooruit, ditmaal met verwijzing naar wat Lefaivre en Tzonis zoal toeschrijven aan Van Eyck roep ik óók voor digitalisering nog maar eens op tot, zoals ik het noem, verkeersoriëntatie en in kort bestek toegelicht in o.a. [Zie het als verkeersmiddel!](#)

Omdat informatie niet l0s staat, maar verkeer ermee dient, geldt ook en vooral voor informatie

Van Eyck's idea of approaching design within a concrete given setting, rather than with a pre-conceived set of assumptions[. p. 51]

Sterker nog, op stelselschaal loopt allerlei verkeer volgens informatie als het ware door elkaar. Daaruit volgt dat voor eenduidige betekenis per interactie de dáárvoor geldige veronderstellingen expliciet onderdeel van de informatie in kwestie moeten uitmaken: context. Voor beheersbare – dynamiek van – ordening moet uiteraard methodisch voorzien zijn in contextuele verbijzondering; daarvoor is [Metapatroon](#) geschikt als stelselmatige modelleermethode annex -taal. Met context als informatie over situatie, wat telt is

acceptance of the situational, the quotidian[. p. 52 i.e.,] drawing from the constraints of a given situation.[p. 54] The experience [...], to sustain dialogue and community, must be seen as 'engaged in the world', [with information] whose meaning is 'in use'.[p. 103]

Nogmaals, infrastructuur faciliteert dan zoiets als veranderlijke multisituationaliteit. Dus,

time [i]s a concept defining a design product as a work in progress, or in process.[p. 54]

Wat samenhangende betekenisverschillen betreft, biedt Metapatroon – de naam zegt het al – een vaste methode voor veranderlijke ordening, zeg ook maar

a scheme made up of situationally arising units [...] bound to time, accident and circumstance.[p. 69]

Wat infrastructuur voor informatieverkeer nu dan tevens met gebruik van digitale technologieën moet bieden, zijn

conditions enhancing and sustaining dialogue between humans[. p. 66]

Nogmaals, daarvoor faciliteert Metapatroon ontwerp volgens

the idea of [...] an open-ended pattern [p. 70 through] bridging seemingly contradictory points of view while deferring to their difference.[p.77]

Voor infrastructuur voor informatieverkeer geldt zo mogelijk nog sterker dan voor de traditionele(re) gebouwde omgeving dat – het nodig is dat –

[i]t is here that the major breakthroughs of an architecture of 'community' and 'dialogue' and of the human and the formal building of the 'realm of the inbetween' take place.[p. 77]

Zeker stelselmatige betekenissenordering voor open samenleving, en dat zou toch juist mbt betekenissen evident moeten zijn, is

ground up and polycentered rather than top down and monocentered.[p. 77]

Intussen is – ook? – met Metapatroon nog niet de ... situatie ingetreden waarin de methode kan dienen als

critical event opening a new window onto [social] reality where there had been nothing but a blank wall.[p. 77]

Dat klinkt nogal laatdunkend, blinde muur, maar het klopt helaas dat voor – digitale facilitering van – stelselmatig informatieverkeer tot dusver géén besef bestaat dat gangbare ontwerpmethoden principieel tekort schieten. Noem ze ook maar klassiek en die zijn immers niet stelselmatig bemeten, zoals Metapatroon dat opzettelijk wél is dankzij recursieve contextuele verbijzondering. Wat contextloos abusievelijk als

complete informatie wordt beschouwd, is volgens ruimer semiotisch kader slechts een signatuur. Voor een kleinschalig en losstaand informatiesysteem gaat er meestal nog niets mis met zulke feitelijk afgekapte informatie, ofwel

conceived as monuments to be looked at in isolation from their surroundings[. p. 83]

Op de (verkeers)schaal van samenlevingsvariëteit geldt echter dat informatie expliciet

'learns' from its context [p. 85]

en dat kan natuurlijk alleen, indien óók relevante context onlosmakelijk onderdeel van informatie uitmaakt. Elke informatie (lees ook: teken) is aldus samengesteld. En voor een stelselmatig model, zulke configuraties van

[n]ested inbetweening [p. 91] overlap, interlocking in an anti-classical manner.[p. 87]
It embodies a well-articulated lattice of inbetween points of encounter, and this [i]s something which [i]s altogether new at the time.[p. 102]

Als daarvoor passend semiotisch kader (semiotiek: tekenleer) en dus grondslag voor Metapatroon verwijs ik naar [Enneadic Semiotics, axiomatic models](#). Nee, het is nog niet zover dat die enneade

stands as a landmark in the effort to reweave community in the [integrated order for information exchange. p. 85].

Nou ja, opbouwend blijven dóórgaan met voorstellen, dan maar. Dat gaat echter onvermijdelijk gepaard, al is het onuitgesproken, met kritiek. Want slechts de suggestie van een verandering houdt prompt in dat iets kennelijk beter kan; het valt onmogelijk te ontkennen dat de voorsteller zoals-het-nu-gaat slechter vindt dan wat z/hij ervoor in de plaats wil laten komen. Er zijn nogal wat mensen die kritiek ten onrechte persoonlijk opvatten en daarvoor gevoeliger zijn dan voor verbeteringen. Over blinde muur gesproken, aan de inhoud van een voorstel komen zulke mensen dan niet eens toe. Een onmiskenbare aanwijzing daarvoor krijgt de voorsteller met een [Fopvatting](#) als reactie. Het is ondanks herhaalde mislukkingen met digitalisering niet zo, dat

their social and cultural weaknesses ha[ve] started to become evident[. i.e., failures] le[ading] to a decline in the quality of human relations and community.[p. 91]

Ook digitalisering vergt

the shift [...] towards qualities of movement and interaction in architecture[. p. 94]

Wanneer, eindelijk?

74.5

Dat klinkt ernstig. Ik hoop dat u herstelt en wens u daarvoor van harte het allerbeste! Dat ik vind dat u een prachtig boek geschreven heeft helpt u daarbij natuurlijk helemaal niets, maar ik laat het u hierbij desondanks graag nogmaals weten. U heeft mij met **Evolutionair denken** beslist aangezet om, over interdisciplinair dekkende logica gesproken, ook en vooral semiotiek nog weer duidelijker in evolutionaire termen te duiden (en omgekeerd evolutieleer dus semiotisch :-).

74.6

Sociaal verkeer betreft feitelijk verschillende verkeerssituaties met voor elke situatie deelnemers in dienovereenkomstige hoedanigheden voor hun aldus situationele betrekking met bijbehorend gedrag. Iemand, zeg een subject, die aan een bepaalde

(verkeers)situatie deelneemt resp. erbij betrokken is, doet resp. is dat daarom volgens een bijbehorende situationele identiteit. Voilà, subjectief situationisme. Als deelnemer wisselt iemand van situatie tot situatie, en aldus van situationele identiteit tot situationele identiteit.

Ekkehard Schreiter duidt het onvoltooide hoofdwerk van Robert Musil literatuurwetenschappelijk op een manier die ik op mijn beurt volgens subjectief situationisme kan verduidelijken resp. aanvullen. Voor **Verkehr bei Robert Musil** (Westdeutscher Verlag, 1994) onderscheidt hij zes verkeersvormen. Door wàt hij als vormen voorstelt – te weten achtereenvolgens techniek, geld, gevoel, gedrag, gedachte en taal – ontgaat hem m.i. echter een algemenere theorie. Ik associeer zulke vormen veeleer met middelen voor of aspecten van verkeer. Eenzelfde verkeersmiddel/-aspect kan aldus worden benut c.q. gelden in/voor allerlei verkeerssituaties.

De opzet van Schreiter meen ik redelijk te begrijpen. Uitgaande van de veronderstelling van verkeersvormen wil hij nagaan

ob sich die wichtigsten Figuren im Ensemble des MoE einzelnen Verkehrsformen zuordnen lassen.[p. 13]

Maar volgens mij mist hij daardoor juist de strekking van Musil. De hoofdfiguur is immers de man ... zònder eigenschappen. Hoogstens kan die aanname gelden voor de òndergeschikte romanfiguren. En zo'n thematisch ènkelvoudig bedoelde figuur kan dan inderdaad dienen om vooral voor de ene hoofdfiguur een bepaald – soort van – verkeersbetrekking uit te drukken. De hoofdfiguur is immers niet zozeer een man zònder welke eigenschappen dan ook, maar juist iemand met allerlei, wisselende eigenschappen.

Of is dat niet wat Schreiter veronderstelt? Ik ben het spoor bijster geraakt in zijn nadere verklaringen per – wat hij dus aanneemt als – verkeersvorm.

Ja, natuurlijk ben ik vooringenomen. Ben ik het zó erg dat mij domweg ontgaat wat Schreiter oppert? Dat zou kunnen, maar intussen vind ik subjectief situationisme bruikbaar voor alweer deugdelijker begrip van, zoals de ondertitel van **Verkehr bei Robert Musil** luidt:

Identität der Form und Formen der Identität im "Mann ohne Eigenschaften"

Subjectief situationisme is immers een algemene theorie van differentiële identiteit. Die moet daarom tevens opgaan voor Musils **Der Mann ohne Eigenschaften** (MoE). Terwijl Schreiter in zijn aanhef stelt, dat zijn werk

einen Versuch dar[stellt], literarische Mehrdeutigkeit zu akzeptieren[, p. 9]

valt er wat mij betreft aan betekenissenvariëteit niets te aanvaarden, maar wèl te veronderstellen. Volgens mij is dat ook precies wat Musil gedaan heeft. Maar als hij al naar een formele uitdrukking ervan gezocht heeft, let wel, hij is als ingenieur opgeleid en vervolgens gepromoveerd op een wetenschapsfilosofisch onderwerp, is hij daarin blijkbaar niet geslaagd. Ik vermoed althans dat hij er met het literaire middel van zijn ... romanvorm nog het dichtste bij probeert te komen, met uiteraard de ònvoltooidheid ervan als gevolg. (Want) met zoiets als een vàste formule, zeg ook maar eindig uitgedrukt met variabelen, kan de verzameling uitkomsten òneindig zijn; daarentegen bevat een roman – beschrijvingen van – zulke uitkomsten en pràktisch kan het aantal daarvan slechts beperkt blijven.

Overigens geeft Schreiter in de voetnoot bij zijn aanhef meteen een citaat van Musil

zèlf weer. Daaruit vind ik duidelijk blijken, dat er voor Musil aan reële variëteit niets meer valt te aanvaarden, want hij stèlt:

Ich nehme das Ding weder allseitig (was unmöglich ist im Roman), noch einseitig; sondern von verschiedenen zusammengehörigen Seiten.[citaat Musil, p. 9]

Elders geeft Schreiter met een citaat weer hoe Musil dat literaire middel benut:

Die Aufgabe ist: immer neue Lösungen, Zusammenhänge, Konstellationen, Variable zu entdecken, Prototypen von Geschehensabläufen hinzustellen, lockende Vorbilder, wie man Mensch sein kann[. citaat Musil, p. 72]

Ik herhaal dat op z'n formalistisch het aantal variabelen zéér beperkt kan blijven; door 'lading' met concrete waarden, en vooral volgens recursiviteit, kunnen talloze verschillende configuraties samenhangend (!) beschreven staan. Klopt, een model van stelselmatige betekenissenordering dat met [Metapatroon](#) is opgesteld, is inderdaad géén roman.

Schreiter zèlf lijkt overigens te beseffen dat zijn associatie van één romanfiguur met één verkeersvorm tekort schiet. Weliswaar, zo merkt hij op,

[tritt n]eben dem Protagonisten Ulrich [...] eine Fülle von Figuren auf, denen gegenüber man sich gezwungen sieht, trotz aller Problematik des Begriffes, jeweils eigene Identität zuzubilligen.[p. 12]

Maar

[d]aß sich diesen Identitäten bereits bei flüchtigem Hinsehen als außerordentlich problematisch, pluralisiert, widersprüchlich und fragwürdig erweisen, würde den Beobachter zunächst mit vollem Recht in die Lage versetzen, von einer Nicht-Identität dieser Figuren zu sprechen.[pp. 12-13]

Volgens subjectief situationisme is er niets problematisch enzovoort aan dergelijk meervoud. Het ene subject kent principieel verschillende, vooruit, deelidentiteiten. Dat is er voor elke situatie één. Zij het niet in die termen lijkt Schreiter dat vergaand te beseffen, zoals m.i. blijkt uit een citaat dat hij van Erika Fischer-Lichte opneemt:

Der Mensch [...] erscheint als ein Wesen, das sich ausschließlich aus den Beziehungen heraus definiert, in die es eintritt oder gestoßen wird. Da sich diese Beziehungen jedoch ständig ändern, ändert sich auch der Mensch: ihm eine individuelle, substantiell bestimmbare Identität zuzuschreiben, ist daher ganz unmöglich.[citaat Erika Fischer-Lichte, p. 30]

Maar hoe zit het dan met de identiteit van een subject – of van een object – als gehéél? Schreiter heeft gelijk, dat je zou zeggen dat er tegelijk (!) géén identiteit bestaat. Rara, hoe valt dat te combineren? Daarvoor bestaat nul als begrip. Dus, wanneer ik iets veronderstel als ob- of subject, neem ik daarbij de nul-identiteit ervan aan. Die geldt situatieloos, zeg ook asituationeel. Door de nul-identiteit is als formalisme gevestigd dat alle situationele (deel)identiteiten van een ob-/subject samenhangen. Waardoor een ob-/subject zich laat kennen – door een ànder subject, maar óók door zichzelf – is dus als een deelverzameling volgens situationele (deel)identiteiten. Per zgn gekend ob-/subject verschillen die deelverzamelingen doorgaans opvallend genoeg voor het kennend subject en dat verklaart:

Ohne Probleme ist es bisher noch jedem Leser gelungen, die Figuren des MoE auseinanderzuhalten.[p. 13]

Aan de speculaties door Schreiter voeg ik hier toe, dat Musil voor de hoofdfiguur, Ulrich, als open einde terecht komt op de betrekking met zijn zuster, Agathe. Een

grotere verwantschap annex gelijkenis dan met een broer of zus is niet denkbaar. Tòch is en blijft dat een betrekking met iemand ... ànders, ofwel duidt eveneens op eigenschappen die in strikte zin niet 'eigen' zijn. In elk geval begrijpt Schreiter

daß Identität niemals vollständig autonom, sondern immer von einem (oder mehreren) als identisch gesetzten Anderen abhängig ist[. p. 150]

Wat Schreiter nalaat te vermelden, maar wat ik al wist, is dat Musil oorspronkelijk – dus – Anders als naam van zijn hoofdfiguur kiest.

Wat een dekkend formalisme betreft is het een complicerende factor om gedrag van een subject – of van een object – mede van één of méér andere ob- en/of subjecten te laten afhangen. Want dat leidt voor dàt gedrag van het ob-/subject in kwestie tot dienovereenkomstig veelvoud van betrekkingen, te weten één betrekking met èlk van die overige ob-/subjecten. Voor het formalisme dat ik ontwierp heb ik het aantal gedragsbetrekking op altijd één gesteld, en wel met de situatie in kwestie. Als deel uitmakend van eenzelfde situatie hebben andere relevante ob-/subjecten er hùn respectievelijke (gedrags)betrekking mee. Op het praktische belang van – het formele aspect van – recursiviteit ga ik hier niet nader in.

Nogal halfslachtig klinkt Schreiter waar hij beweert, dat

[f]ragwürdig [...] damit insbesondere ein Diskurs [wird], der menschliche Natur auf einem Begriff zu bringen sucht.[p. 196]

Radicale ontkenning daarvan door Musil is juist de clou. Maar pas à la Metapatroon met explicitering van nodige en voldoende context als beschrijving van situatie verdwijnt

[d]ie paradoxe Tatsache, daß Mehrdeutigkeit die Möglichkeitsbedingung sogenannter Eindeutigkeit ist[. p. 197]

Taal(gebruik) heeft de schijn van meerduidigheid, zolang als teken opgevat wordt wat volgens de semiotische enneade er slechts een onderdeel van is, en wel de signatuur. Een geheel teken is echter de configuratie van signatuur plus context (en intext). En – pas – als zo'n configuratie geldt – de voorwaarde voor – eenduidigheid.

74.7

Ben je inmiddels onthecht als het om informatiekunde gaat, of nog zelfs graag te porren om een blik op [aantekeningenaflevering 73](#) te werpen?

Mocht je willen weten of ik betaald krijg voor die invuloefeningen mbt – samenhangende variëteit van – (actor)hoedanigheden, nou, nee. Tja, als ik niets doe, gaat er ook niets gebeuren. Overigens, als ik wèl iets doe, véél zelfs, blijkbaar evenmin. Maar daarmee, informatiekundig stelselmatig gericht bezig blijven, bedoel ik, wek ik voor mijzelf nog – de schijn van – enige hoop.

Je kunt nr 73.113 opvatten als mijn – stellig wederom vergeefse, maar hierboven vind je de hardnekkige verklaring ervoor – poging om er aandacht voor te vragen dat zgn kunstmatige intelligentie méér van hetzelfde betreft, maw principieel niet moeilijk is. Kortom, voor stelselmatige opgaven hebben we er nog steeds niets aan, althans niet zònder principiële aanpassingen, dwz van paradigma.

Trouwens, óók die opgaven zijn principieel niet moeilijk, helemaal niet, maar dus pas gemakkelijk nadat op dáárvoor geschikte veronderstellingen overgestapt is; die stap is 'kennelijk' wèl moeilijk.

Intussen gaat aan bevordering van zgn kunstmatige intelligentie alom miljarden euro's extra besteed worden, de ronkende aankondigingen van overheidsbeleid zijn

niet van de lucht, maar blijft het onmogelijk om 'simpele' administraties van stelselmatig verband te voorzien. Mits dat vakkundig gebeurt, kost dat uiteraard slechts een fractie. Zelfs een proef(je) zit er nog steeds niet in. Eerder vandaag vernam ik dat de functionaris die bij de Rechtspraakorganisatie meent dat Information Dynamics te klein is om opdracht aan te gunnen, het afgelopen jaar zelfs vrijwel zijn gehele budget onbenut gelaten heeft. Miljoenen euro's. Dáárvan een fractie was zowel voldoende geweest voor als prima besteed aan vooralsnog uitbreiding van het gebruik van de informatieronde.
Wie weet ...

74.8

Mensen leven alweer enkele duizenden jaren in stedelijk verband. Daar is dus al over nagedacht en geschreven. Wat wij gefaciliteerd door digitale technologieën pas sinds kort beleven, is óók een sociaal verband. Ik vind informatieverkeer daarvoor kenmerkend; andere termen ervoor zijn o.a. informatiemaatschappij en netwerksamenleving.

In sommige opzichten heeft – verband volgens – informatieverkeer veel weg van stedelijk verband, sterker nog, beide verbanden zijn gedeeltelijk gelijk, maar in andere weer niet. Hoe dan ook is met – digitalisering van – informatieverkeer niet alles nieuw. Ter oriëntatie kan voor informatieverkeer daarom literatuur dienen over een deels vergelijkbaar sociaal verband, en daarvoor vind ik als eerder gevestigd onderwerp o.a. – dus – stedenbouw passend. Op die manier heb ik in de loop der jaren nogal wat (steden)bouwkundige publicaties doorgenomen en van informatieverkeerskundig (lees ook: civiel-informatiekundig) commentaar voorzien.

Aan opstellen heeft dat inmiddels opgeleverd:

- [Civil information management, a short introduction: an information discipline for society and the metaphor of traffic](#) (2007)
- [Civiele informatiekunde vergelijkenderwijs](#) (2007)
- [Agendering van informatieruimtelijke ordening](#) (2010)
- [Bauhaus in de informatiemaatschappij](#) (2011)
- [Metapatroon als enkelvoudig stelselpatroon](#) (2016).

Wat kortere teksten zijn o.a.

- [Informatieruimte](#) (2004)
- [Bipolaire informatiearchitectuur rondom de burger](#) (2005)
- [Oplossing van ordeningscrisis](#) (2009)
- [Vermaatschappelijking](#) (2010)
- [Voor een stelselmatig open plan](#) (2012)
- [Berlage zei het al](#) (2014)
- [De ene ruimte voor informatieverkeer](#) (2011)
- [Ontwerpbelang](#) (2014)
- [Verantwoordelijk ontwerpgedrag](#) (2014)

- [Levende informatiekunde](#) (2015)
- [Schoolverlater](#) (2015)
- [Vernieuwing volgens Duivesteijn, lessen voor infrastructuur voor informatieverkeer](#) (2016)
- [Hoelang blijven opdrachtgevende bestuurders blind voor reële betekenisvariëteit?](#) (2016)
- [Generatiewissels](#) (2016).

Enkele jaren geleden ben ik vooral op – het schrijven van – aantekeningen overgegaan, zeg ook maar een informeler genre, om vlotter méér relevante literatuur te bestrijken, zie o.a.

- [aantekening 28.23](#) (2008)
- [aantekening 43.26](#) (2011)
- [aantekening 44.83](#) (2011-2012)
- [aantekening 45.72](#) (2012)
- [aantekening 52.35](#) (2015)
- [aantekening 52.40](#) (2015)
- [aantekening 52.41](#) (2015)
- [aantekening 52.42](#) (2015)
- [aantekening 52.43](#) (2015)
- [aantekening 52.44](#) (2015)
- [aantekening 52.45](#) (2015)
- [aantekening 52.46](#) (2015)
- [aantekening 52.47](#) (2015)
- [aantekening 54.21](#) (2016)
- [aantekening 54.22](#) (2016)
- [aantekening 55.119](#) (2016)
- [aantekening 58.79](#) (2017)
- [aantekening 59.43](#) (2017)
- [aantekening 59.44](#) (2017)
- [aantekening 61.15](#) (2018)
- [aantekening 61.17](#) (2018)
- [aantekening 61.19](#) (2018)
- [aantekening 61.20](#) (2018)
- [aantekening 61.21](#) (2018)
- [aantekening 62.41](#) (2018)

- [aantekening 64.51](#) (2018)
- [aantekening 65.28](#) (2018)
- [aantekening 66.22](#) (2018)
- [aantekening 66.31](#) (2018)
- [aantekening 67.136](#) (2019)
- [aantekening 70.16](#) (2019)
- [aantekening 70.17](#) (2019)
- [aantekening 70.41](#) (2019)
- [aantekening 72.60](#) (2019)
- [aantekening 72.68](#) (2019)
- [aantekening 72.78](#) (2019)
- [aantekening 72.83](#) (2019)
- [aantekening 73.100](#) (2020)
- [aantekening 74.4](#) (2020).

Er volgen stellig méér aantekeningen, zoals de volgende ...

74.9

Het ontwerp van de openbare ruimte (SUN, 2006) is een bundel, samengesteld door Han Meyer, Frank Josselin de Jong en MaartenJan Hoekstra. Ik vind dat ook bepaalde voorzieningen voor informatieverkeer op basis van zgn digitale technologieën behoren tot de openbare ruimte. En voorzover dat zo is, gaat het m.i. korter gezegd om digitale infrastructuur. Die opvatting nam ik reeds als grondslag voor het op- resp. samenstellen van de nota [Informatieverkeer in publiek domein: schetsboek over architectuur en ontwikkelpaden voor de elektronische overheid](#) (Ictu/programma Architectuur Elektronische Overheid, 2004).

Van **Het ontwerp van de openbare ruimte** heeft Han Meyer het eerste hoofdstuk geschreven, **Openbaar domein in de stad: de wereld vanuit verschillende perspectieven** (pp. 8-29). Zijn slotzin bevat een aanbeveling die ik van harte deel:

De aandacht voor integrale ontwerpen voor de openbare ruimte moet [...] verslappen noch verschuiven, maar hoogstens worden uitgebreid.[p. 29]

Nu omvat infrastructuur zoals ik haar opvat in hun samenhang zowel materiële (lees ook: fysieke) als immateriële voorzieningen. Ik heb de indruk dat Meyer zich beperkt tot de fysieke. Met dat voorbehoud meen ik toch te herkennen dat wat hij als openbare ruimte veronderstelt, gerust óók infrastructuur kan heten. Want hij bedoelt er

ruimte [mee die] nodig [is] voor het netwerk van wegen, straten, pleinen en lanen, plantsoenen, waterlopen en plassen, die een aanzienlijk deel beslaan van het stedelijk grondgebied[. ...] Deze openbare ruimte is geen restruimte of tussenruimte, maar een essentiële conditie voor de stad om als zodanig te kunnen functioneren. Openbare ruimte is noodzakelijk voor de toegankelijkheid van gebouwen, voor verkeer en transport, voor waterhuishouding en voor nutsvoorzieningen.[p. 9]

Wat verkeer inclusief transport betreft volgt uit Meyers opvatting, dat het mensen en goederen zèlf zijn die zich verplaatsen annex verplaatst worden. Dat is met informatieverkeer, digitaal of niet, dus anders. Natuurlijk is óók informatie fysiek, te weten als teken. Maar de crux is dat mensen en goederen daarmee – vooralsnog – juist niet van hun plaats – behoeven te – komen. Verplaatsing is er immers slechts van informatie over de één, over de ander, enzovoort.

Zeker voor digitale communicatiemiddelen geldt dat de ruimte, fysiek dus, die daarvoor nodig is, in verhouding zéér gering is vergeleken met de verkeersvoorzieningen voor, zeg maar, mensen en goederen zèlf. Maar helemaal zònder fysieke middelen komt ook, nota bene, digitaal gefaciliteerd informatieverkeer uiteraard niet uit. Daaruit volgt – de noodzaak tot – uitbreiding van de openbare ruimte annex infrastructuur zoals Meyer die voorstelt; er moeten voorzieningen bij. Kunnen er wellicht van weersomstuit ook voorzieningen àf? De cruciale vraag is echter, of zo'n nog weer integralere openbare ruimte tevens kwalitatief wijzigt. Meyers idee van stedelijk functioneren komt grotendeels neer op het – kunnen – aangaan van velerlei sociale betrekkingen; een ontmoeting vergt immers betrekkelijk weinig moeite voor verplaatsing; dankzij geringe binnenstedelijke afstanden zijn voor één en dezelfde persoon achtereenvolgens in kort tijdsbestek meerdere, verschillende ontmoetingen mogelijk.

Zo beschouwd drijft – de mogelijkheid van – digitaal informatieverkeer zulke stedelijke variëteit zelfs op de spits. In de eerste plaats kost verplaatsing voor ontmoeting geen enkele moeite (lees vooral: tijd). Ten tweede is het ontmoetingsbereik wereldwijd; de beperking tot de ene, eigen stad is vervallen. De conclusie dat daardoor de openbare ruimte voor verkeer & verblijf van mensen zèlf kan inkrimpen, lijkt mij echter voorbarig. Integendeel, vooralsnog heeft het er alles van weg dat de mogelijkheid om alom gemakkelijker contacten te leggen ertoe leidt dat méér, zeg maar, ongefaciliteerde ontmoetingen van mensen zèlf volgen met extra gebruik van, vooruit, klassieke openbare ruimte van dien.

Hoe dan ook geldt digitale infrastructuur als belangrijke aspect resp. onderdeel van de openbare ruimte. Daarom geldt nòg sterker dan Meyer aangeeft, dat

[h]et combineren en integreren van de verschillende factoren van de openbare ruimte op zodanige wijze dat er zowel een praktisch bruikbare als esthetisch aangename en comfortabele [...] ruimte ontstaat, [...] een vakkundig ontwerp [vereisen]. [p. 9]

Wat ik tot dusver vergeefs probeer te agenderen, is dat het voor maatschappelijk informatieverkeer als aspect (!) van openbare ruimte resp. publiek domein nog steeds aan bekwame ontwerpers ontbreekt. Er moet met voorrang een opleiding voor worden opgezet. Maar ja, zonder opdrachtgevers is er geen beroepsperspectief, zie ook [In de hoop op informatiekundig beroepsperspectief: ontwerpers van infrastructuur voor informatieverkeer zoeken democratische opdrachtgevers](#) (2012).

Zoals met al zoveel teksten die ik aan vergelijking van informatieverkeerskunde met stedenbouw e.d. wijdde, ga ik intussen ook hier maar door met het opperen van relevante aanknopingspunten. Meyer benadrukt terecht dat het

[b]ij het ontwerp van de openbare ruimte gaat [...] om het combineren van een veelheid van – vaak – tegenstrijdige – maatschappelijke wensen en eisen met de fysieke mogelijkheden van het grondgebied. [p. 10]

Wat voor informatieverkeer dus juist niet of nauwelijks telt, zijn fysieke beperkingen en mogelijkheden van locatie. Maar zoals gezegd ontkomt ook informatie niet aan

materialiteit. Zoals de term in-form-atie suggereert, is een vorm aan de orde. Een eenvoudige vorm, bijvoorbeeld een aparte term, is echter niet bemeten op “het combineren van een veelheid” van betekenissen op de reële schaal van maatschappelijk informatieverkeer. Een samenhangende ordening van (betekenis)verschillen vergt erkenning van context als onlosmakelijk onderdeel van informatie (lees ook: elk teken); dat lukt stelselmatig pas met [Metapatroon](#) als modelleermethode. Het lukt mij echter maar niet om mensen op (overheids)functies met verantwoordelijkheid voor infrastructuur ervan te overtuigen dat ze infrastructuur juist ondermijnen door digitalisering feitelijk onverkeersmatig op te vatten, met herhaalde mislukkingen van zgn ict-projecten inderdaad als voorspelbaar gevolg. Zij houden kortzichtig vast, althans, een andere voorstelling kan ik mij er niet van maken, aan kleinschalige betekenisafbakening. Dat gebeurt vergaand impliciet, waardoor zij argumenten voor een kwalitatief andere opzet niet eens als zodanig worden herkend (en daarentegen prompt worden afgedaan als kritiek, in hun ogen altijd onterecht). De werkelijke opgave vat ook Meyer duidelijk samen:

De openbare ruimte moet plaats bieden aan de complexe gang van het maatschappelijk leven, die vak ondoordringbaar en vooral ook onvoorspelbaar is.[p. 10]

Hij voegt eraan toe:

Dat wil niet zeggen dat het ontwerp van de openbare ruimte ook zo complex mogelijk moet zijn en steeds weer aangepast veranderd en aangepast moet worden aan onvoorziene maatschappelijke ontwikkelingen. Integendeel, goed ontworpen openbare ruimte maakt eerder een eenvoudige dan een complexe indruk, biedt oriëntatie en overzicht, is duurzaam en is in staat maatschappelijke veranderingen te ‘absorberen’ en te overleven.[p. 10]

Dat is precies wat Metapatroon ... opent ter verkeersoriëntatie voor informatie. Volgens een zeer eenvoudig orderingsbeginsel, te weten recursiviteit van contextuele verbijzondering, kan feitelijke betekenissenordering daarmee methodisch grenzeloos worden voortgezet en is aanpasbaar. Aldus is voorzien in de vitale voorwaarde voor wat ook wel semantische interoperabiliteit genoemd wordt. Heersende kortzichtigheid maakt zulke semantiek (eigenlijk: pragmatiek) echter sluitstuk van ontwerp, als er überhaupt aandacht aan wordt besteed. Dat moet uiteraard andersom. Uitgaande van stelselmatige betekenissenordering valt pas te beoordelen welke – digitale – middelen passend zijn, en om daarin te voorzien levert dan ook géén probleem meer op. Wie dat domweg niet wil horen, blijft er een (verkeers)chaos van – laten – maken.

In de aanduiding openbare ruimte geldt eenvoud voor het woord ruimte. Dat vind ik juist. Zo bestaat er nog principiële één samenleving, enzovoort. Wat m.i. telt, is het potentiële bereik van onderlinge verhoudingen. Zo strikt genomen past de meervoudsvorm niet. In het volgende citaat moet “ruimten” daarom als deelruimten worden gelezen:

De meeste openbare ruimten hebben hun bestaan primair te danken aan een specifiek doel dat op een bepaald ogenblik door meerdere leden en groepen van een samenleving noodzakelijk wordt geacht[. p. 10]

Over verkeer gesproken, dat is mij wat kort door de bocht. De vraag is, wat als een doel kan gelden. Een stadsbewoner heeft met haar/zijn verplaatsing een doel. Daar komt z/hij echter – pas – op de plaats van bestemming aan toe. Daartoe dient verplaatsing als middel. Een aanzienlijk gedeelte van de openbare ruimte annex

infrastructuur betreft verplaatsingsmiddelen, zeg ook verkeersmodaliteiten. Dan is het inderdaad zo, dat veel “openbare [deel]ruimten [...] primair [ingericht zijn voor] een specifiek[e verkeersmodaliteit].” Waarom mensen zich, bijvoorbeeld, per fiets verplaatsen, maakt infrastructureel opzettelijk géén verschil. Dat is nu net de clou van infrastructuur. En zo is het dus óók met digitalisering. Dat betreft eveneens een verkeersmodaliteit. Voor dienovereenkomstige (deel)infrastructuur is het besef helaas nog niet voldoende doorgedrongen dat in en voor een zgn open samenleving

de openbare ruimte tevens een sociale, culturele en politieke betekenis [heeft]. Openbare ruimte is de ruimte van de civitas, de ruimte waarin fundamentele burgerlijke waarden als vrijheid, openbaarheid en gelijkheid tot uiting kunnen komen.[p. 10]

Wat de Nederlandse overheid tot dusver digitale infrastructuur oid noemt, blijft beperkt tot voorzieningen voor onderling verkeer tussen overheidsinstellingen en tussen enerzijds burgers en bedrijven, anderzijds overheidsinstellingen. Maar dat is dus nog helemaal géén infrastructuur als openbare ruimte resp. publiek domein. Door onverminderd gefragmenteerde, op henzelf betrokken digitalisering belemmeren overheidsinstellingen zelfs de aanpassing van de openbare ruimte. Het lijkt erop, als er verspreid al visies zijn, dat aparte overheden digitalisering toch vooral als hun exclusieve bedrijfsmiddel beschouwen. De vergelijking met stedenbouw moet helpen om dat ... ruimer te zien en ernaar te handelen. Omdat digitale (deel)infrastructuur voor informatieverkeer aan bereik een enkele stad ver overstijgt, vestigt zij nog weer sterker

een conditie voor **uitwisseling**[. ...] Deze openbare ruimte is het belangrijkste kenmerk van de moderne [...] samenleving [en] hangt dus direct samen met openbaarheid, die [...] in de moderne samenleving ook juridisch is vastgelegd.[p. 10]

Meyer wijst erop, dat

er ten aanzien van de moderne [...] openbaarheid echter ook angst en onzekerheid [bestaat].[p. 12]

Onloochenbaar groeit de spanning tussen

toenemende schaalvergroting van netwerken van sociaal en economisch verkeer, en tegelijk het blijvende belang van een leefomgeving op het lokale schaalniveau die als veilig en comfortabel wordt ervaren.[p. 13]

Zo komt Meyer op

[d]e centrale vraag met betrekking tot het **ontwerp** van de [...] openbare ruimte[. De vraag] is hoe het contrast en tegelijk het verband tussen openbare en private sfeer, tussen verschillende soorten netwerken [...] vormgegeven kan worden.[p. 13]

Wat digitale infrastructuur betreft geldt autorisatie m.i. als de kritieke ontwerp-opgave. (Want) daarin komt de noodzaak van stelselmatige betekenissenordening op z'n integraalst tot uitdrukking. Wat mij betreft biedt autorisatie bij het uitstek het thema om tot een evenwichtige oplossing te kunnen raken voor wat Meyer als (ontwerp)probleem schetst:

De toenemende differentiatie en specialisatie van het gebruik van de openbare ruimte maken het echter steeds ingewikkelder om neutrale openbare ruimte te ontwerpen die in staat is deze uiteenlopende vormen van gebruik te accommoderen.[p. 17]

Zijn waarschuwing moet zeer ernstig worden genomen:

De vraag naar gespecialiseerde typen van openbare ruimten voor verschillende vormen van gebruik is groot en heeft al tot opsplitsing van verschillende soorten netwerken geleid. Tot op zekere hoogte is dat niet te voorkomen. Toch blijft het van belang openbare ruimte niet louter als een afgeleide te beschouwen van een specifieke functie.[p. 17]

Samenlevingsretoriek ten spijt, dàt acht ik de fout waarin afzonderlijke overheidsinstellingen volharden. Zij mikken èlk op facilitering van hùn “specifieke functie.” In plaats daarvan moeten zij bijdragen aan digitale infrastructuur. Daarvan is er voor de samenleving één, en als zodanig – pas – geschikt voor uitvoering – en zonodig in grotere samenhang ertussen – van hùn respectievelijke functies. Waarin digitalisering volgens mij pràktisch verschilt van openbare ruimte zoals opgevat door Meyer, is dat het fysiek-ruimtelijke beslag van gedigitaliseerde informatie intussen verwaarloosbaar gering is. Dat onderscheid is belangrijk. Een probleem dat Meyer aankaart, geldt m.i. daarom niet voor digitalisering. Zijn aankondiging luidt:

De compositie van de openbare ruimte wordt steeds moeilijker naarmate de verschillen tussen de diverse vormen van gebruik extremer worden.[p. 18]

Ja, naarmate de schaal van informatieverkeer toeneemt, kunnen betekenissen sterker verschillen van wat doorgaans voor dezelfde informatie gehouden wordt. Dat is precies de stelselmatige reden om wat telt als informatie uitgebreider op te vatten. Klopt, context moet als onlosmakelijk ertoebehorend gelden. Zolang dat – ook voor digitalisering – niet gebeurt, geeft het blijk van onderschatting c.q. ontkenning te beweren dat de opgave “steeds moeilijker” wordt. Die is ònmogelijk, punt. Daarentegen is de opgave dànkzij recursieve contextverbijzondering niet ingewikkeld meer, maar dat vergt uiteraard beheersing van de daarvoor benodigde stelselmatige modelleermethode. Metapatroon, dus. Omdat verweving van betekenissen daarmee modelmatig reeds geborgd kan zijn, inclusief veranderlijkheid van verschillen-in-samenhang, behoeft voor digitalisering niet (!) op te gaan dat

[s]chaalvergroting [...] het vraagstuk van verweving tot een steeds lastigere ontwerpogave [heeft] gemaakt[, p. 20]

wat voor fysiek niet te verwaarlozen ruimte inneemt, natuurlijk wèl zo is. Ook daarvoor vestigt Meyer overigens hoop op

groeïend bewustzijn [ervan] dat [...] ontwikkeling niet gebaat is bij een verdere isolering en enclavevorming van [wat] eigenlijk [...] knooppunten in het [...] weefsel zouden moeten zijn.[p. 21] In essentie is deze opgave van verweving overal aan de orde waar verschillen [...] elkaar kruisen, raken of overlappen[. p. 22]

Daaraan valt met digitale infrastructuur dus veel gemakkelijker te ontkomen c.q. voldoen:

In het ontwerp van de openbare ruimte [...] gaat het om de combinatie van een veelheid van – vaak tegenstrijdige – maatschappelijke wensen en eisen[. p. 22]

Nogmaals, voor informatie lost de tegenstrijdigheid op door explicitering van nodige en voldoende context. Terwijl het voor fysiek-ruimtelijke voorzieningen

moeilijk [is] om aan al die verschillende wensen en eisen tegemoet te komen doordat de beschikbare ruimte vaak beperkt is[, p. 22]

geldt die belemmering voor informatie praktisch niet. Meyer houdt het er voor zijn onderwerp op, dat

[h]et [...] niet alleen moeilijk [is] om aan al die zaken tegemoet te komen [...], maar het is nog moeilijker om er een samenhangend ontwerp van te maken dat meer is dan een optelsom van al die verschillende zaken.[p. 23]

Daarentegen is Metapatroon als modelleermethode voor betekenissenordening opzettelijk bemeten op het vestigen van samenhang. Dat lukt, omdat daarvoor fysieke ruimte nota bene géén factor is van ... betekenis. Meyer heeft volkomen gelijk:

Met al deze verschillende eisen en wensen lijkt het vraagstuk van het ontwerp van de openbare ruimte meer een vraagstuk van coördinatie te zijn geworden[. p. 24]

Ik ben het echter met hem oneens, dat het daarom niet langer gaat om een vraagstuk van een nieuw, betekenisvol **civic design**.[p. 24]

Dat acht ik zeker voor digitale (deel)infrastructuur wél aan de orde, en daarmee voor de gehele openbare ruimte, dwz een

hernieuwde integrale aanpak van het hele netwerk van de [...] openbare ruimte[. p. 29]

Terecht merkt Meyer op dat het een taak is voor de overheid als

de enige partij [...] waarvan kan worden verwacht dat z[ij] niet alleen het initiatief ne[e]m[t] en opdracht ge[eft] tot een integrale ontwerpaanpak van het gehele [...] netwerk van openbare ruimten, maar ook in de loop van de tijd blij[ft] toezien op de handhaving van de systematiek en logica die aan het ontwerp ten grondslag liggen.[p. 29]

Noot: Wat valt er van literatuur over de zgn gebouwde omgeving voor informatiekunde al dan niet te leren? Deze aantekening reken ik tot een reeks verslagen van vergelijkend onderzoek. Zie **aantekening 74.8** voor een inventaris van voorafgaande afleveringen in de reeks.

74.10

In tegenstelling tot wat er door de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties kennelijk van verwacht wordt, acht ik SBR zelfs principieel ongeschikt als oplossingsmiddel voor zgn semantische interoperabiliteit, althans met het stelselmatige bereik dat aan de orde moet zijn. Mijn waarschuwing met [aantekening 73.53](#) herhaal ik hier zo mogelijk versterkt.

De aanleiding is, dat ik sindsdien min of meer toevallig stuitte op een exemplaar van **De keten uitgedaagd, Besturen en verantwoorden in een wereld vol ICT** (IOS Press, 2014). Nee, ik wist niet eens dat het boek bestond. Het betreft het een verslag van “onderzoek uitgevoerd door TU Delft in opdracht van Logius” en heeft aldus als nader onderwerp het – Programma – SBR. De inhoud is samen- en ook grotendeels opgesteld door R. van Wijk, N. Bharosa, N. de Winne en M.F.W.H.A. Janssen.

Aan mijn zelfs eerdere kritiek op het Programma SBR en wat er allemaal aan vooraf ging, blijf ik niets te hoeven wijzigen; zie [Domweg naar de elektronische kloof](#) (2006), [Waarvandaan komt het voordeel met XBRL?](#) (2010) en [Kijk uit je dop\(pen\)!](#) (2010). Onverminderd herken ik in SBR vooral een spoor van verspilling.

Wat het boek zoal ‘verduidelijkt,’ is dat het met – financiële – verantwoordingsinformatie van rechtspersonen aan overheidsinstellingen om heuse ketens zou gaan. Onzin. De verantwoordingsplichtige stuurt domweg een afschrift aan de toezichthouder. Méér dan telkens een uitwisseling tussen twee deelnemers eraan is het niet.

Kan dat handiger? Ja! Er dient zich een spectrum aan mogelijkheden aan. Daaruit zou de verantwoordingsplichtige een keuze moeten kunnen blijven maken. Het ene uiterste komt neer op voortzetting van de afschriftenpraktijk, vooruit, in elk geval voor de toezichthouder gedigitaliseerd (wat met een zgn portaal prima lukt). Maar, en dat betreft dan het andere uiterste, waarom beperkt de toezichthouder, mits ertoe geautoriseerd, zich langs digitale weg niet tot raadpleging van de reeds digitaal gevoerde – financiële – administratie van de verantwoordingsplichtige? Voor het gehele spectrum is juist wat ik een informatierotonde noem passend als opzettelijk minimalistische verkeersvoorziening ipv een opgeblazen shared-servicecentrum. Door de gekozen opzet voor SBR zijn nodeloze problemen ontstaan onder noemers van techniek en bestuur. Genoemd boek is daar zelfs vrijwel geheel aan gewijd. Dat vind ik dweilen met de kraan open, en zònder het geringste idee van een openstaande kraan. Dergelijke problemen zijn echter allemaal vrijwel volledig te vermijden door met voorrang uitgaande van de verschillende behoeften van dito verschillende toezichthouders een stelselmatig betekenissenmodel op te stellen. Over aldus gebleken reële betekenisverschillen kunnen toezichthouders en eventueel nog nader verbijzonderd tot verantwoordingsthema het gerust oneens blijven. Tegelijk zullen zij het gauw en graag eens zijn over – opheffing van – nodeloze verschillen.

Het opstellen van zo'n stelselmatig bemeten informatiemodel vergt een daarop berekende modelleermethode. Dat is [Metapatroon](#). SBR resp. XBRL is zelfs helemaal géén modelleermethode. Wat dan wèl? Daarbij gaat het om een, zeg maar, beschrijvingsmethode. Die kan prima bruikbaar zijn om resultaten van modellering mee uit te drukken, maar voor daaraan noodzakelijkerwijs voorafgaande conceptuele modellering biedt zo'n beschrijvingsmiddel géén aanwijzingen e.d. Daar heeft het slechts de valse schijn van, zolang de veronderstellingen voor beschrijving verward blijven met die voor samenhangende betekenissenvariëteit. Voor zéér kleinschalig bereik, dwz voor een enkel en apart informatiesysteem, raakt die – bron van – verwarring nog niet manifest. Zodra ook maar enig informatieverkeer aan de orde is, gaat het geheel mis.

Hoewel **De keten uitgedaagd** alweer zes jaar geleden is verschenen, heb ik helaas nog nergens ontdekt dat het daarin geëtaleerde modelleersimplisme verlaten is:

Het normaliseren van begrippen is erop gericht om ervoor te zorgen dat begrippen slechts één keer gedefinieerd zijn in een gecontroleerd woordenboek binnen een domein.[p. 190]

Nee, één en dezelfde term c.q. uitdrukking kan zelfs binnen een beperkt opgevat "domein" reeds in verband staan met meerdere betekenissen. Zulke meerduidigheid bestaat echter niet dankzij context. Omdat informatie inclusief context telt, waarbij context doorgaans impliciet wordt ervaren, is voor een mens resulterende interpretatie éénduidig. Zodra een mens ontbreekt, al dan niet tijdelijk zoals met registratie, moet daarom expliciet in – toevoeging van nodige en voldoende – context zijn voorzien als voorwaarde voor eenduidige betekenis(geving).

De auteurs van **De keten uitgedaagd** gaan eraan voorbij dat hun beroep op een woordenboek niet klopt. Indien van toepassing biedt een woordenboek per woord immers juist verschillende ... betekenissen, met voor elk ervan beknopte ... context. Het lijkt erop dat de auteurs een domein beschouwen als een bereik voor een bepaalde betekenis, waarvoor dan een bepaalde term voldoet. Waarin zij zich in dat opzicht vergissen, is dat voor relevante betekenissen allemaal hetzelfde domein

geldt als grens voor eenduidigheid ervan. Die lopen voor verschillende termen echter kris-kras door elkaar heen. Mede daarom werkt afbakening per domein, sector e.d. prompt averechts zodra verkeersoriëntatie reëel is, en daarmee stelselschaal enzovoort.

Daar zijn de SBR-ers helaas niet aan toe. Met normalisering naar mijn indruk feitelijk synoniem met uniformering beweren ze nog hoopvol, dat

ook continu [wordt] gekeken naar de mogelijkheden voor inter-domein normalisatie, dus over verschillende domeinen heen.[p. 190]

Over hoe dat gebeurt, reppen de auteurs echter met geen woord. Dat is dus niet zomaar een gemis, maar verklaart waarom semantische interoperabiliteit op stelselschaal nog steeds hèt onopgeloste probleem vormt. Zonder stelselmatig modelleerinzicht blijft het bij lamlendige verontschuldigheden:

Inter-domein normalisatie kan voor complexe situaties zorgen, bijvoorbeeld wanneer gegevensdefinities uit verschillende bepalingen niet op elkaar aansluiten of niet logisch zijn gezien de context waarin ze worden toegepast.[p. 190]

Het lijkt weliswaar al heel wat dat er sprake is van context, maar besef ontbreekt van waartoe context dient. Het lijkt erop dat de auteurs context als verzamelbegrip voor uniformering opvatten, maar contextuele verbijzondering à la Metapatroon helpt daarentegen juist om onderscheid te maken. Een bepaalde term plus de ene context geeft dan aanleiding tot de ene betekenis(definitie), terwijl diezelfde term plus een andere context staat voor een dienovereenkomstig andere betekenis(definitie), enzovoort van context tot context. Wie dat niet begrijpt, en dus feitelijk weigert zich ook zelfs maar een beetje taalkundig te oriënteren, komt inderdaad nooit verder dan de onterechte berusting dat

[a]ls gevolg hiervan [...] verregaande normalisatie (nog) niet mogelijk [is].[p. 190]

Ook de gesuggereerde oplossing is – dus – precies verkeerd voor een open samenleving met dynamische variëteit van dien:

Dit behoeft eerst verdere harmonisatie, ofwel het aanpassen van de betreffende wetten en regels om de definities op een lijn te brengen met elkaar.[p. 190]

Ja, er bestaat samenhang tussen betekenisverschillen. Maar dat laat zich duiden als hun verwevenheid. Het heet ook wel een paradoxale interventie dat eventuele

[v]erdere standaardisatie van gegevensdefinities over specifieke wet- en regelgeving heen[p. 190]

dwz het vermijden van nodeloze verschillen, praktisch slechts haalbaar is door erkenning van reële verschillen. Kenmerkend voor een open samenleving is nu net, dat er van – dynamiek van – zulke verschillen veel zijn, en ook moeten zijn. Bestuur dat ze ontkent, past niet.

74.11

En lukt het om een voorstel te schrijven voor, en meteen dan maar in hun samenhang, :-) autorisatie, controlespoor en foutenanalyse?

74.12

Is het ter, zeg maar, voorbereiding voor jullie volgende ontmoeting met voorzitter FS enz. wellicht een idee om alvast melding ervan te maken dat jullie voor je eigen werk mbt informatiebeheer de noodzaak erkennen van consequent stelselmatige strategie en dito praktische opzet? Afgeleid van een interne beleidstekst is onlangs met [Wen](#)

[er maar aan! Over noodzaak en opzet van stelselmatig informatiebeheer](#) tevens een publieksversie opgesteld. Dus, of zij dat artikel wil lezen?

Een verwante suggestie ontleen ik aan jouw opvatting, door jou herhaaldelijk benadrukt, dat interne vernieuwing moeilijk, zo niet onmogelijk, is vanwege de overheersende beheerinstelling van medewerkers alom. Kan je soms de interne rapportversie, dus **Stelselmatig op orde, data governance by design**, gebruiken om ze op te porren? (Want) schaalverruiming noodzaakt tot kwalitatief gewijzigde opzet van zelfs (informatie)beheer. Wie dàt weigert te begrijpen ... Het is dan zinvol om juist dáármee, ofwel zo vertrouwd mogelijk omdat het onverminderd noodzakelijk beheer betreft, met veranderingen te beginnen. Nou ja, beginnen ... Tegen allerlei weerstanden in doe jij al jaren met inzet van de informatieronde niet anders. Terug naar FS. Indien daar niemand onderwerpen oppert voor een proef, komt dat stellig door vergelijkbare angst voor en zo door naar weerstand tegen vernieuwing. Je zou zeggen, dat het altijd de moeite loont om te leren wàt er zoal mis gaat, en ook waaròm. Dat blijkt helaas nogal wat gevraagd van mensen met zo'n behoudende instelling. En tòch heeft iemand ze aangesteld voor zulke functies om als functionaris vernieuwing te bevorderen. Dat zal dan wel gebeurd zijn door iemand die (on)daadwerkelijk zo mogelijk nòg angstiger resp. behoudender is, enzovoort. Omdat ik het antwoord allang meen te weten, vind ik het de moeite waard is om te onderzoeken of de herhaalde c.q. aanhoudende mislukkingen met zgn ict-projecten bij – ik beperk me tot wat helaas maar luttele van talloze gevallen zijn; tja, ik heb het ook maar uit de krant – de Belastingdienst, UWV, ministerie van Defensie, IND, oh ja, Rechtspraakorganisatie soms iets met tekortschietende semantische interoperabiliteit” te maken heeft. Ja! Ik vermoed dat FS zich er niet mee durft te bemoeien. Voor wie niet eens durft, heeft het ook geen zin om te leren begrijpen wàt er kan resp. moet veranderen, en hoé dat dan ook geheid lukt. Wat bij mijn weten de krant nog niet gehaald heeft, is Wigo4it. Dat lijkt mij eveneens slechts een kwestie tijd, indien daar voor zgn semantische interoperabiliteit evenmin op stelselmatige verkeersoriëntatie overgeschakeld wordt. (Ook) een proef met de opgave voor informatieverkeer waarvoor Wigo4it opgesteld staat, is dus passend. Maar het is inderdaad de vraag of voorzitter FS annex directeur Wigo4it daarvoor open staat.

Een formeel aanknopingspunt kan de brief inclusief bijlage bieden die de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties op 15 november 2019 met kenmerk 2019-0000582404 en **Kabinetsreactie Inventarisatie Standaardisatie** als onderwerp stuurde aan de voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal. De minister schrijft, dat

[d]e brief [...] tot stand gekomen [is] met inbreng van diverse partijen, zoals het Forum Standaardisatie.

Die kans om het eigen werkplan opgewaardeerd te krijgen heeft FS uiteraard niet laten lopen. Het blijft echter principieel mank gaan aan ontbrekende stelseloriëntatie. Wat door FS met zoveel woorden echter reeds wordt erkend, inderdaad, terdege begrijpen is nog wel iets ànders, is verband tussen “standaardisatie in dienstverlening” en “semantische interoperabiliteit en standaardisatie.” (Dat staat in een notitie die FS ter voorbereiding op de genoemde kabinetsreactie opgestelde; eerder vandaag trof ik die notitie op het ww web aan, maar met dezelfde trefwoorden lukte het me later niet meer, oeps, ...). In het mikken op die samenhang zit m.i. een interessant(e) proef(project). Omdat het met die kabinetsreactie strookt, moet het

wel aanspreken, zo lijkt mij althans. Volgens stelselmatig informatiebeheer geldt, vooruit, standaardisatie in autorisatie als voorwaarde voor “standaardisatie in dienstverlening,” en op stelselschaal lukt dat dankzij “semantische interoperabiliteit en standaardisatie,” maar alléén volgens een dito stelselmatige opzet zoals door jullie als strategie voor informatiebeheer reeds opgesteld. (Want) als praktisch middel voor standaardisatie in autorisatie dient het zgn hoedanighedenplatform (zoals gemodelleerd in [Situatieve hoedanigheden van deelnemers aan maatschappelijk \(informatie\)verkeer](#)). En met dat platform kunnen we dan een proef doen met informatieronde voor – onder meer? – schuldenproblematiek. De opzet ervan moet – voor FS, enzovoort – uiteraard breder zijn dan louter geschikt voor rechters die een overzicht van relevante zaken wensen. Ik zou stelselmatig zeggen, gericht op wie er in maatschappelijk verkeer ook maar – geautoriseerd – bij betrokken is, dus vooral voor de schuldenbelaste burger zèlf. Oh ja, een breder toegepaste :-) proef met het hoedanighedenplatform dekt ook meteen wat de Rechtspraakorganisatie voorrang wil geven onder de noemer van digitale toegankelijkheid; zie ook de notitie, met een contragram als titel, **De toegang van het werken is het werken van de toegang** als bijlage van het rapport **Stelselmatig op orde, data governance by design**. Ik hoop dat je er bruikbare suggestie(s) voor vervolg(en) in herkent.

74.13

Er zijn twee dagen versteken sinds jij je emailbericht met pandemische overwegingen stuurde. Het blijft hard gaan.

Zo’n pandemie vind ik o.a. nog maar eens aanleiding om ervoor te pleiten, ja, ik beschouw ook en vooral gezondheidszorg als infrastructuur, de neoliberale koers te verlaten. Zeker voor zover volksgezondheid aan de orde is, leidt zgn marktwerking immers tot veronachtzaming, enzovoort; ik blijf consequent sociaaldemocratisch stemmen.

Nee, hoewel voorkomen beter dan genezen is, laat zich van alles en nog wat ‘natuurlijk’ niet voorkomen. Beter is en blijft het echter wèl om mede ingesteld te zijn op wat zoal eventueel zou kunnen gebeuren. Ja, waarop ‘we’ meestal slechts voorbereid zijn, is meer op herhaling van de vorige – die aldus inderdaad uitblijft – dan juist op de volgende crisis (wat natuurlijk die omvang enz. kan aannemen vanwege onvoorspelbaarheid; voorbereidingen kweken daarom vooral een passende houding en het is zowel meegenomen als uitzonderlijk wanneer gereserveerde middelen bruikbaar zijn).

De noodzakelijke proactieve houding vergt een noemer als algemeen belang inclusief gemeenschappelijke financiering volgens solidariteitsbeginsel. Daarentegen vormt zgn bedrijfsleven géén gemeenschap. Een apart bedrijf probeert doorgaans winst te maximaliseren met reactieve opstelling, en dat kan zelfs grotendeels ten koste resp. op kosten gaan van wie als klant e.d. niet voor product of dienst betaalt, maar wèl nadelige gevolgen ervaart van productie, gebruik, enzovoort. Zeg ook maar dat ‘we’ er vroeg of laat alsnog voor betalen, maar dus reactief en àls het überhaupt nog lukt om er structureel iets aan te doen kost dat in allerlei opzichten altijd extra.

Nogmaals, dan liever proactief. Maar ja, dan moet je als beleidsambtenaar, bestuurder en politicus niet alleen willen luisteren naar wie er verstand van heeft, herstel, allereerst kunnen duiden wie er verstand van heeft, dwz samenhang voldoende begrijpt, maar ook de moed hebben om ernaar te handelen. En het lijkt

mij voor onze huidige samenleving maar de vraag, of voldoende kiezers daarvoor te porren zijn; verkiezingen hebben tegenwoordig meer weg van een populariteitstest in een klaagcultuur. Helaas is het geen paradox, dat mensen tevreden zijn naar de mate waarin ze zich ontevreden kunnen uiten. Zodra dat voor politieke vertegenwoordiging een populistische (schijn)meerderheid oplevert, is het pas ècht gevaarlijk.

Als epidemiologische leek meen ik te begrijpen dat een drager van het virus in kwestie in hoge mate besmettelijk werkt. Voorts is een grote spreiding van ziekteverschijnselen kenmerkend, van niets-ervan-gemerkt tot de dood.

Tja, als besmetting onvermijdelijk is, lijkt het geen zin te hebben om moeite te doen voor vermindering ervan. Wie er niets van heeft te vrezen, is er zo het snelst vanaf.

Omdat er blijkbaar óók nogal wat zware gevallen zijn, zou dat op netzo korte termijn echter leiden tot overbelasting van de – daarop tgv marktorientatie inmiddels stellig alweer minder voorbereide – gezondheidszorg; binnen dat tijdsbestek schiet de capaciteit tekort, waardoor mensen onbehandeld blijven die anders de ziekte zouden hebben overleefd. Ik kan er wel inkomen dat geen politicus daarvoor verantwoordelijk gehouden wil worden. In een klaagcultuur heet dat prompt moord, enzovoort.

Intussen kan de samenleving niet tot stilstand komen. Ik vermoed dat de vertragsmaatregelen voorts rusten op de hoop, dat ook intussen een werkzaam vaccin wordt ontwikkeld en beschikbaar komt. Ach, eigenlijk was het gewoon maar griep, nietwaar?

In het geval van een ernstige ziekte, klopt, ik schrijf nog maar wat dóór als medische leek, kwam het zgn inregelen van medicatie neer op telkens opvoeren van de dosis, totdat voldoende effect optrad. Voor zover ik begrijp gebeurt tegenwoordig zoiets als het omgekeerde. Er wordt onmiddellijk een dosis toegediend om verergering van de ziekte stoppen. Het motto is: Als die dosis niet helpt, helpt niets. Vervolgens, zodra de ziekte aldus 'beheersbaar' lijkt, wordt de dosis telkens verlaagd om de nadelige effecten voor de patiënt zo gering mogelijk te krijgen.

Zo kan ik er eveneens inkomen, dat het nieuwe behandelprotocol per patiënt politiek géén goed idee is voor wat toch een zgn open samenleving is en zou moeten blijven. Daar hoort vergaand het oude behandelprotocol bij. Daar klaagt weliswaar menigeen dan over, maar ze vergeten dat zij dat kunnen doen bij de gratie van het soort samenleving waarin m.i. nota bene gelukkig niet past wat zij – beweren te – willen. Wanneer de dosis in hoog tempo opgevoerd wordt, begrijpen en volgen burgers dat voorzien van voorlichting wèl redelijk.

Omdat de strakste maatregelen niet in één keer kunnen worden genomen, bestaat een groter risico op sterfgevallen. Wat bestuurders proberen is om ze waarneembaar snel genoeg te nemen, ofwel dat zij dáárvan niet de schuld toegeschreven krijgen. Dat moet lukken, zolang het aantal in de buurt van de jaarlijkse griepgolf blijft. Op zijn partij stem ik niet, maar onze huidige premier vind ik bij uitstek in staat om daaraan – de werkzame schijn van – leiding te geven. Wat zou hij zònder crisis moeten? Nee, ik vergeet niet dat juist die partij veel infrastructuur voor sociaaldemocratie ondermijnt.

74.14

Van mijn promotor aan de Tilburgse universiteit kreeg ik telefonisch te horen dat er door de promotiecommissie zeer ernstig bezwaar tegen mijn proefschrift gemaakt was. Zó ernstig, dat het verhaal eigenlijk helemaal opnieuw moest. Ik meende te

kunnen afleiden dat het Thomas A. Sebeok als commissielid geweest was die feitelijk zo'n veto uitgesproken had. Nu lijkt mij wetenschappelijk gezien anonimiteit van wie met bezwaar komt al merkwaardig. Ik kreeg echter evenmin te horen wàt er dan kennelijk principieel mis zou zijn aan mijn tekst. Wetenschappelijk lijkt mij dat zelfs een schande. Maar goed, als het klopt dat de afwijzing van Sebeok afkomstig was, vond hij juist mijn proefschrift wellicht een schande, ofwel géén moeite van ook maar enige inhoudelijke reactie waardig. Hoe dan ook maakt ontbreken van (tegen)argumenten verbetering een onmogelijke opgave. Mijn pogingen om niet zozeer verhaal te halen, maar vooral om het te krijgen, leidden echter tot niets. Nu was Sebeok op mijn verzoek als commissielid aangezocht. Ik meende met mijn proefschrift **Semiosis & Sign Exchange: design for a subjective situationism, including conceptual grounds for business information modeling** informatiekunde semiotisch van een degelijke grondslag te voorzien. Sebeok was een vooraanstaand semioticus en zou m.i. dus bij uitstek zo'n aanzet zowel verwelkomen als in staat moeten zijn er een verantwoord oordeel over te geven. En, dacht ik, wellicht zou zijn reputatie vervolgens kunnen helpen om die grondslag ook informatiekundig aanvaard te krijgen.

Niet, dus.

Dat was medio 2000. Eerder deze week kocht ik op de Haagse boekenmarkt een exemplaar van Sebeoks bundel **I Think I Am an Verb, More Contributions to the Doctrine of Signs** (Plenum Press, 1986). Afgaande op het daarin opgenomen opstel **Communication, Language, and Speech: Evolutionary Considerations** (pp. 10-16) meen ik toch vooral te herkennen dat Sebeok inhoudelijk had kunnen, en als wetenschapper dus ook had moeten, instemmen met wat ik voorstel als subjectief situationisme. Want volgens Sebeok, die zich daarvoor nadrukkelijk beroept op werk van Jakob van Uexküll,

[a]ll living beings are immersed in an impalpable "bubble" delineated and defined by the special possibilities allowed each organism by its unique means of sensual perception[, ...] represent[ing] in each of our private minds, by virtue of its "participatory observation," an act of creation or recreation of the "facts" of the public outer world. [...] Every organism thus reciprocally creates Nature, and each, within its unique totality, imparts its own specific set of meanings to those qualities to which it reacts with its specific innate and learned response system.[p. 13]

En volgens mij biedt – dynamiek volgens – de semiotische enneade een (meta)model, zie [Enneadic Semiotics, axiomatic models](#), dat alweer duidelijker toont dat èn hoe

[t]he affective modeling of knowledge varies, of course, from species tot species, on a range from very rigid to quite ductile; in humans, labeling is, at one and the same time, highly structured, yet wondrously reshapable[, i.e.,] a system of signs capable of reordering itself incessantly.[p. 14]

Nota bene omdàt in elk geval mensen zo denken resp. informatie uitwisselen naar aldus gestructureerde gedachten – en anderszins naar hun gedachten handelen, maar informatiekundig gaat het mij in eerste aanleg om informatieverkeer –, moeten tot en met digitale hulpmiddelen zulke variëteit eenduidig faciliteren. Dat vergt dus een modelleermethode voor stelselmatige betekenisordening en dat is [Metapatroon](#). Ik zal nooit leren wat Sebeok (1920-2001) dwarsgezeten heeft. Het is zo, dat ik nogal wat kritiek heb op semiotisch werk van Umberto Eco. Zij kenden elkaar blijkbaar goed. Zou mijn kritiek op zijn vriend hem in het verkeerde keelgat

geschoten zijn? Heeft hij uit prompte woede mijn argumenten niet gelezen, laat staan overdacht? Op grond van genoemd opstel sluit ik inmiddels eveneens niet uit, dat Sebeok er geen behoefte aan had om mijn voorstel te overwegen als verbetering van semiotiek zelf (die het, al zeg ik het zelf, inderdaad is). Zag hij er soms louter kritiek op hèmzelf in? Dat zou een wetenschapper niet mogen overkomen. Tja, nu ik dat opstel ken, stel ik in vergelijking daarmee een alweer veel bruikbaarder semiotisch referentie- annex verklaringskader voor. Of veronderstel ik ten onrechte dat hij mijn tekst überhaupt ook verder dan het ene hoofdstuk over Eco's werk doornam? Of is hij zelfs daaraan niet toegekomen? Wat ik ook verzin, wetenschappelijk klopt er niets van. Was hij intussen domweg te oud om nog bij een academische promotie betrokken te zijn?

Pakweg twee jaren later, in 2002, dus, ben ik aan de UvA gepromoveerd op een versie van [Semiosis & Sign Exchange](#) waar ik nòg wat meer relevante literatuur bijgehaald heb. Wat zeker hielp, was dat mijn boek **Metapattern: context and time in information models** (Addison-Wesley, 2001) was verschenen. Nog steeds, we leven in 2020, is informatiekunde echter géén vakdiscipline volgens de m.i. stelselmatig noodzakelijke grondslag à la eneadische semiotiek. Dat kan helaas nog wel even duren.

74.15

In **NRC Handelsblad** van 5 maart jl. staat het artikel **Toeslagen al lang niet meer het enige probleem** (katern **Economie**, p. 2). Redacteur Philip de Witt Wijnen schrijft over overleg van de vaste TK-commissie terzake met het huidige duo staatsecretarissen van Financiën en oordeelt dat

[e]en maand na h[un] aantreden [...] de operationele problemen bij de Belastingdienst al lang niet meer beperkt [zijn] tot de immense toeslagenaffaire.

Waaraan ook deze journalist lijdt, is de misvatting dat bekendheid pas een probleem kan zijn. Beroepsdeformatie? In werkelijkheid zijn die problemen er allang. Maar wederom deze staatssecretarissen hebben géén analytisch idee van welke problemen er eigenlijk zijn, laat staan van synthetische oplossing(en) ervoor (en daarom verergeren problemen alsmaar). Van één van de staatsecretarissen staat vermeld als

[z]ijn grootste ergernis [...] dat hij als politiek verantwoordelijke niet op tijd geïnformeerd wordt over bestaande of nieuwe problemen bij de fiscus.

Wat nu dan staatssecretaris Vijlbrief aldus ten onrechte veronderstelt, is dat medewerkers wèl weten wat kwalificatie als probleem verdient. Zij moeten slechts leren, zo probeert hij ons allemaal gerust te stellen, hem erover te dūrven vertellen. Ach, was het maar zo eenvoudig. Dat inzicht in reële problematiek wat het cruciale 'punt' van samenhang betreft hebben die medewerkers echter evenmin. Kortom, voortdurende schijnvertoning, ofwel iedereen verontwaardigd, maar nog steeds niemand verantwoord bezig met noodzakelijke herstructurering.

Elke keer als dergelijk onvermogen via verslaggeving erover – en daardoor weet ik ervan – bekend raakt, herinner ik mij vooral mijn vergeefse pogingen daar begin 2007 opbouwend verandering in aan te helpen brengen. Achtereenvolgens, ja, want een of ander antwoord kreeg ik vooralsnog telkens wel, adresseerde ik destijds drie brieven aan de minister van Financiën en één aan de directeur-generaal Belastingdienst. Afschrift van mijn aandeel in die correspondentie heb ik als aantekeningen in mijn publieke archief opgenomen, zie nrs [18.62](#), [18.65](#), [19.35](#) en

20.1.

Dat is dus alweer dertien jaren geleden. Ik bedoel ook maar weer, dat je mij toch moeilijk òngeduld kunt verwijten. :-) Het blijft alom met zgn grote ict-projecten mislukken ...

De emailberichten die ik jou nav ons laatste gesprek stuurde over beheersing van, zeg ook maar, inkomensvariëteit, gaan uiteraard vergaand over dezelfde – noodzaak tot – samenhang tussen (betekenis)verschillen; eveneens voor afschrift, zie aantekeningen met nrs [73.85](#), [73.90](#) en [73.92](#).

Het maakt niet uit wáár je met informatiemodellering begint. Vanwege principiële erkenning van samenhang kom je geheid van het één op het ànder, enzovoort. Zo zou je prima kunnen beginnen met hermodellering van het informatieverkeer dat Wigo4it faciliteert. Waarom niet? Want vroeg of laat moet uiteraard ook dat (mee)genomen zijn volgens beginsel (!) van stelselmatige variëteit. Waarom onderneem je dáárvor niet een proef? Het lijkt mij geloofwaardig, indien je juist zèlf gehoor geeft aan de oproep met je publicatie **Overheid: focus op verbinding en wees echt innovatief**. En als ik het mag zeggen, er is tevens pràktisch haalbaar aan, dat het je eigen beslissing betreft.

Iets om nader over te spreken? Oeps, om over te schrijven in deze tijd van onthouding van samenscholing?

74.16

Volgens [Wen er maar aan! Over noodzaak en opzet van stelselmatig informatiebeheer](#) is “[i]nformatiebeheer op stelselschaal is in menig opzicht een nieuwe opgave[, p. 1 waarbij s]trikt onderscheid tussen informatiebeheer en -beleid [...] niet [bestaat].”[p. 3]

Hoezeer informatiebeleid annex -beheer nog achterloopt vind ik o.a. blijken uit **De facilitaire stad, Rotterdams grondbeleid en postmodernisering** (Delft University Press, 1998) door Gerard Wigmans. Voor deze aantekening heb ik me vooral beperkt tot zijn eerste hoofdstuk, **Inleiding** (pp. 9-24).

Huh, gròndbeleid?! Ja, Wigmans

verwijst naar een complex van [...] interdependenties die losgekoppeld raken van tijd en ruimte, en waarvan de schakels, vrij van historische bindingen, overal gerealiseerd lijken te kunnen worden.[**De facilitaire stad**, p. 9] Er is behoefte aan een [...] benadering, waarin [...] relaties [...] centraal staa[n]. [p. 281]

En dan heeft hij het inderdaad over grond. Dat gaat echter allemaal zelfs kenmerkend op voor informatieverkeer gefaciliteerd door digitale technologieën. (Ik laat hier in het midden dat ihb zodanig gefaciliteerd informatieverkeer als het ware òmgekeerd, en dat benadrukt Wigmans ook, een voorname aanleiding vormt tot structurele wijziging van stadspolitiek inclusief grondbeleid.) Vooral – ook – voor een overheidsinstelling houdt

een in hoog tempo verlopend structureel transformatieproces [in, dat zij] een andere rol en functie binnen andere maatschappelijke [...] kaders vervult. [...] Activiteiten ontsnappen aan de grenzen van gefixeerde vormen. [Zij] keert zich als het ware binnenste buiten. [...] Er ontstaan nieuwe verbanden en betrekkingen.[p. 9]

De noodzaak van kwalitatief ànder informatiebeleid laat zich parafraserend verduidelijken door wat Wigmans oppert. Waar hij “stad” schrijft, heb ik slechts dat woord vervangen door overheidsinstelling, en “territorium” moet overdrachtelijker opgevat worden. Dus,

niet alleen [is] de definitie van de 'vertrouwde' [overheidsinstelling] in het geding [... die] immers op een duidelijk afgebakend territorium is gebaseerd; een begrensde [...] gebied waarover [haar] autoriteit strekt. De vraag is dan [...] wat [er] gebeurt [...] met de tot nu toe gangbare (traditionele) instrumenten van sturing als de eenduidige oriëntatie op de grote [overheidsinstelling] als [...] eenheid en vertrekpunt voor sturing verleden tijd is? [p. 9]

Terwijl de ene stad nog als alternatief voor een andere stad kan gelden, is er voor een rijksoverheidsinstelling eigenlijk géén alternatief (omdat er in haar 'soort' maar één van is, en daarom vind ik daarvoor de aanduiding infrastructuur passend). Of het moet zijn, overigens helaas maar al te vaak verhuld door averechtse daadkracht met tot mislukking gedoemde zgn ict-projecten,

gedesoriënteerd afwachten (geen keuze maken) [p. 10]

Aan een stad schrijft Wigmans nog enige vrijblijvendheid toe. Zo van,

[a]fhankelijk van de mate waarin de stad zich wil en kan voegen in een nieuw ruimtelijk en maatschappelijk kader, is dit voor de ene stad een kans en voor de andere stad een bedreiging. De basiscondities zullen immers per stad verschillen. [p. 10]

Terwijl

[d]e stad staat zowel voor een uitdaging als voor een dilemma [p. 10]

valt "dilemma" voor een rijksoverheidsinstelling praktisch àf. Het komt vroeg of laat neer op

[m]eedoen [...] en zorgen dat de [overheidsinstelling ...] zich een toekomstperspectief formuleert [p. 10] Welke aanknopingspunten van sturing worden door de [overheidsinstelling] gezocht in een [...] omgeving die [...] sterk in beweging is en gekenmerkt wordt door zo vele onzekerheden. [p. 11]

Op precies zulke vragen mbt informatiebeheer, en tegelijk dus -beleid, vermeldt **Wen er maar aan!** antwoorden. Wigmans geeft al aan, dat

[h]et perspectief op sturing verandert. In plaats van het traditionele centralistisch model van besturing, dat is gebaseerd op de rationele instantie die vanuit één punt plant en bestuurt (ideaaltypisch aangeduid als klassieke sturing), komt een model dat differentiatie, variëteit en pluriformiteit als (principiële) uitgangspunten hanteert. [p. 12] In plaats van de gebruikelijk[e] aanduiding 'object van sturing' is het beter om te spreken van aangrijpingspunten van sturing [...] dat is verschoven naar de verbindingen[, maw e]n wijze van sturing die gericht is op de grenzen en raakvlakken[, ...] op de wederzijdse afhankelijkheden (interdependenties) van [...] actoren. Daarbij zijn [...] de inspanningen gericht op het creëren van een bepaalde uitgangssituatie voor de betrokkenen die niet van meet af aan het beoogde resultaat biedt, maar die voldoende randvoorwaarden biedt [p. 281] om een bepaalde afstemming van belangen te realiseren. [p. 282]

Vooraf voor een rijksoverheidsinstelling met haar feitelijke besturingsmonopolie over – wat de valse schijn heeft van – een nog klassiek afgebakend gebied van overheidszorg is zo'n perspectiefwissel moeilijk op te brengen, want zelfs in strijd met overgeleverd begrip van orde e.d. En toch valt er niet aan te ontkomen, zoals ook nadrukkelijk Wigmans stelt:

Voor het interpreteren, verklaren van nieuwe maatschappelijke ontwikkelingen en verschijnselen en nieuwe vormen van binding [...] kan men niet om het postmoderne denken heen. [p. 14]

Nog sterker dan Wigmans doet, wijs ik de opvatting over postmodernisme af volgens welke

de maatschappelijke werkelijkheid louter in termen van chaos, verwarring en verval wordt geïnterpreteerd.[p. 14]

Naar mijn idee laat zich ook – dynamiek van – variëteit zelfs eenduidig verklaren enzovoort, maar dat vergt een ander paradigma, subjectief situationisme, als grondslag voor stelselmatig bruikbare modelleermethode, Metapatroon. Wat mij betreft lost daardoor een eerder postmodernisme op voor een volgend modernisme (zoals ik allemaal elders uitgebreid beschreven heb).

Metapatroon lijkt als middel enigszins vergelijkbaar met wat Wigmans vermeldt als

dynamiekkaart[. ...] De benadering[en] in [kaart]lagen worden niet alleen geïsoleerd bekeken, maar ook in samenhang met andere lagen en met de uitgangspunten van beleidsthema's. Er wordt zodoende een meerduidige betekenis gegeven aan het ruimtelijk veld en de plekken erin. Elke plek in het ruimtelijk veld functioneert in verschillende lagen.[p. 278]

Voor modellering met Metapatroon van samenhangende betekenissenvariëteit zijn echter géén verschillende kaartlagen nodig zoals voor geografische weergave(n) volgens verschillende thema's e.d. Dankzij recursieve contextuele verbijzondering als ordeningsbeginsel kent een stelselmatig model één beschrijvingsvlak (lees ook: laag).

Voor onderhavige aantekening blijf ik Wigmans terminologie aanhouden, want ik wil zo onbewerkt mogelijk benadrukken waarin hij de aanleiding c.q. noodzaak ziet tot beleidsvernieuwing en zo door naar dienovereenkomstig gewijzigde infrastructuur. Hij beschouwt

[m]odernisering [als] ontwikkelingsproces waarbij maatschappelijke subsystemen zich in toenemende mate verzelfstandigen door middel van processen van differentiatie, rationalisatie en integratie. [... V]oor al [zijn] de begrippen differentiatie, rationalisering en in het verlengde hiervan bureaucratisering van belang.[p. 15]

Kenmerkend voor – ontwikkeling tot – rijksoverheidsinstellingen is inderdaad, dat

[d]ifferentiatie [...] het mogelijk [maakt] een hogere aanpassingscapaciteit te bereiken, waardoor zonder al te grote integratieproblemen een grotere mate van complexiteit kan worden aangegaan. [...] Het gaat dan om een steeds verdergaande uitsplitsing van domeinen via een opwaardering van specifieke functies. [...] Rationalisering impliceert onder meer [...] uitbreiding van controle en beheersing. [...] Differentiatie/specialisatie en rationalisering komen in het proces van bureaucratisering samen.[p. 15]

(Ook) modernisering is echter als de spreekwoordelijke kruik, die netzolang te water gaat totdat hij barst:

[D]e radicale extensie of doorwerking van een tweetal moderniseringstendenties: enerzijds voortschrijdende differentiatie en specialisatie die een zodanig niveau van complexiteit genereren dat integratieproblemen ontstaan[, ... a]nderzijds rationalisering en commodificatie die tot een zo hoog niveau van organisatie en organiseren hebben geleid, dat een interne contradictie met het proces van differentiatie ontstaat.[p. 16] Differentiatie leidt tot fragmentatie en een centrale ordeningsmogelijkheid verdwijnt. [...] Modernisering wordt dan dubbelzinnig [...] en niet meer te conceptualiseren.[p. 248]

Als reële schaal waarop problemen zich aldus zijn gaan voordoen, telt zgn het stelsel. Ofwel, er blijft principieel niets uitgesloten van onderlinge afhankelijkheden.

En daarom is als oplossing uiteraard (!) slechts passend wat dezelfde stelselschaal betreft. Alweer meer dan twintig jaar geleden, maar de strekking is onverminderd geldig, verklaart Wigmans waarom vooral met digitaliseringsprojecten nog averechts kleinschalig gemikt wordt:

Informatievoorziening lijkt een krachtige verleiding om de klassieke ambities van het moderniseringsproces te realiseren: rationalisering en beheersing. [...] De idee is dat het irrationele en onvoorspelbare karakter dat kenmerkend is voor postmoderne processen met behulp van (rationele) informatisering kan worden teruggedrongen.[p. 17 M]en [moet] de maatschappelijke differentiatie [echter] niet langer als een probleem [...] definiëren, maar juist als uitgangspunt [...] nemen.[p. 284]

Wat Wigmans niet aangeeft, maar dat is ook helemaal zijn onderwerp niet, is hoe het met “informatisering” dan wèl kan lukken. Dat vergt dus om te beginnen een ànder paradigma. Daarmee is ordening van betekenisverschillen wèl beheersbaar, althans eveneens zo redelijk mogelijk, maar noodzakelijkerwijs (!) op een àndere manier. Inderdaad wijst ook **Wen er maar aan!** als voorwaarde op opheffing van

discrepancie tussen het vertrouwde [overheidsinstelling]concept en de maatschappelijke dynamiek. [...] Het eenduidig [overheidsinstelling]concept blijkt niet meer houdbaar. [...] De conceptie [komt] scherper in beeld [...] wanneer de hoofdorïëntatie [...] nadrukkelijker wordt verlegd naar de grillige [...] dynamiek[, p. 22 dwz] een radicalisering die leidt tot een kwalitatieve breuk.[p. 248]

Erkenning van interdependentie moet praktisch ertoe leiden

de relaties en netwerken op verschillende niveau's op te bouwen en te onderhouden. [...] Er ontstaat een flexibele [...] werkstructuur als antwoord op de bewegingen[. p. 23] Nieuwe sturingsarrangementen kenmerken zich door een grote openheid en variëteit, enerzijds om pluraliteit te honoreren en anderzijds om mogelijke uitkomsten, in de zin van verbindingen, niet totaliserend te laten zijn.[p. 284]

Ook en vooral voor stelselmatig informatiebeheer zou toch allang evident moeten zijn, dat slechts als

perspectief van sturing [...] dit interdependentietype [geldt, p. 23 want] juist in de contingentie van uitkomsten is de kwaliteit van sturing gelegen.[p. 284]

Noot: Deze aantekening reken ik tot een reeks verslagen van vergelijkend onderzoek. Zie **aantekening 74.9** voor de hieraan voorafgaande aflevering.

74.17

Eind vorig jaar heb ik véél tijd besteed aan pogingen om te begrijpen wat X zou kunnen bedoelen met Virtual Society. Ik ben er niet in geslaagd, zij het dat ik het een dwaalspoor acht voorzover ik er nog iets van ben gaan begrijpen. In die zin, zo zou je kunnen zeggen en mocht ik althans enigszins gelijk hebben, haha, begrijp ik er dan toch alweer méér van dan hijzelf.

Ik had verschillende redenen om er die moeite voor te doen. Zo kreeg ik van Y, de bazin van X, de stellige indruk dat zij helemaal niets van de plannen van haar medewerker begrijpt en door hem aan mij voor te stellen, zo dacht ik verder, hoopte zij dat ik haar zijn ideeën kon helpen verduidelijken. Vooruit, in een relatie moet je – bereid zijn om – te investeren. Maar ook en vooral voor mijzelf wil ik van wat eventueel verwant kan zijn, altijd graag begrijpen wat iets is, waarover het gaat enzovoort.

Om vervolgens uitleg te verkrijgen heb ik alles bijelkaar een breed repertoire ingezet zoals van meegaan tot afwijzing, van losse tot strenge toonzetting, van

aanmoediging tot kritiek, van ernst tot spot. Opzettelijk heb ik Y géén afschriften gestuurd. Het leek mij verstandig om te vermijden dat X zich namens zijn directeur beoordeeld voelde. Ik weet niet of hij haar wèl op de hoogte stelde van mijn opmerkingen.

Ik wijdde er intussen zowat een leergang informatiekunde aan, maar nooit kreeg ik op mijn beurt zelfs maar de minste indruk dat X begreep, of zelfs maar aandacht had voor, wat ik cruciaal acht voor facilitering van stelselmatig informatieverkeer. Dat laatste moet ik uiteraard mijzelf aanrekenen. Hoe dan ook, toen ik volslagen suf geraakt was door wat ik opvatte als tegenstrijdige en/of ontwijkende antwoorden en ècht geen m.i. zinvolle vragen meer kon verzinnen heb ik mijn pogingen gestaakt. Er is volgens mij slechts één moment geweest waarop X liet blijken, en ook zelfs prompt, dat ik volgens hem iets ònbegrijpelijks deed. Dat was op dàt ogenblik, dus toen ik liet weten het definitief op te geven. Ofwel, voor hem is het kennelijk pas onbegrijpelijk dat een ànder ook openlijk volhoudt er geen touw aan vast te kunnen knopen. Tja, met zo'n instelling kan iemand desondanks – of is het tegenwoordig wellicht vooràl ermee? – een redelijk betaalde baan krijgen en nog houden ook om haar/zijn eigen gang te gaan ...

Aan de toenmalige emailuitwisseling heb ik verreweg het grootste aandeel geleverd. Zoals gezegd behandel ik m.i. relevante informatiekundige thema's. Indien jij je ajb niets wil aantrekken van mijn vergeefse aanvullende beïnvloedingsmanoeuvres èn je er nogal wat tijd aan wil besteden, kan je terecht bij [72. Onderzoek & correspondentie, oktober - november 2019](#). Zie aldaar achtereenvolgens de aantekeningen met, houd je vast, nrs 16, 24, 27, 30, 34, 35, 36, 37, 39, 40, 41, 43, 51, 77, 79, 80, 81, 84, 85, 86, 88, 91, 92, 93, 94, 95, 100, 101, 103. Nee, zoveel moeite en tijd besteden zoals ik deed, is natuurlijk ook niet normaal. Maar met die aantekeningen houd ik er tenminste nog iets aan over. Oh ja, dat zulke moeite bruikbare aantekeningen oplevert is voor mij inmiddels een voorname reden, zo niet allang de voornaamste. (Want) hopelijk heb jij er wèl iets aan.

74.18

Krijg jij het èxtra druk, of juist niet? Ik ben op mijn beurt èxtra benieuwd ernaar, of BFS nog toekomt aan werving van een medewerker met semantische interoperabiliteit als taakgebied. Zo ja, dan herhaal ik hierbij graag mijn eerder mondelinge aanbod je te adviseren over ten eerste functieomschrijving en ten tweede geschiktheid van sollicitanten.

Nota bene, de opgave is vanwege stelselmatigheid informatiekundig nieuw. Je hebt dus iemand nodig die vooral opleidbaar is, haha, inderdaad door mij. Maar wees gerust, mijn website puilt uit van lesmateriaal voor zèlfstudie.

Laat mij ajb weten, of je gebruik van mijn aanbod wil maken.

74.19

Dank je wel voor je reactie. Hmm, klinkt niet overtuigend, termen als “dossier” en “aandachtspunt.” Dat maakt me dan nog èxtra bezorgd, sterkte!

74.20

Haha, ik wilde het woord “èxtra” uit mijn eerste bericht herhalen, herstel, ... hercontextualiseren. Ik maak er uiteraard graag van dat ik èxtra benieuwd naar vervolg ben. Hoera, “kansrijk,” ik ben zeer blij om dat te lezen.

Het is nu eenmaal zo, dat informatiseringsproblemen zoals die zich – vooralsnog onvermijdelijk blijven – voordoen bij de Belastingdienst, enzovoort, enzovoort met

voorrang informatiekundig een kwalitatief andere oplossingsrichting vergen. Je kunt aan besturing e.d. sleutelen wat je wilt, zoals bestuurders zelfs exclusief volhouden, want zoals het gezegde luidt is alles een spijker voor iemand met een hamer, maar voor facilitering van stelselmatig informatieverkeer helpt dat natuurlijk niets zonder passende informatiekundige oriëntatie, integendeel. Als ergens een schroef ingedraaid moet worden, veroorzaak je met een hamer slechts schade; neem 'gewoon' een schroevendraaier, klaar.

Besef voor digitale facilitering van informatieverkeer op maatschappelijke schaal ajb dat een vergaand nieuwe, dus nog grotendeels onbekende opgave aan de orde is. Dat maakt het onverantwoord om te verwachten dat overgeleverde oplossingen voldoen. Na zovele herhaalde mislukkingen zou dat toch eens moeten dagen. Ofwel, "kansrijk" is juist niet wat nog onveranderd wordt gebruikt. Nogmaals, verandering van louter (be)sturing is hoogstens een cosmetische ingreep; 'het' ziet er wellicht eventjes strakker uit, maar vervolgens raken rimpels e.d. juist peilloos diep. Er ontstaat daarentegen pas een reële ... kans dankzij een andere aanpak. In dit stadium van vernieuwing en daarmee gepaard gaande onbekendheid c.q. onzekerheid is kans nota bene de treffende aanduiding. Erkenning van onwetendheid is immers de voorwaarde om te – willen – leren wat wel werkt. Waar vrijwel iedereen wanhopig nog wonderen verwacht van achterhaalde aanpak en/of – laat iemand anders maar haar/zijn nek uitsteken, nietwaar? – geen verantwoordelijkheid durft te nemen voor beleidswijziging, is het inderdaad al bijna onmogelijk om zelfs maar de minste ruimte te krijgen/maken om zelfs maar met zo'n leerproces te beginnen. Ik heb daar weliswaar begrip voor, maar omdat er geen ander "spoor" voor de noodzakelijke veranderingen is, blijf ik erop ... hameren die richting ook daadwerkelijk te volgen. Dat doe ik ook met overtuiging, omdat ikzelf allang géén onzekerheid meer ken over de stelselmatig werkzame informatiekundige heroriëntatie. Ik ben er sinds 1990 mee bezig. In de jaren 2008 en 2009 haakte (B)FS in en ik hoop op opbouwend vervolg daarvan. Bedankt!

74.21

Ook die aantekeningen uit 2007 zijn helaas onverminderd actueel. Zo moeilijk hebben we het dus om iets kwalitatief veranderd te krijgen. Doorgaan, dan maar.

74.22

Ik prijs me gelukkig dat je antwoordt. :-) Nog maar eens een gezegde of twee, nee, dat lijkt mij dus niet het moment om het gegeven paard in de bek te kijken resp. op alle slakken zout te leggen.

Overigens vind ik aan "conceptuele verbijzondering" als kenschets niets mis, integendeel. Ik behoor daarom op mijn beurt te erkennen, dat ik je ten onrechte een compliment onthouden heb. Excuus! Ik hoop dat je dit bericht als nagekomen verontschuldiging aanvaardt. (Want) omdat betekenisvariëteit kenmerkend is voor stelselschaal moeten begrippen inderdaad netzolang worden toegespitst, maw verbijzonderd, totdat in onderlinge samenhang (!) eenduidige betekenissen ervan resulteren. Met begripsmatige annex conceptuele verbijzondering heb je, kortom, het doel met stelselmatige modellering aangeduid. Contextuele verbijzondering kan je opvatten als aanduiding van het karakteristieke middel van zulke modellering. Ik gebruik die middelaanduiding, vooral omdat die m.i. het onderscheid met tot dusver gangbare modelleermethode duidelijker aangeeft. Ofwel, dat ik vind ik het herkenbaarst anders aan Metapatroon. Nogmaals, ipv een verkeerde verbastering is

jouw doelaanduiding echter óók juist. Wat per saldo telt, is dat Metapatroon de enige methode is die als middel geschikt is voor dat stelselmatige (!) doel. Dat is wel zo praktisch.

74.23

In de veronderstelling dat ook jij thuis werkt met – daardoor? – wat meer tijd voor principiële overwegingen, ga ik nog wat verder in op jouw vermelding van “conceptuele verbijzondering” ...

Zoals je stellig weet, geldt sinds tientallen jaren de relationele database als het spreekwoordelijke werkpaard voor registratie tot en met rapportage van gestructureerde informatie. Waarmee je wellicht wat minder vertrouwd bent, (maar wijs me ajb terecht indien ik mij daarin vergis,) is dat voor optimale relationele structurering van informatie regels opgesteld zijn. Ontwerp(en) van een database volgens die regels, methodisch dus, heet normalisatie. Het komt erop neer dat in een database elke informatie slechts enkelvoudig opgenomen mag zijn. Klopt, een plaats voor alles en alles op zijn plaats. Zo blijft bijvoorbeeld vermeden dat het ene exemplaar van bepaalde informatie wél wordt gewijzigd, maar andere exemplaren ervan onverhoopt niet. En je weet uiteraard allang, dat identificerende informatie géén onderdelen mag omvatten waarvan de waarden kunnen veranderen; daarom is o.a. het bsn ‘domweg’ een nummer.

Wie wat verder kijkt dan zijn neus lang is, nee, daar zijn juist nogal wat zgn ict-ers helaas niet zo goed in, herkent dat de database-technische oriëntatie op enkelvoud feitelijk de uitwerking moet zijn van werkelijkheidsoriëntatie voor begripsmatige eenduidigheid. Zo laat zich óók bedoelde normalisatie praktisch opvatten als “conceptuele verbijzondering.” Als werkelijkheidsbeeld (lees ook: wereldbeeld, ontologie) dat voor die methode – impliciet, tja, dus extra moeilijk te veranderen – verondersteld is, geldt echter logisch atomisme. Voor zéér kleinschalige informatievoorziening, ofwel volgens een nauw kader waarbinnen géén variëteit van betekenissen – meer – aan de orde is en een enkele database volstaat, werkt dat nog prima.

Op atomisme is óók, zelfs nog exclusiever, de later opgekomen objectgerichtheid gebaseerd. Hoewel die aanduiding het voor een leek niet doet vermoeden, betreft het eveneens een technische insteek, en zo mogelijk zelfs nog strikter. Daarbij gaat het niet zozeer om opzet van een database, maar van programmatuur; als objecten annex atomen gelden aparte programmatuurmodulen, waarbij elke module – dus – onafhankelijk ‘zijn’ informatie volgens ‘zijn’ eigenschappen verwerkt. Probleemloos werkt ook dát echter louter zéér kleinschalig.

Voor digitale infrastructuur voor informatieverkeer hebben ‘we’ er allemaal niets aan, althans niet als beginsel voor, vooruit, semantische interoperabiliteit. Sterker nog, wat slechts kleinschalig bemeten blijkt, pakt grootschalig averechts uit. Zo’n kwalitatieve hindernis heet schaaleffect. Kennelijk verkeren zowel opdrachtgevers als opdrachtnemende ict-ers mbt schaaleffect vrijwel alom nog in ontkeningsfase (waar ict-ers materieel voordeel van ondervinden).

Let wel, relationele databases en objectgerichtheid moeten wat mij betreft niet in de prullenbak. Zij zijn methodisch ongeschikt voor stelselmatig ontwerp; voor uitvoering van zo’n ontwerp zijn en blijven ze echter onmisbaar als technieken. Ik heb het over zulk ontwerp(en). Je zou toch zeggen dat betekenissen zelfs voorrang verdienen als het om informatievoorziening c.q. -verkeer gaat, maar ontwerp van stelselmatige betekenissenordening wordt nog steeds overgeslagen. Hoe voorspelbaar wil je

telkens maar mislukte opzet hebben van wat stelselmatig moet zijn?
Voor mijn eerste beschrijving, in 1991, van contextuele verbijzondering ging ik – nog – uit van bekendheid met zowel database-normalisatie als programmatuur-objectgerichtheid. Als je ook weet dat normalisatie een progressie volgt van zgn normaalvormen, zie je verwijzing naar beide voor stelselschaal achterhaalde methoden – nota bene achterhaald als feitelijke ontwerpmethoden – terug in de titel van mijn opstel [Multicontextueel paradigma voor objectgerichtheid: naar de vijfde objectvorm voor flexibiliteit van informatievoorziening.](#)

Zodra variëteit optreedt, werkt – de veronderstelling van – atomisme prompt averechts. Wie echter niet eens beseft aannames te volgen, valt er onmogelijk vanàf te brengen. Dat doet er niets aan af, dat er voor beheersing van eenduidigheid ‘iets’ bij moet. Consequent is dat dus context. Want ‘iets’ blijkt alweer ruimer beschouwd niet onveranderlijk zichzelf (atomisme), maar kan telkens anders zijn (situationisme, met context als relevante situatieduiding).

Als doel is “conceptuele verbijzondering” van àlle tijden. Dus niets verbastering, jij hebt volstrekt gelijk! :-) Het ontwerp- en modelleermiddel ervoor moeten we echter aan de – eisen van de – tijd aanpassen. In zo’n tijd van noodzaak tot middelaanpassing leven we nu. Of vind je dat het met digitalisering overal dankzij overgeleverde modelleermethoden prima gaat?

74.24

Kan ik ook ongevraagd een offerte doen? Information Dynamics is immers allang toegerust om óók in een periode van zoveel mogelijk zgn sociale onthouding dóór te werken.

De huidige opzet van – het werken met – de informatieronde weerspiegelt zowel
het destijds spoedeisende karakter van een oplossing voor problemen door
ònsamenhangende registers met relevante informatie

als

aanvankelijk het gebruik ervan door extra deskundige medewerkers.

Bijgevolg zijn bewust min of meer voorlopige voorzieningen aangebracht voor de beheeraspecten

1. autorisatie,
2. controlespoor (Engels: audit trail) en
3. foutenanalyse en -melding.

Inmiddels werken vooral, zeg maar, reguliere medewerkers met de informatieronde. Omdat de informatieronde voor principiële – vervulling van behoeften aan – samenhang inderdaad stabiel functioneert, is thans de tijd aangebroken en beschikbaar om aanvullend de drie genoemde beheeraspecten beter te faciliteren.

74.25

onderwerp: voorstel voor agendering van stelselmatige autorisatie enz.

Tijdens ons laatste gesprek meende ik jou met zoveel woorden de m.i. zeer terechte, dringende vraag te horen stellen: Wat valt er eigenlijk voor en door digitalisering met voorrang te standaardiseren? Ook indien ik je verkeerd heb verstaan, hoop en

verwacht ik dat je een poging tot antwoord op zo'n principiële vraag waardeert. :-)
Mijn idee is dat ook en vooral voor wat de feitelijke opgaven van FS zijn, autorisatie zoiets als een thematisch brandpunt biedt. Ik wijs je er graag en nadrukkelijk op nav de huidige periode van fysiek-sociale onthouding.

Tja, wie nu niet begrijpt dat 'we' daardoor voor sociaal verkeer vergaand beperkt zijn tot informatieverkeer-op-afstand en daarom nog intensiever gebruik maken van digitale verkeersvoorzieningen, nee, die zal het nooit – willen – begrijpen. Wie dat wel inziet, moet vervolgens gaan doorhebben dat het sociale, economische enz. behoeften van iederéén (!) betreft aan zulke voorzieningen (om maatschappelijk verkeer optimaal doorgang te laten vinden). Het is dus onzin om te volharden in aparte voorzieningen voor informatieverkeer waaraan altijd minstens één – medewerker van een – overheidsinstelling deelnemer moet zijn. Wat diplomatieker uitgedrukt, die insteek werkt zelfs averechts.

Wat nogal wat politici, bestuurders en beleidsambtenaren helaas maar niet begrijpen, is enerzijds onderscheid, anderzijds samenhang tussen bereik met een plan(ontwerp) en daadwerkelijke (plan)uitvoering. Hierboven stel ik dat het bereik maatschappelijk moet zijn. Wat onderscheid betreft, dat valt echter onmogelijk in één keer te ... bereiken. De uitvoering kan slechts, zeg maar, stapsgewijs gebeuren. Zo ben ik er helemaal niet op tegen dat overheidsinstellingen als opdrachtgevers beginnen met het aanleggen van voorzieningen voor informatieverkeer waarbij zijzelf als deelnemer betrokken zijn. Sterker nog, daarin zie ik beslist voordelen. Heel praktisch, daar hebben overheden eerder geld voor over. Maar wat zij aldus aanvankelijk helpen realiseren moet, ditmaal over samenhang gesproken, van meet af aan het stelselmatige plan(ontwerp) volgen. Want zo spoedig mogelijk moet iederéén profijt kunnen trekken van digitale verkeersvoorzieningen. Anders is het uiteraard géén infrastructuur. En wel beschouwd wordt 'ons' geld eraan besteed. Erkenning van informatieverkeer als onlosmakelijk onderdeel van maatschappelijk verkeer wijst op de noodzaak van verkeersregeling. Voor het dienovereenkomstig zgn publiek domein is dat uiteraard een overheidstaak.

De Nederlandse overheid regelt óók mbt digitale verkeersvoorzieningen uiteraard allang allerlei aspecten zoals met licenties voor exploitatie van frequentiebanden. Inderdaad lijkt het vooralsnog overwegend om techniek vanuit economisch perspectief te gaan. Ontbreekt besef dat er voor digitalisering juist wat verkeersverlóp betreft nogal wat valt te ... reguleren?

Ik geef toe dat het alweer wat moeilijker is om ervan overtuigd te raken dat autorisatie het middel is voor (be)sturing van digitaal gefaciliteerd informatieverkeer in het publiek domein. Ik doe een poging tot verheldering. Wat wellicht helpt, is om met de radicale voorstelling te beginnen dat alle registers van iederéén via het Internet toegankelijk zijn, zodat ook iederéén alle informatie kan raadplegen en wijzigen tot en met verwijderen. Maar dat laatste kan de bedoeling toch niet zijn? Intussen is Internet één infrastructuur. Het is niet anders, en moet dat ook vooral niet (!) zijn. Aparte 'netwerken' e.d. voor evenzo apart gedachte domeinen, sectoren e.d. zijn op termijn géén levensvatbaar alternatief, omdat het idee van dergelijke apartheid een valse illusie is in/voor een open samenleving waarvoor alom onderlinge afhankelijkheden nota bene kenmerkend – moeten – zijn. Infrastructureel behoren er géén domeinen te zijn, punt. Wie zelf als deelnemer gebruik wil maken van de noodzakelijkerwijs ene infrastructuur voor informatieverkeer en aldus andere gebruikers als eveneens verkeersdeelnemers moet beschouwen, komt nu eenmaal

niet om 'aansluiting' van haar/zijn register(s) met verkeersrelevante informatie 'op' de infrastructuur heen, netzoals z/hij dat op haar/zijn beurt verwacht van andere voor haar/hem – potentieel – relevante deelnemers aan informatieverkeer. Hoezo, verkeer?!

Voor het regelen van het tot dusver vertrouwd verkeer(sverloop), maw afgestemd op voetgangers, fietsers, autochauffeurs e.d., wordt in belangrijke mate de fysieke ruimte benut. Op het wegdek staan lijnen getrokken, pijlen getekend. Ernaast zijn ge- en verbodsborden geplaatst, enzovoort. Stoplichten. Diezelfde ruimte staat tevens maatregelen toe voor toezicht en handhaving.

Wat wel een informatieruimte wordt genoemd, is géén ruimte in de zin van fysieke uitgebreidheid volgens drie dimensies. De stuurmaatregelen voor verkeersverloop met informatie kunnen dus niet op een vergelijkbare manier verspreid getroffen zijn (zoals we voor onze verplaatsingen per fiets enzovoort kennen). Voor digitaal informatieverkeer moeten ze daarentegen als het ware onder een enkele noemer gebundeld zijn. Dàt is autorisatie.

Een andere verklaring voor toespitsing op autorisatie is dat een deelnemer aan informatieverkeer zèlf helemaal niet onderweg is. Z/hijzèlf kan dankzij zùlke verkeersvoorzieningen immers juist blijven waar z/hij is of, tegenwoordig met mobiele hulpmiddelen, zichzelf – blijven – verplaatsen onafhankelijk van de (ver)plaats(ing) van de wederpartij(en) met informatieverkeer. Het woord 'informatieverkeer' zegt het eigenlijk al. Wat als het ware plaatsvervangend tussen deelnemers heen en weer gaat, is informatie (en dat geldt overigens voor èlk zgn medium, dus ook voor briefpost, enzovoort). Elke deelnemer ervaart zèlf slechts wat enigszins met vertrek resp. aankomst vergelijkbaar is, ofwel met niets ertussen (en met een digitaal medium kan 'aankomst' doorgaans vrijwel onmiddellijk volgen na 'vertrek').

Een traditioneel apart informatiesysteem (lees ook: toepassing) mikt op ondersteuning van een beperkte verzameling – samenhangende – administratieve werkzaamheden in een organisatie. Gebruikers zijn doorgaans gespecialiseerde medewerkers met verschillende functies. En de informatie die zij met 'hun' systeem verwerken, gaat niet over henzèlf. Zeg ook maar dat zij bij de ene informatie in de toepassing zèlf niet meer of minder belang hebben dan bij de andere. Omdat zij geacht worden àlle informatie hetzelfde resp. vertrouwelijk te behandelen, is autorisatie per toepassing 'als regel' slechts functioneel ingericht (en nogeens verdicht volgens zgn functiegroepen; iedereen met dezèlfde functie heeft gelijke bevoegdheden).

Op de schaal van maatschappelijk verkeer is dat anders. De functionele insteek moet gecombineerd zijn met criteria die de – waarde van – informatie betreffen. Om te beginnen is de aanduiding met functie vaak niet ... toepasselijk. Ik gebruik de term hoedanigheid (maar lees ook: sociale rol). Hoe dan ook, bijvoorbeeld, is iemand weliswaar als burger gerechtigd om BRP te raadplegen, maar vóór haar/hem behoort aldaar uitsluitend de persoonsinformatie over haar-/hemzèlf beschikbaar te zijn.

Uit de maatschappelijke noodzaak om autorisatie op stelselschaal van informatieverkeer mede – en dus zelfs met nadruk – te baseren op informatiewáárden volgt, dat allereerst informatie stelselmatig geordend moet zijn. Zonder zelfs maar enige wijziging van bestaande registers kan daarin overigens reeds – vaak toereikend en vrijwel per omgaande – voorzien zijn met een zgn

informatierotonde.

Principieel geldt echter dat stelselmatige betekenissenordening de voorwaarde is voor stelselmatige autorisatie. In die zin betreft autorisatie zoiets als de vergrotende trap van stelselmatigheid. Indien voor de stellende trap Metapatroon nodig is, is dat dus óók zo voor de vergrotende. (Wat telt als overtreffende trap, weet ik niet. :-)

Mijn suggestie aan FS luidt om wat eveneens de kansen zijn met stelselmatige autorisatie te agenderen. Ik kan je daarvoor zoiets als een vliegende start verschaffen, want ik oriënteer me er sinds decennia op. Zo toonde ik Ludwig enkele jaren geleden, tijdens één van onze informele ontmoetingen, wat ik een autorisatieproef noem. Ik begrijp ook wel, dat hij toen niet kon dóórzien waarnaar hij keek. Onder druk der huidige omstandigheden gaat het stellig beter. Hier kort samengevat, een deelnemer aan digitaal informatieverkeer kan voor authenticatie van haar/zijn identiteit(stelling) kiezen uit – erkende – identity providers; met een aldus geverifieerde identiteit kan z/hij vervolgens kiezen uit – erkende – hoedanigheden annex bevoegdheden.

Michiel Schransmans en Leon Sars – die je naar ik heb begrepen onlangs nog hebt kunnen spreken; ik stuur ze van dit emailbericht meteen maar afschrift – hebben meegeoeft met een model plus geprogrammeerde proef voor een, houd je vast, :-) gestandaardiseerde structuur voor juist dynamiek van variabele daadwerkelijke hoedanigheden. Voor de stelselmatige modelleerliefhebber merk ik op, haha, ik wil het hier toch even kwijt, dat een deelmodel volgens open recursiviteit van contextuele verbijzondering à la Metapatroon volstaat. Maar dan heb je dus ook wat! Voor zover we hebben kunnen nagaan, voldoet die opzet inderdaad prima voor maatschappelijk bereik (en daarom uiteraard eveneens voor rechtsprakelijk informatieverkeer). En we kregen bevestigd, dat dankzij gestandaardiseerde structuur vervolgens de (in)vulling met informatie pas deugdelijk valt te standaardiseren. Je zou dat tweetrapsstandaardisatie van autorisatie kunnen noemen. Voor die verkenning is bij uitstek rechtspraak maatschappelijk representatief, omdat juist daar ‘langs komen’ wat grondig beschouwd autorisatiegeschieden in maatschappelijk verkeer zijn. Dat ‘werk’ aan onderzoek, oefening, verkenning enzovoort doen ook zij trouwens in hun, zeg maar, vrije tijd en dat is gezien het belang ervan merkwaardig.

74.26

onderwerp: ook informatiekundige overheidsmaatregelen

Allereerst geef ik graag uitdrukking aan mijn hoop dat het jou en je gezin goed en gezond gaat.

Heb jij nog invloed op informatiebeleid?

Ook m.i terecht treft onze overheid maatregelen om in financieel opzicht extra kwetsbare burgers – en bedrijven – een periode van eventueel sterk verminderde of zelfs weggefallen inkomsten te helpen overbruggen. Maar of burgers enz. daarmee wèrkelijk geholpen zijn, komt uiteraard op uitvoering aan.

Ik neem aan dat ook jij je er zorgen over maakt. Onder de overigens nogal misleidende noemer van digitalisering blijkt immers vrijwel alom alsmaar duidelijker het onvermogen van zgn uitvoeringsorganisaties. Wat ‘ze’ kennelijk nog steeds niet erkennen, laat staan met digitalisering naar zulk inzicht handelen, is dat hun opgaven duiding enz. van maatschappelijke verschijnselen volgens samenhang betreft. Maar het idee van hèt algemeen belang met overheidsinstellingen als

behartigers ervan veronderstelt nu eenmaal verschillen die nopen tot afweging. Tja, als samenhang principieel kenmerkend is voor (overheids)taken resp. -problematiek, moet de oplossingsrichting daarop grondig berekend zijn. Zolang dat niet het geval is, mag mislukte digitalisering eigenlijk géén verrassing zijn. Ook voor de financiële noodmaatregelen worden stellig wederom aparte uitvoeringsvoorzieningen getroffen. Dat kàn zelfs niet anders. Want dáárvoor is het nù te laat om stelselmatig passend voorbereid te zijn op reële eisen van zgn semantische interoperabiliteit.

Die zoveelste apartheid is echter ook weer vragen om misbruik. En ooit moet degelijke controle op rechtmatigheid e.d. gebeuren. Hoe kan dat ooit lukken zonder het gevestigd vermogen tot samenhang in informatie? Inderdaad, dit is een retorische vraag.

Zo herken je in de huidige volksgezondheidscrisis stellig tevens de dringende, niet te vergeten politiek-bestuurlijk werkzame, aanleiding om alsnog zsm informatiekundige overheidsmaatregelen mbt stelselmatige betekenissenordening te bevorderen.

Daarmee loopt uitvoering nog zo min mogelijk verkeerd (en wordt überhaupt de mislukkingenspiraal doorbroken). Mocht je menen dat jij daarvoor niet meer in de juiste positie verkeert, dan verzoek ik je dringend dit emailbericht dóór te sturen naar wie – allemaal – daartoe thans wèl in staat zijn.

Reageer ajb niet op de boodschapper, maar op de boodschap! Indien ik er géén vertrouwen in heb dat jij overheidsinformatiebeleid kunt helpen veranderen, had ik me de moeite van dit emailbericht gespaard. Dat vertrouwen heb ik wèl, vandaar. Ik stel het op prijs te vernemen welke actie(s) jij nav dit bericht onderneemt.

74.27

De auteur van **Aanzet tot een IT-Deltaplan voor de overheid** heeft als vervolg, ditmaal zowaar met een coauteur, **Manifest 'Ontwikkeling Digitale Overheid'** geschreven. Zo zie je maar weer dat twee mensen die ergens geen benul van hebben, er nog weer méér onzin over kunnen beweren dan één zo iemand. Ook zij volharden in de valse veronderstelling dat overheid een dienstverlener is, met telkens een aparte burger dan als klant. Er is geen teken te bespeuren van verkeersoriëntatie, en zo door van infrastructuur, vooruit, digitale infrastructuur voor informatieverkeer.

De abusievelijk veronderstelde dienstverlener heet “digitale overheid” en als eerste uitgangspunt voor zgn dienstverlening aan de burger staat “optimale zelfbediening” vermeld. Weliswaar lijkt het soms alsof overheid met haar – in de grondwettelijke betekenis van dat woord – zorg mikt op een individu, maar principieel gaat het ook daarbij erom die persoon in staat te stellen volwassen, -waardig e.d. aan maatschappelijk verkeer deel te nemen. Dat vergt dus altijd (!) afweging met belangen van overige maatschappelijk-verkeerdeelnemers. Zo'n afweging kan in sommige gevallen – aanvankelijk – door een dáárvoor gemaakt computerprogramma gebeuren en dat heet tegenwoordig dan al gauw algoritme, kunstmatige intelligentie; wellicht kan dat vlotter een – eerste – uitkomst geven voor overheid èn burger èn medeburgers, maar “zelfbediening” in de zin van onbelemmerd door wat wet- en regelgeving stelt en medeburgers willen is dat uiteraard niet.

Het manifest somt verder nogal wat open deuren op. Het ontgaat me daarom waar de aanduiding “manifest” op slaat. Bij nogal wat van de tien punten moet ik overigens terugdenken aan de beleidsnotitie **Op weg naar de elektronische**

overheid; voorzover ik me kan herinneren stonden daar precies zulke punten in. Destijds stelde ik – slechts – de tekst op- resp. samen van de nota die bedoeld was als informatiekundige toelichting, zie [Informatieverkeer in publiek domein: schetsboek over architectuur en ontwikkelpaden voor de elektronische overheid](#) (Ictu/programma Architectuur Elektronische Overheid, 2004). Klopt, ik schreef toen ook al over iets anders.

De blinde vlek betreft onverminderd dynamiek van samenhangende betekenisverschillen in informatieverkeer op zelfs maar de minste schaal ruimer dan een enkel informatiesysteem, ook wel toepassing genoemd. De auteurs achten uniformiteit van betekenissen blijkbaar zowel wenselijk als mogelijk. (Want) zij vinden “het aan te bevelen om ook voor andere onderwerpen Basisregistraties aan te leggen.” Het uitgesproken doel blijft beperkt, te weten “om herhaalde uitvraag van gegevens te voorkomen.” En daarom, zo voegen zij eraan toe, “dienen overheidsorganisaties afspraken te maken over het uitwisselen van data.” Oh ja, dat vinden zij ook nodig om “geïntegreerde dienstverlening te kunnen realiseren.” Het ontgaat ze volledig – nou ja, helaas nog steeds, wie niet? – dat behoefte aan integratie ontstaat uit nota bene noodzaak tot omgang met reële verschillen. Over optimaal gesproken, doorgaans is opheffing van verschillen juist contraproductief. Opbouwend is wèl een verkeersregeling c.q. infrastructuur ervoor, evenwichtig in de zin dat mensen met hun verschillende belangen voldoende ruimte voor ontplooiing verkrijgen en samenhangend in de zin dat slechts dankzij verschillen spreekwoordelijk een som méér kan zijn dan het geheel van zijn delen. Enfin, zonder stelselmatige “afspraken” over betekenissenordening hebben “afspraken” beperkt tot “het uitwisselen van data” geen zin.

De coauteur werd min of meer als mijn opvolger aangesteld bij het toenmalige programma Architectuur Elektronische Overheid. Hij was met het idee van Nora aangekomen, dwz Nederlandse Overheid Referentie Architectuur. Daar zag de nieuwe programmamanager méér in dan mijn maatschappijgerichte voorstel(ling). Ik zou zeggen, dat was verkeerd gezien. Of ze van ‘mijn’ nota kennis genomen hadden, betwijfel ik overigens. Wat thans de coauteur betreft, iemand moet in elk geval in informatiekundig opzicht inderdaad ongelofelijk dom, lui e.d. zijn om na zijn medewerking aan zo’n fiasco het lef te hebben om zich met een “manifest” te afficheren dat op dezelfde mislukking neerkomt.

Ik wil met de vorige zin ook maar zeggen, dat jij en ik er verstandig aan hebben gedaan ons te onthouden van een poging tot bijdrage; daarvan was – in het “manifest” – immers helemaal niets terecht gekomen.

74.28

Ik heb er geen enkel zicht op, of zij het nu extra druk heeft, of juist even wat rustiger. Nou ja, niet geschoten is ... Laat ajb weten, wanneer ik nog wat kan doen.

74.29

Tijdverdrijf, tja, we moeten iets ... Als variatie op de bekende uitdrukking ‘spoor van vernieling’ schreef ik onlangs, zie **aantekening 74.10**: spoor van verspilling. Ook weer als een variatie, maar dan van zoiets als een zuiver contragram, kom ik nu op: Het spoor van verspilling is de spil van ontsporing. Maar betekent dat wel iets anders dan dat de verspilling van het spoor het spoor van verspilling is? Of dat de ontsporing van de spil de spil is van ontsporing? Hoe dan ook, met nogmaals dank

aan John Haynes, is het contragram een stijlform met opmerkelijk inhoudelijk potentieel.

74.30

Voor de talloze bijdragen waarvoor allerlei mensen volgens zijn oproep moeite gedaan hebben, geldt stellig als overeenkomst dat er voor het zgn manifest geen enkele aandacht aan geschonken is. Foproep, dus, als parasitaire specialiteit. Het blijft opmerkelijk dat er geen protest klinkt tegen zulke grove veronachtzaming. Niet dat die, zeg ook maar, inzendingen voorzover ik ze althans bekeken heb, informatiekundig wèl enig hout snijden. Oh ja, dàt heeft het manifest dan weer met ze gemeen. Daaraan zal het liggen, dat niemand van die inzenders, “trouwe volgelingen” noem jij ze, zich erdoor gefopt kàn voelen.

74.31

Wat de bedoeling ermee betreft zie ik zo mogelijk nòg minder dan toen je me er eerder op wees, zelfs maar enig verschil met het schakelpaneel of – de aanduiding waarop wij tijdens de IGD2007 kwamen – de informatierotonde. En die wèrkt allang. Nee, dat is inderdaad géén argument voor wie de (eigen)wijsheid in pacht meent te hebben, zoals talloze zgn ict-ers doen. Hoe kùnnen jij en ik toch zo naïef zijn?! Maar blijkbaar schieten ze er – dus – nog niet zo mee op.

Graag breng ik je [Informatierotonde](#) in herinnering als zoiets als mijn verslag van de Informatiekundige Groningendag in 2007. Alweer zó lang geleden? Ja! Je kunt nalezen, over naïef gesproken, dat ik destijds overigens nog dacht dat het veranderingen kon helpen door mensen ònverdiende eer te betuigen. Er staat dat “[a]ndere congresdeelnemers [... a]ls voorwaarde voor zo’n gasrotonde [...] een informatierotonde noemen.” Was het maar zo geweest! Ik herinner mij stellig dat jij en ik in samenspraak die term opperden. Jij vertelde mij over het idee van een gasrotonde; vervolgens spraken wij verder over daarvoor benodigde bestuurlijke informatievoorziening; daarover hadden wij het jaar ervoor al [Multifocaal netwerkmodel](#) geschreven; op de manier van 1+1=2 flapte ik “informatierotonde” eruit. Zo zie je maar wat een open gesprek kan opleveren.

Waarom weigeren nogal wat mensen zelfs maar kennis te nemen van wat iemand anders voorstelt? Beschouwen zij het onderwerp in kwestie als (vecht)arena waarin ze tot concurrentie gedwongen zijn? Het lijkt erop. In dat geval geloven ze wellicht er het eenvoudigst bij te kunnen ‘winnen’ door een ànder meteen maar de toegang te belemmeren tot wat zij aldus als hun exclusieve arena kunnen laten gelden waarin zij de concurrentiestrijd op voorhand hebben ... gewonnen. Op slot, ook nog eens potdicht, ipv open. Het probleem? De ontkenning van samenwerking als (meta)oplossing. En zo verandert er veel juist averechts ...

[Zie ook [aantekeningen 73.6, 73.41 \(eerste alinea\) en 73.45.](#)]

74.32

De informatierotonde biedt inderdaad bij uitstek de basis óók voor deze aanvullende voorziening voor informatiebeheer. (Want) met de informatierotonde zijn géén wijzigingen nodig van bestaande voorzieningen, terwijl de aanvulling minimaal blijft. Dat maakt strakke kwaliteitsborging mogelijk èn beperkt de tijd die ontwerp, ontwikkeling, test en installatie vergen (en bijgevolg de kosten ervan).

74.33

Als bijlage hebben wij in het rapport **Stelselmatic op orde, data governance by design** het eerder opgestelde voorstel voor zgn digitale toegankelijkheid opgenomen. Op de tweede pagina ervan staat een alinea die begint met de zin:

Stel dat iemand gedigitaliseerde documentatie aan het zaakdossier wil toevoegen.

Wat ik van jullie begrijp dat er als noodwetgeving gaat komen, is dat precies wat er zeer binnenkort gebeurt. Vooralsnog wordt blijkbaar echter slechts voorzien in een beveiligd(er) kanaal voor emailverkeer. Ofwel, “[z]oiets als het portaal om documentatie aan te bieden” ontbreekt en daarmee borging van kenmerkende (meta)data. Als zulke kenmerken vermeldt ons voorstel:

1. Aan welke zaak precies levert de deelnemer met het desbetreffende document-als-processtuk een bijdrage?
2. In welke hoedanigheid doet die deelnemer dat?

Als voorwaarde voor informatie ad 2 moet een dekkend zgn hoedanighedenplatform ingericht zijn. Inderdaad schetst ons voorstel een stapsgewijze aanpak.

Omdat er nu allereerst zo’n emailkanaal komt, verandert de volgorde. Maar waar blijft die documentatie? Als het niet lukt om tijdig zowel hoedanighedenplatform als (metadaterings)portaal beschikbaar te hebben, moeten er op z’n minst tevens dáárvoor, zeg ook maar, noodvoorzieningen getroffen zijn. Daarvoor komt m.i. menselijke beoordeling door medewerkers van de Rechtspraakorganisatie in aanmerking. Als richtlijn voor wat zij als zgn metadata moeten controleren en zonodig verbeteren c.q. toevoegen, kan uiteraard ons voorstel dienen. Vele van zulke werkzaamheden komen te vervallen, zodra er wel geschikte digitale hulpmiddelen zijn voor hoedanighedenplatform en (metadaterings)portaal; die vergen overigens óók menselijke bemoeienis, maar andere. Hoe dan ook wil ik maar zeggen, dat er op de kortst mogelijke termijn uiteraard méér nodig is – waarom niet meteen stelselmatic bemeten? – dan louter een beveiligd(er) voorziening voor emailverkeer.

Wat wij helaas niet weten, is welke voorzieningen voorgesteld staan in het plan voor digitale toegankelijkheid van rechtspraak dat naar verluidt thans wordt beoordeeld door Bureau ICT Toetsing (BIT). Hoe (on)stelselmatic is dat plan?

noot

In [Wen er maar aan! Over noodzaak en opzet van stelselmatic informatiebeheer](#) als publieksversie van genoemd rapport ontbreekt die bijlage. Zie daarvoor de volgende aantekening.

74.34

De toegang van het werken is het werken van de toegang

Dit is een bewerking van een informeel voorstel, opgesteld in mei 2018[, zie daarvoor [aantekeningen 63.50 t/m 63.54](#),] nav de toenmalige prioriteit voor digitale toegankelijkheid. Dat staat niet los van digitaal werken.

De veronderstelling is om uit te gaan van bestaande processystemen (pps-en). Nota bene, aan de aanvankelijke registratie van een bepaalde zaak in zo’n pps verandert in elk geval voorlopig nog niets.

1. Uitgaande van een aldaar geregistreerde zaak valt er een inventarisatie te maken van daarvoor im- resp. expliciet opgegeven deelnemers. Opzettelijk geldt een algemene term zoals deelnemer. Want relevant als

(zaak)deelnemers zijn niet alleen de eiser(s) en verweerder(s) met hun eventuele respectievelijke vertegenwoordigers. Nota bene, óók de medewerkers van de Rechtspraakorganisatie die op welke manier dan ook bij die zaak betrokken – gaan – zijn èn eventuele deskundigen e.d. die de rechter inschakelt, moeten op bedoelde zaakdeelnemerinventaris worden opgenomen.

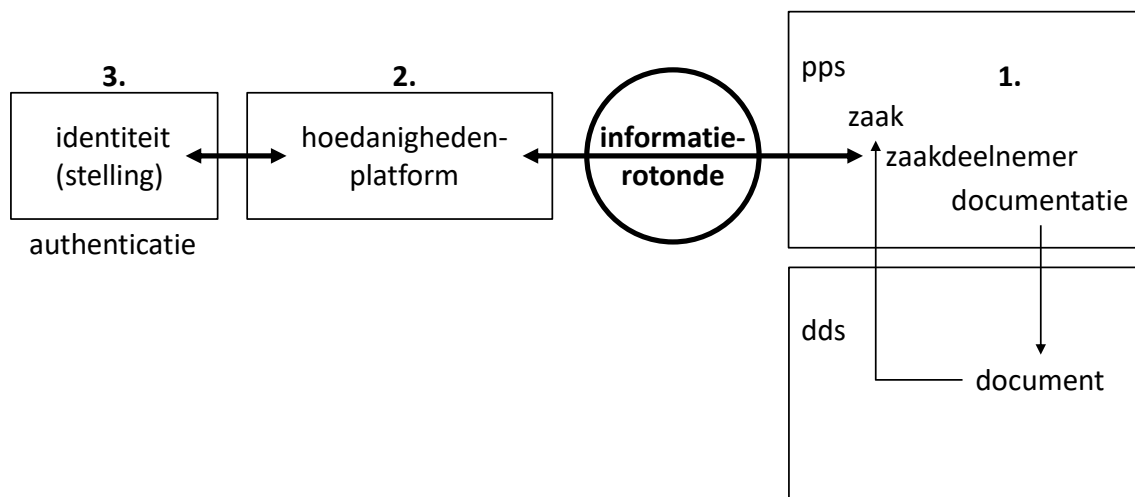
2. Die deelnemers kunnen worden ‘vertaald’ naar stelselmatig nodig en voldoende verbijzonderde actoren (in de zin van hoedanigheden).

3. En een verzameling hoedanigheden valt ‘onder’ een bepaalde identiteit(stelling).

In òmgekeerde richting ‘loopt’ het spoor voor een daadwerkelijke ‘gebruiker.’

Indien een hoedanigheid inclusief concrete zaak gespecificeerd is, ‘zit’ de gebruiker als zodanig prompt ‘in’ de zaak.

Rechtspraak-medewerkers, advocaten e.d. zijn echter bij talloze zaken betrokken. Hun rechtspraakgerelateerde hoedanigheden moeten daarom algemener opgegeven zijn(, want anders rijzen de aantallen hoedanigheden de pan uit). Dat betekent dat zij vervolgens de zaakidentificatie moeten vermelden. (Dat kan met een zoekfunctie via de informatierotonde worden gefaciliteerd; een bepaalde hoedanigheid verwijst naar de zaken waarbij iemand als zodanig is betrokken.)



En omdat 2 immers van 1 is afgeleid, bestaat de mogelijkheid om vèrder in òmgekeerde richting te toetsen of iemand met de aangemelde identiteitstelling plùs vervolgens gekozen hoedanigheid strookt met een zaakdeelnemer. Klopt, informatierotonde. Dan is ook bekend in welke eventueel nadere hoedanigheid zo iemand bij de zaak in kwestie betrokken is; daaruit volgt eventuele nader gespecificeerde autorisatie.

Stel dat iemand gedigitaliseerde documentatie aan het zaakdossier wil toevoegen. Dat document wordt opgeslagen in een, noem het maar even, dds (digitaal documentensysteem). In het pps moet bij de zaak een verwijzing naar dat document worden opgenomen, en in het dds moet aan het document als metadata zijn toegevoegd de identificatie van de desbetreffende zaak.

Mochten zulke documentverwijzingen onverhoopt niet in het pps passen, dan biedt

daarvoor een extra register(tje) uitkomst. Voor het dds komt slechts een kant-en-klaar pakket in aanmerking. Dat geldt ook voor zoets als het portaal om documentatie aan te bieden (waarbij aansluiting op programmatuurpakketten in gebruik door advocatuur geborgd moet zijn; opnieuw via een informatieronde kan ook dat zó gepiept zijn).

(Verkeers)deelnemers worden voor hun bijdragen gefaciliteerd met digitale voorzieningen. Dankzij nadruk op deelnemers is – pas – duidelijk, dat een documentaire bijdrage (nota bene, digitaal of niet; lees kortweg: document) aan rechtsverkeer mbt zaken altijd verdere aanduidingen vergt:

1. Aan welke zaak precies levert de deelnemer met het desbetreffende document-als-processtuk een bijdrage?
2. In welke hoedanigheid doet die deelnemer dat?

Nogmaals, de bestaande procesondersteunende informatiesystemen, bekend als pps-en, blijven vooralsnog ongewijzigd operationeel gebruikt. Voor stapsgewijze verandering is dat zelfs een cruciale voorwaarde! Want juist de pps-en voorzien in de noodzakelijke aanduidingen om “digitale toegankelijkheid” nodig en voldoende (!) gericht te laten verlopen. Dankzij een pps

1. is elke zaak eenduidig geïdentificeerd en
2. zijn per zaak deelnemers in hun bijbehorende hoedanigheden bekend.

De noodzakelijke aansluiting resp. integratie van “digitale toegankelijkheid” op/met de pps-en kan dus – slechts – geborgd zijn, zeker voor de eerste veranderstappen, door voor bedoelde stuurinformatie ad 1 en ad 2 voor gericht verloop van desbetreffend informatieverkeer de registratie ‘in’ de pps-en als basis te nemen.

De pps-en zijn echter ooit als losstaande informatiesystemen opgezet, dus er niet op berekend om evenzovele onderdelen van een omvattender stelsel voor informatieverkeer uit te maken. Bijgevolg is binnen zo’n beperkt kader van steeds een apart pps de betekenis van informatie weliswaar onduidelijk, maar op ruimere schaal dreigt verwarring.

Ter verduidelijking van zulke problemen helpt wellicht een willekeurig voorbeeld, zoals het woord ‘hamer.’ Een timmerman of -vrouw verstaat er iets anders onder dan een pianostemmer, enzovoort; zonodig moet context verbijzonderd zijn.

Zo blijken de hoedanigheden van zaakdeelnemers in de pps-en deels te impliciet te gelden om op ruimere schaal van informatieverkeer eenduidigheid te borgen. Om het verloop van informatieverkeer – en het maakt opnieuw niets uit of het al dan niet om documenten gaat – beheersbaar te krijgen, moet er daarom een algemener, zeg maar, platform voor (verkeers)hoedanigheden zijn ingericht.

Via een informatieronde hangt dat platform dan samen met de respectievelijke pps-en. Die opzet is reeds bewezen en wordt operationeel gebruikt voor landelijke consolidatie van voorheen decentraal debiteurenbeheer griffierecht.

Op zijn beurt moet het hoedanighedenplatform zijn aangesloten op één of meer voorzieningen voor identiteitsauthenticatie, dwz DigiD, Advocatenpas, eHerkenning e.d. Dat betreft het met een bepaalde aangenomen betrouwbaarheid vaststellen van wie zich als deelnemer aan digitaal-gefaciliteerd informatieverkeer aanmeldt. (Ook een bepaalde identificatievoorziening geldt als ‘gegeven.’

Samenvattend, alle componenten voor de adequate sturing van rechterlijk informatieverkeer op stelselschaal zijn beschikbaar en grotendeels zelfs in aantoonbare samenhang werkend. De eerste stap met “digitale toegankelijkheid” moet dan zijn om die samenhang voor het gehele ‘traject’ van identificatievoorziening(en) tot en met pps-en te vestigen; dat kost weinig tijd, omdat er al zo veel beschikbaar is. Als tweede stap kunnen daar ‘betrekkelijk’ eenvoudig en vlot – bij voorkeur kant-en-klare – verkeers- resp. opslagvoorzieningen voor digitale documentatie aan worden toegevoegd.

Nota bene, omdat met de eerste stap inderdaad stelselmatig is voorzien in stuurinformatie voor informatieverkeer, kunnen ook verdere stappen voor digitalisering van rechtspraak volgens heldere koers en met aldus voorspelbare resultaten worden ondernomen.

Een belangrijk aanknopings- c.q. oriëntatiepunt verschaft de Algemene Verordening Gegevensbescherming. De voorgestelde samenhang dient in één moeite door als fundament om te voldoen aan de AVG.

Aan “digitale toegankelijkheid,” maw adequate voorzieningen voor informatieverkeer, moet onlosmakelijk (!) ontoegankelijkheid gepaard gaan. Ofwel, de digitale toegankelijkheid voor de één in hoedanigheid zus betekent digitale ontoegankelijkheid voor een ander – of eventueel voor dezelfde één – in hoedanigheid zo. Wat privacy-bescherming aangaat, behoort de Rechtspraakorganisatie zelfs een voorbeeldfunctie te vervullen. Hoe valt dat op stelselschaal te regelen? Daar is dat hoedanighedenplatform – óók – voor. Immers, toegankelijkheid staat op die schaal juist niet (!) op zichzelf, maar moet gericht beperkt zijn rekening houdend met reële, ook nog eens veranderlijke, variëteit van hoedanigheden.

Er zijn m.i. twee manieren om toegang ergens toe differentieel te regelen.

De ene is om iedereen doorgang te verlenen, tenzij voor wie dóór wil expliciet staat aangegeven dat z/hij in de actuele hoedanigheid juist ervan uitgesloten moet blijven: zwarte lijst.

De andere is om niemand verder te laten komen, tenzij voor haar/hem voor bijbehorende hoedanigheid expliciet is opgegeven dat z/hij wél er dóór naar mag: witte lijst.

Het is voor elke bestemming vooral een praktische afweging mbt beheer(inspanningen).

Nota bene, volgens nodig en voldoende verbijzonderde hoedanigheden vervalt het onderscheid tussen interne en externe ‘gebruikers.’ Dat zijn allemaal deelnemers aan informatieverkeer.

Dankzij een hoedanighedenplatform wordt een passend fundament gelegd voor verdere digitalisering (en staat de informatieronde geleidelijke, dus beheersbare, vervanging van oud door nieuw toe).

Ter uitvoering van dit voorstel is een enkel klein project genoeg. Nogmaals, dat lukt omdat tot en met programmatuur kritieke onderdelen plus samenhang voor de geschetste opzet reeds beschikbaar zijn.

74.35

Zullen we ons wederom dan maar proberen te vermaken met [parodismen](#)? (Want) ik heb nav het zojuist verschenen **Manifest ‘Ontwikkeling Digitale Overheid’** enige

van de talloze teksten herlezen die ik vooral ongeveer vijftien jaar geleden schreef. Ik deed dat als vervolg op de nota [Informatieverkeer in publiek domein](#) (waarvan ik de belangrijkste hoofdstukken in 2003 schreef, dat zijn nrs 3 tot en met 6, en de rest op- c.q. samenstelde in 2004). Opbouwend moet verkeersoriëntatie gelden en dus moeten 'we' het uiteraard op z'n ruimst bemeten hebben over infrastructuur voor maatschappelijk informatieverkeer. Opbouwend? Ja, ofwel anders. Nee, daardoor kwam ik natuurlijk niet om kritiek op wat toen elektronische overheid genoemd werd heen. Of destijds iemand er ... nota van nam? Die kortzichtige opvatting over de veranderopgave heerst nog steeds alom, inderdaad, zoals onveranderd de schrijvers van genoemd manifest etaleren.

Zowel jij als ik heeft op z'n minst één van hen nadrukkelijk op een principieel ander idee proberen te brengen; zijn onbenullige nalatigheid – of nalatige onbenulligheid, dat komt immers op hetzelfde neer – blijkt o.a. uit [Verruimend paradigma](#). Weet je nog?

Tegen zoveel informatiekundig onvermogen helpt niets, m.i. althans – ook – in zijn 'geval' nooit met pogingen afkomstig van wie geacht wordt niet ter 'zake' te doen, ofwel door mensen in wie hij géén potentiële opdrachtgever herkent. Nee, dat zijn wij niet; ook wij komen slechts in aanmerking de schijn van bewonderende volgers te scheppen.

Enfin, wat zij schreven vind ik géén manifest. De aanduiding manifest lijkt mij wèl toepasselijk, nee, geen schrijffout. Maar meestal reageer jij met één of parodismen die nòg treffender zijn. Ik kijk ernaar uit! Als mijn verdere probeersels som ik hier alvast op: manimest, manipest, wanifest en zo door naar wanimest en -pest. Hmm. Intussen heb ik de notitie **Op weg naar de elektronische overheid** opgespoord; onder de noemer Kamerstukken 1814 – heden bestaat een gedigitaliseerd archief. Van nabij heb ik het opstellen van die kabinetsnotitie meegemaakt toen ik als adviseur werkte voor het Ictu-programma Architectuur Elektronische Overheid. De programmamanager heeft de concepttekst opgesteld, volgens mij in de veronderstelling dat de definitieve notitie ook met 'zijn' veranderprogramma en, tja, dus ook met hèm, geassocieerd zou zijn. Dat was echter buiten de zgn ambtelijke cultuur gerekend van het opdrachtgevende ministerie, te weten Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. De desbetreffende directeur-generaal dacht dat hij het beter wist. Wat uiteindelijk als tekst aan de Tweede Kamer is gestuurd, is nòg weer averechtser en beperkter gemikt. Zeg maar lòs daarvan, dwz zònder afstemming met BZK, ja, dat dan weer wèl, kon ik **Informatieverkeer in publiek domein** als publicatie van het AEO-programma laten verschijnen. Dat 'mocht' van de programmamanager echter pas enkele maanden later en dus, zeg maar, met informele status in een – nog papieren – oplage van vrijwel niets. Nee, op die manier hoefde niemand zich er ambtelijk, bestuurlijk e.d. door aangesproken te weten. Die aanleiding tot formele verontschuldiging laat helaas niemand onbenut.

Het is lang geleden dat ik **Op weg naar de elektronische overheid** heb gelezen. De aanhef luidt, dat

het Kabinet van de mogelijkheden die door de toepassing van ICT geboden worden gebruik [wil] maken om de dienstverlening aan burgers en bedrijven te verbeteren.[**Op weg naar de elektronische overheid**, p. 1]

Ik geef toe dat ikzelf in **Informatieverkeer in publiek domein** de duiding als dienstverlening nog nauwelijks kritisch beoordeel. Ik probeer vooral te bereiken dat besef ontstaat dat een infrastructuuropgave aan de orde is. Klopt, als – aanbod van

– infrastructuur als dienstverlening opgevat kan worden, gaat het daarbij om iets categorisch anders dan – het bedrijfsmodel – van zakelijke dienstverlening waarnaar overheidsorganisaties zich abusievelijk menen te kunnen resp. moeten richten. In een voetnoot houd ik het op de volgende opmerking:

De elektronische overheid is zowel méér, als vooral anders dan dienstverlening. [Informatieverkeer in publiek domein, p. 137]

Dat besef is dus nog niet tot de schrijvers van **Manifest ‘Ontwikkeling Digitale Overheid’** doorgedrongen, want ook zij redeneren klakkeloos vanuit

de behoefte [...] aan dienstverlening door de overheid. [p. 4]

Een burger of bedrijf zou een “klant” zijn waarvan

het belang en de mogelijkheden voorop [staan]. [Manifest ‘Ontwikkeling Digitale Overheid’, p. 4]

Nee, overheid is ‘ons’ middel voor afweging van belangen. Als er iets voorop staat, is het daarom een voorstelling van verhoudingen tussen belanghebbenden. Ofwel, overheidsbemoeienissen zijn erop gericht verhoudingen te faciliteren. Voilà, verkeersoriëntatie.

Voor het bevorderen, maar nota bene ook voor het belemmeren, van wat een strikt individueel belang is, hebben ‘we’ althans volgens een sociaaldemocratische voorstelling géén overheid. Dat moet elk individu maar zelf – blijven – doen.

Vervolgens rijst uiteraard telkens de vraag naar de grens voor wat al dan niet verhoudingen betreft. Zo breng ikzelf eerder solidariteit op – of maak ik dat mijzelf maar wijs? – met iemand die door pech wordt overvallen dan met iemand die gòkt en verliest.

Meteen uit de Inleiding van **Op weg naar de elektronische overheid** blijkt hoe simplistisch over “nieuwe technologieën” gedacht is. Ditmaal ICT wordt blijkbaar gebruiksklaar beschikbaar verondersteld. Dat verklaart de kortsluiting:

Goed gebruik [er]van [...] biedt kansen. [p. 4]

Hoe dat naar verluidt gaat lukken?

Voor de realisatie van de elektronische overheid is een goed geregisseerd gebruik van ICT noodzakelijk; technisch zijn daarvoor geen belemmeringen. [p. 5]

De bestuurder die zichzelf onmisbaar waant, vernauwt alles tot bestuurlijke opgave. Dat gaat dus geheel mis, maar zolang z/hij verhoudingen (!) kan blijven bepalen volgens die misleidende vernauwing kan z/hij zich als alsmaar onmisbaarder laten gelden. Het is een beproefd dictatoriaal recept.

Wat in die notitie volledig ontkend blijft, is dat technologieën nog geen hulpmiddelen, voorzieningen enzovoort ... zijn. Laat staan infrastructuur. Ze kunnen ervoor worden benut. Dat vergt echter allereerst ontwerp.

Je zou toch zeggen dat er, als je een veranderprogramma de naam Architectuur Elektronische Overheid geeft, op z’n minst enig besef van de noodzaak van ontwerp gedaagd heeft. Ik heb er helaas niets van gemerkt. De term architectuur is veeleer ingezet zoals een vlotte verkoper doet, ofwel voor een valse suggestie. Dat is in dat geval wellicht zelfs met de beste bedoelingen gebeurd, maar dan in elk geval door iemand die domweg niet beter wist.

Hoe dan ook, zelfs voor het verhoudingsgewijs (!) zéér beperkte bereik dat met de zgn elektronische overheid wordt nagestreefd, is exclusieve nadruk besturing (lees

ook, modern: governance) uiteraard géén oplossing. Daaraan gaat **Manifest ‘Ontwikkeling Digitale Overheid’** echter ook mank; de term infrastructuur verschijnt opnieuw ter aanduiding van wat juist géén infrastructuur is in de zin van maatschappelijk bereik enzovoort.

In **Op weg naar de elektronische overheid** staat de (wan)hoop gevestigd op

basisvoorzieningen [en om ze] te realiseren moet samenhang worden aangebracht tussen reeds lopende activiteiten[. p. 2]

Daarbij gaat het echter slechts om de werkzaamheden per zgn basisvoorziening zoveel mogelijk te beperken. De noodzaak van samenhang tussen verschillende voorzieningen komt in de notitie nergens aan de orde. Het blijft bij retoriek van

[e]en samenhangend programma[; d]e inspanningen om de ICT-voorzieningen ten behoeve van de elektronische overheid te realiseren, worden verricht in zeven domeinen, die bij elkaar het model vormen van de openbare elektronische ‘informatie-infrastructuur’[. p. 4]

Het staat er zelfs letterlijk:

Per domein worden voorzieningen ontwikkeld[. p. 4]

Naar het infrastructurele “model” blijft het daar echter raden, zoals ook dat mani[e]fest hopeloos gebrekkig is.

74.36

Intussen heb ik je emailbericht ontvangen met je verzuchting. Wat je vooralsnog doet, vind ik overigens niet het enige dat je kunt doen. Je kunt er ook mee ophouden. Of niet “kiezeltjes [...] blijven gooien,” maar één keer een forse steen. Niet dat zij zich erdoor geraakt zullen voelen, maar dan help je in elk geval jezelf vlotter van een illusie af. Dat moet toch minstens één aantekening van je opleveren en daar heeft ooit iemand wellicht wèl iets opbouwends aan.

74.37

Autorisatie, zo staat in **Van Dale** (2005) omschreven, is “verlening van bevoegdheid.” Dat veronderstelt enerzijds een actor die bevoegdheid verleent, anderzijds een actor die daardoor bevoegdheid verkrijgt. Voorts bestaat – of ontstaat – een object van verkregen bevoegdheid. Tenslotte geldt bepaald gedrag mbt het object in kwestie als bevoegd.

Neem een voetbalwedstrijd. Het object is de bal. Er zijn spelregels voor gedragingen ermee. De spelers zijn bevoegd om de bal met hun voeten – of hun hoofd – aan te raken. Doelwachters mogen dat ook met hun handen en armen doen, zij het uitsluitend binnen hun resp. strafschoepgebieden. Alle spelers mogen de bal echter wel met hun handen aanraken voor een spelhervatting, nadat de bal over een zijlijn buiten het speelveld is gekomen. Toeschouwers mogen tijdens het spel het speelveld niet betreden, laat staan daarbinnen de bal op enige manier beroeren; wat de bal betreft zijn zij bevoegd er op enige afstand naar te kijken.

Denk vervolgens aan een sportcomplex met meerdere velden waarop tegelijkertijd wedstrijden aan de gang zijn. Weliswaar is het spelers van de ene wedstrijd toegestaan om ‘hun’ wedstrijdbal aan te raken, maar dat is ze nadrukkelijk niet van de ballen waarmee de overige wedstrijden gespeeld worden.

Ik besef een karikaturale illustratie te schetsen. Juist daardoor hoop ik echter tot nadenken te stemmen over wat er zoal bij autorisatie komt kijken. Nota bene, voor omgang met informatie als object is er principieel géén verschil.

Maar wacht eens even! Wanneer er altijd een verlener van bevoegdheid is, waar heeft op haar/zijn beurt die actor dan haar of zijn bevoegdheid vandaan? Klopt, de KNVB bepaalt de regels van het voetbalspel niet. Zij neemt ze slechts over. Van wie? Het concrete antwoord dáárop doet er hier niet toe.

Om de logica van zgn oneindige regressie te stoppen, heel praktisch, laten 'we' een sociale institutie doorgaan voor oorspronkelijke annex uiteindelijke ... autoriteit. Daarvoor beroepen 'we' ons meestal op besluitvorming tijdens een constitutionele vergadering resp. het verslag ervan; zie ook [Reële variëteit van deelnemers volgens hoedanigheden in informatieverkeer](#). (Volgens een monotheïstische godsdienst verschaft de ene god openbaring aan een mens inclusief de opgave voor verdere verspreiding te zorgen. Zo kwam ooit naar verluidt Moses de berg áf met dè tien geboden.)

Ter oriëntatie merk ik verder op, dat autorisatie een spectrum dekt van informeel tot formeel. Er is een informele variant aan de orde, indien de overige spelers stilzwijgend ermee instemmen dat één lid van het elftal altijd de vrije schoppen vanuit een kansrijke positie neemt; zij erkennen dat z/hij dat nu eenmaal het beste kan, en doet. Formele autorisatie houdt daarentegen registratie in van verleende bevoegdheid als grondslag voor zgn toezicht en handhaving. (Omgekeerd leidt behoefte aan toezicht en handhaving tot formalisering. En het houdt niet op, nou ja, consequent opgevat wederom als noodzakelijk stootblok pas bij wat als constitutie geldt, want wie is ... bevoegd verklaard, en dóór wie dan, tot toezicht en handhaving?

Als het om formele autorisatie voor omgang met digitaal registreerde informatie gaat, dwz met nota bene tevens registratie van zulke autorisatie, noodzaakt de schaalverruiming voor en door gedigitaliseerd informatieverkeer – waarvoor het Internet exemplarisch is – tot explicitering van wat voorheen per apart informatiesysteem (lees ook: toepassing) nog zonder bezwaar – en daarom stellig vergaand onbewust – impliciet kon blijven. Er zijn, overdrachtelijk gesproken, geen ruimtelijk van elkaar gescheiden voetbalstadions meer met telkens één wedstrijd. Het is alsof er overal en altijd allerlei ballen zijn. Maar wie mag wat met welke bal? En in welke hoedanigheid mag z/hij dat, of juist niet?

Ik laat vooralsnog in het midden door welke andere actor de ene actor een bevoegdheid verleend gekregen heeft. Allereerst ga ik wat nader in op wat een bevoegdheid inhoudt (en de betrekking tussen autorisatieverlener en -verkrijger laat ik vooralsnog in het midden). Waarop heeft die als-verleend-verkregen bevoegdheid betrekking?

Vaak is dat niet zozeer een objectexemplaar, maar veeleer een objectsoort. Het is dus niet zo dat een voetballer tijdens een wedstrijd alleen maar die ene bal mag raken. Nadat een bal(exemplaar) de tribune ingeschoten is, wordt het spel voortgezet met een ànder exemplaar (mits tijdig beschikbaar). Een informatiesysteem is traditioneel vanwege zijn apartheid beperkt gebleven tot, overdrachtelijk gesproken, een bepaald soort ballen, bijvoorbeeld voetbalballen van maat 5. Dat verklaart waarom objectsoort, en objectexemplaar al helemaal, voor zo'n toepassing impliciet geldt voor autorisatiebepaling. Er zijn daarvoor immers géén alternatieven binnen het nauwe toepassingsbereik. Dit ligt gauw anders wat gedrag ermee betreft, o.a. ter vermijding van functieverstrengeling. Onderscheid tussen verschillende functies, zeg ook maar nadere hoedanigheden voor actoren, vergt per toepassing echter minimale explicitering; voor wèlke toepassing die hoedanigheden

gelden, verschaft reeds grotendeels de benodigde context.

Op stelselschaal schiet de toepassingsgerichte registratie van autorisatie tekort. Niet alleen vervalt de beperking tot een enkele objectsoort; ook moet evident zijn dat op die schaal niet valt te ontkomen aan eventuele verfijning van autorisatie tot en met objectexemplaren. Verder moeten relevante hoedanigheden zodanig uitgedrukt zijn, dat ze stelselmatig eenduidig betekenis hebben. Ook en vooral autorisatie vergt daarom methodische contextuele verbijzondering; als stelselmatig bemeten modelleermethode volgens dat – recursieve – verbijzonderingsbeginsel is [Metapatroon](#) opgezet.

De modelleer- annex ontwerpopgave voor – registratie van – autorisatie komt er al met al op neer om telkens de optimale verhouding te structureren tussen gedragshoedanigheid en gedragsobject. Nogmaals, wat daarvoor de gangbare praktijk voor aparte informatiesystemen/toepassingen is, voldoet voor het – maatschappelijk – bereik van informatieverkeer niet. Er is principiële heroverweging voor nodig. Daarom probeer ik hier met voorrang grondslagen voor autorisatie te duiden. In een volgende aantekening probeer ik tot een stelselmatig bruikbare vuistregel – voorstel voor richtlijn? – voor modellering van formele autorisatie te komen. Alles tegelijk lukt me niet; ik doe het nog steeds allemaal ook maar als vrijwilliger.

74.38

Met louter kritiek komen we niet verder. Er is informatiekundig in stelselmatig opzicht zo veel opbouwends te doen. Vrijwel alles, eigenlijk. En nog steeds.

Sinds ik feitelijk mik op resp. met dekkende modelleermethode, dus vanaf pakweg dertig jaren geleden, heb ik het gevoel dat autorisatie het ordeningsthema is. Naar wat vervolgens ook mijn beredeneerde overtuiging geworden is, maar ja, wat heb je eraan als niemand erin geïnteresseerd is, komt daar in elk geval methodisch immers ... alles bijelkaar.

Dus heb ik me aan het schrijven gezet van wat verdere tekst over autorisatie in en voor informatieverkeer. Wil je ajb, ja, toch maar vooral kritisch, nakijken of er [in **aantekening 74.37**] begrijpelijk iets opbouwends staat?

Ik had even geen zin om er onmiddellijk een passend model aan toe voegen. Ik denk wederom aan een spectrum voor mogelijkheden. Tja, reële variëteit. Voor het ene uiterste stel ik me, in termen van een stelselmatig model, als objectexemplaar een willekeurig knooppuntexemplaar voor. Dat exemplaar kan volgens een gebeurtenissoort resulteren in een gebeurtenissexemplaar. Vervolgens kan dat gebeurtenissexemplaar onder de noemer van actor onderdeel uitmaken van de verbijzondering tot een hoedanigheidsexemplaar. Ofwel, het gedragsrepertoire waartoe de actor-in-die-hoedanigheid bevoegd is, blijft aldus beperkt tot één handeling met één informatie (lees ook: teken). Als z/hij die ene informatiehandeling als zodanig reeds heeft verricht, is zo'n allerspecifiekste autorisatiebepaling overigens niet langer proactief, maar draagt aan controlespoor bij (wat juist voor zulke informatiehandelingen weleens extra belangrijk zou kunnen zijn). Deze manier van hoedanigheidsverbijzondering is overigens helemaal niet illusoir. Bijvoorbeeld, wat is een url ter facilitering van een betaling – veel – anders?

Het andere uiterste? Ook alvast maar even in de gauwigheid gaat het daar m.i. om hoedanigheden ter verbijzondering waarvan – nog – geen informatiesoorten c.q. -exemplaren en/of handelingsoorten c.q. -exemplaren verdisconteerd zijn. Dat maakt toeschrijving van willekeurige bevoegdheden mogelijk via expliciete relaties

(en/of volgens regels).

Van het ene tot het andere uiterste vormt de verbijzonderde hoedanigheid zèlf – overeenkomstig de volgorde waarin ik ze hierboven aangaf – in afnemende mate uitdrukking van haar bevoegdheid. Zo lijkt het evenwichtig om een burger X die als eiser een geschil voorlegt aan de rechter, en zo een (recht)zaak initieert, tot – een actor met – de hoedanigheid {burger X, zaak Y, eiser} te verbijzonderen. Volgens daarvoor gestelde regels kan z/hij als zodanig (!) informatie aan het zaakdossier toevoegen, daarin opgenomen informatie raadplegen e.d. Informatie over andere zaken blijft voor haar/hem uiteraard ontoegankelijk (of het moet zijn in een hoedanigheid waarin hij daarvoor wèl geautoriseerd is).

En het zijn nog maar wat suggesties. Er is informatiekundig inderdaad genoeg, en zelfs dringend, opbouwends te doen. Kan je er een touw aan vastknopen?

74.39

Er zijn stellig – en helaas – mensen die menen dat er in een noodsituatie géén tijd is voor grondige overwegingen. En dit is een noodsituatie ..., sodemieter dus op!

Dan ben ik toch liever grondig voorbereid (en nood kan nogeens verergeren door informatiekundig geklungel met veronachtzaming van – behoeften aan – samenhang, stelselmatigheid dus). Hoe dan ook lijkt thans een gelegenheid te komen – er al te zijn? – om aandacht ook te krijgen voor stelselmatige opzet van autorisatie. In het verlengde van onze oefeningen met hoedanigheidsverbijzondering onder de noemer van actor tref je daarom [in een minimale bewerking van **aantekeningen 74.37 en 74.38**] een wat principieel gemikte uitleg over – de noodzaak van – autorisatie aan. Nee, als voorlichtingsmateriaal voor het publiek van besluitvormers heb je er niets aan. Integendeel? Wat mij betreft vat je de tekst op als oefenopdracht voor gevorderden. :-) Ik wil je echter juist nu niet afleiden. Kijk maar of je tussendoor toekomt aan lezing en wellicht tevens nadere ideeën erover en -door.

74.40

Ik ben nog niet over autorisatie uitgeschreven. Vermoedelijk nog lang niet ... Neem mij ajb niet kwalijk dat er nogal wat, herstel, dat er van alles en nog wat bij komt kijken.

Of ik e.e.a. zèlf begrijp? Ik meen in elk geval allang zeker te weten, nogmaals, dat beheersing van autorisatie cruciaal is voor een stelselmatig informatiekundig ontwerp (dat weer onmisbaar is voor werkzame voorzieningen voor informatieverkeer op maatschappelijke schaal). Graag deel ik er een verdere aantekening over. Commentaar is wederom zeer welkom.

Autorisatie voor informatieverkeer vergt stelselmatige modellering van zoiets als tweede orde. Niet alleen heeft autorisatie betrekking op informatie (waarvan een model opgesteld is wat dan van de eerste orde kan heten). Op haar beurt moet autorisatie mèt informatie zijn uitgedrukt. Wat aldus à la tweede orde telt, moet als het ware worden toegevoegd aan – de interdependentie van – het eerste-orde model met een enkel, immers stelselmatig bemeten, dus onverminderd integraal, model als resultaat. Oh ja, een stelselmatig model moet kunnen en zàl veranderen; de maatschappij c.q. het maatschappelijk verkeer verandert immers óók structureel. Toevoegen? Sterker nog, er moet wisselwerking – kunnen – zijn tussen wat tot de eerste dan wel tot de tweede orde gerekend wordt. Dat valt slechts te bereiken met een model dat ze in hun verwevenheid omvat.

Een geval van bedoelde verwevenheid heb ik onlangs aangegeven. Een willekeurig knooppuntexemplaar – met knooppunt geduid volgens het stelselmatige betekenissenmodel in kwestie – gaat “onder de noemer van actor onderdeel uitmaken van de verbijzondering tot een hoedanigheidsexemplaar.”

Een modelleur kan echter geen strikte volgorde aanhouden. Ik herhaal de nadruk op wisselwerking. Vooruit, noem het iteratief modelleren. De verbijzonderingen van het zgn eerste-orde model zijn mede afhankelijk van de eisen volgens autorisatie, vice versa. Indien bevoegdheden voor verschillende hoedanigheden nog onvoldoende gescheiden worden gefaciliteerd door de tot dusver gemodelleerde verbijzonderingen van de eerste orde, zijn verdere en/of andere aangezette verbijzonderingen ervan noodzakelijk voor ‘aansluiting op maat’ op hoedanigheden voor autorisatie.

Het verband tussen autorisatie en verbijzondering is bij nader inzien overigens volstrekt logisch. Een nadere hoedanigheidsbepaling onder de noemer van actor betreft steeds haar/zijn specifieke (rol)gedrag in een bepaalde maatschappelijk-verkeerssituatie. Dat is telkens uiteraard precies de(zelfde) situatie waarin informatie – pas – een eenduidige betekenis heeft. Daarom moet informatie inclusief context (!) gelden. Voilà, de stelselmatige noodzaak van contextuele verbijzondering (met context als situatiebeschrijving).

Wie – ook – autorisatie modelmatig zo verweven kan behandelen, moet het onderscheid tussen eerste en tweede orde modellering vooral vergeten. Als je vlot de kwaliteit van een digitaliseringsvoorstel wil beoordelen, helpt dat onderscheid praktisch wel. Voor wat tot een stelselmatige voorziening voor informatieverkeer moet leiden, deugt een plan zonder zgn eerste-orde verbijzonderingsmodel dus principieel al niet.

74.41

In **Manifest ‘Ontwikkeling Digitale Overheid’** (2020) staat als zesde “stelling” vermeld:

Data wordt eenmalig opgeslagen en meervoudig gebruikt.

In **Op weg naar de elektronische overheid** (2004) telt tot de “speerpunten,” dat

burgers en bedrijven [...] bepaalde gegevens nog maar één keer [hoeven] aan te leveren bij de overheid.

Dat was ook destijds uiteraard allang niets nieuws meer, evenmin als de vergissing over de voorgestelde voorzieningen. Want verzamelingen van zulke “bepaalde gegevens” heten al tientallen jaren basisregistraties. Dat schoot dus maar niet echt op.

Dankzij inmiddels alom beschikbare digitale communicatietechnologieën (lees: Internet) leek doorbraak mogelijk. Dat werd de opgave van het programma Stroomlijning Basisgegevens (SBG). Nee, dat leverde opnieuw geen stelselmatige resultaten. Tja, dat kan ook helemaal niet zonder stelselmatige opzet.

In het verlengde van SBG houdt **Op weg naar de elektronische overheid** echter vast aan o.a. de valse associatie van basis met authenticiteit, en zo door naar algemeen geldig:

Eenduidige opslag en beheer van gegevens vindt plaats in de zogenoemde basisregisters. Basisregisters zijn de spil in de gegevensuitwisseling over burgers en bedrijven. Bij de basisregisters zit de sleutel tot het bereiken van gegevenshergebruik en eenmalige uitvraag van gegevens.

Het is niet dat het complete onzin is, maar op de reële schaal van – zelfs indien ten onrechte beperkt tot overheidsbemoeienis volgens – maatschappelijke betekenisvariëteit is zo'n (veronder)stelling véél te simplistisch. Als activiteit onderweg kondigt **Op weg naar de elektronische overheid** aan, dat

de inhoudelijke afstemming tussen de diverse basisregisters punt van aandacht [zal] zijn, zowel als [...] de visie op welke registraties onderdeel uitmaken van het stelsel en welke niet.

De fatale vergissing bestaat eruit om "stelsel" met zoveel woorden als onderdeel van een groter geheel te verklaren. Op die manier valt de opgave van "inhoudelijke afstemming" nooit enigszins beheersbaar te krijgen. De enige manier om "afstemming" te optimaliseren is om alles te erkennen als behorend tot "stelsel." Dan blijkt dat een authentieke betekenis van "bepaalde gegevens" overal aan de orde is. Ofwel, authentieke betekenissen zijn naar hun aard (!) verspreid over het gehele stelsel. Ze kunnen onmogelijk geconcentreerd worden in een verhoudingsgewijs zeer beperkt aantal zgn basisregistraties. Volgens de associatie van authentiek met basis, komt daarentegen elke authentieke betekenis neer, vooruit, op – een element van – basisinformatie.

Toen Stroomlijning Basisgegevens van start ging, was kort ervoor mijn boek **Metapattern: context and time in information models** verschenen. Ik heb de programmamanager erop gewezen dat het stelselbereik een kwalitatief andere modelleermethode vergt. Hij koos voor dat programma helaas voor de traditionele koers van gescheiden basisregistraties, en eventuele samenhang ertussen pas achteraf aandacht te geven. Dat is dus niet alleen stelselmatig veel te beperkt, maar ook nog eens principieel te laat. Stelselmatige voorzieningen zijn slechts haalbaar door van meet af aan stelselmatig bereik te erkennen. En vooral, nota bene, positief te waarderen. Juist schaalverruiming tot open stelsel kan immers pas duidelijk en aldus praktisch zicht enz. bieden op de beleidsmatig gewenste resp. noodzakelijke mogelijkheden (en eventuele beperkingen waarmee óók rekening gehouden moet worden). Ook verdere pogingen die ik ondernam om SBG alsnog een stelselmatige koers te laten volgen waren vergeefs. In dat verband vind ik het opmerkelijk dat bedoelde programmamanager mij tegen het einde van zijn, zeg maar, zittingsduur, wel opdracht gaf tot het schrijven van wat [De klacht van de Keten: een Erasmiaans perspectief op Stroomlijning Basisgegevens](#) (Handomdraai #4, Stroomlijning Basisgegevens, 2003) als gezamenlijke publicatie werd. Dat was vóór **Op weg naar de elektronische overheid**, dat de verkeerd gekozen weg dus liet vervolgen. Daarop had ik wat later – en in opdracht van dezelfde persoon die als manager van programma gewisseld was, dus zo mogelijk nog opmerkelijker – met [Informatieverkeer in publiek domein: schetsboek over architectuur en ontwikkelpaden voor de elektronische overheid](#) (Ictu/programma Architectuur Elektronische Overheid, 2004) evenmin invloed. In die periode schreef ik ook o.a. [Stroomlijning tot informatiestelsel: samenhang in de openbare sector door variatie in maatvoering](#) (in: **PrimaVera**, working paper 2003-04, Universiteit van Amsterdam, 2003).

Als het aan – de opstellers van – **Manifest 'Ontwikkeling Digitale Overheid'** ligt, wordt mbt hun zesde (doel)stelling het dwaalspoor domweg herhaald. Weliswaar geldt het pleidooi méér basisregistraties:

Data die door meerdere overheidsorganisaties wordt gebruikt, zijn ondergebracht in 10 Nederlandse Basisregistraties, zoals die voor personen, ondernemingen,

adressen, gebouwen, voertuigen, inkomens en geografische data. Om herhaalde uitvraag van gegevens te voorkomen, is het aan te bevelen om ook voor andere onderwerpen Basisregistraties aan te leggen.

Maar besef is dus nog steeds niet doorgedrongen dat ze principieel verkeerd gedacht zijn, te weten ònstelselmatig door veronderstelde apartheid. In een eerdere versie van **Nederlandse Overheid Referentie Architectuur** luidde het tweede van tien basisprincipes – wat is dat toch met die toevoeging “basis;” indien een principe niet als basis telt, tja, (als) wat dan wèl? –

eenmalige vastlegging en meervoudig gebruik van gegevens.

Zoals het er nù staat, te weten dat

[d]e overheid [...] geen overbodige, alleen noodzakelijke vragen [stelt],[NORA bindende afspraken, geraadpleegd 2 april 2020]

vind ik overigens alweer passender, zij het dat als deelnemer aan informatieverkeer feitelijk onverminderd de overheid centraal geplaatst staat. Ik vermoed dat één van de manifestopstellers slechts de formulering uit ‘zijn’ NORA-tijd kent en klakkeloos vrijwel ongewijzigd overnam. In [Kandidaatbijdrage aan strategiekatern](#) (2009) merk ik o.a. op:

[A]ls principe is die extreme formulering onhoudbaar. Praktisch telt steeds minimale èxtra informatie. Maar ook hier moet terdege op contextuele verbijzondering gelet worden. Wie meent dat contextloze informatie bestaat, belemmert geheid reële betekenisvariëteit met alle schadelijke gevolgen van dien[. ...]

Minimale informatieherhaling is wèl een realistisch doel. In Informatieverkeer in publiek domein (Ictu/Architectuur Elektronische Overheid, 2004, p. 67) noem ik dat het herhaalverbod[. ...]

Hoe je het informatiekundig echter wendt of keert en hoe je het ook maar wilt noemen, aldus genuanceerde “eenmalige vastlegging en meervoudig gebruik van gegevens” vergt een kwalitatief àndere opzet van relevante informatieverzamelingen, te weten voorzien van stelselmatige samenhang. Daarvan zijn allerlei andere voorzieningen voor ordelijk informatieverkeer op maatschappelijk verkeer door-en-door afhankelijk. Dat geldt ondermeer voor veilige en betrouwbare authenticatie, autorisatie, controleerbaarheid (audit trails) en archivering. Ik benadrukte al dat voor beheersbare facilitering van zo’n inherent open (verkeers)stelsel dienovereenkomstig open methoden nodig zijn.

Wat heeft het voor zin om dat op te rakelen? Gaat iemand op een beleidspositie zich er nu wèl iets van aantrekken? En is dit dan de manier om dat te bereiken? Ik heb geen idee.

74.42

Komt mijn emailbericht met deze adressering wel aan? Of was je aan een reactie nog niet toegekomen? Ik kijk ernaar uit.

[Zie **aantekening 74.26**. Ik ontving prompt melding dat het dienovereenkomstige bericht “onbestelbaar” is op het ànders opgegeven emailadres. Afschrift zond ik aan het eerder gebruikte emailadres, dus wie weet ...]

74.43

Het opstellen van een (begin)lijst voor het aanmaken van zgn accounts is één. Maar vervolgens moeten mutaties volgens een cyclus van aanmelding voor en terugmelding van verwerking kunnen worden bijgehouden; qua ondersteunende voorziening komt daar méér bij kijken. Ook daarvoor is de informatierotonde overigens onontbeerlijk.

74.44

Tijdens ons telefoongesprek gisterenmiddag hadden we het ook weer even over fasegewijs boekhouden. Zie [\[aantekeningen 65.44, 65.56 en 65.65\]](#) voor [afschrift van] mijn aandeel aan correspondentie per email met mijn voorstel om het financiële jaarwerk met een grootboek op te stellen. Het enige dat ik merkwaardig vind, nog zachtjes uitgedrukt, is dat het grootboek van de organisatie daarvoor blijkbaar **niet** gebruikt wordt.

Zoals je weet, is inmiddels nieuwe programmatuur voor – het demonstreren van de flexibiliteit van – fasegewijs boekhouden beschikbaar. Ook ben je al bekend met [Beknpte inrichtingshandleiding grootboekstelsel volgens fasegewijs boekhouden](#); bedenk ajb dat ik het opstel later schreef dan de emailberichten. Volgens (informatie)waarden van wat daarin structuurbegrippen heten kan via de informatieronde desgewenst, indien beschikbaar, nadere informatie uit – andere – aangesloten registers in rapportages opgenomen worden: hogere rapportagekwaliteit en betere controle (Engels: auditing) voor lagere kosten. Graag of niet! :-)

Ik weet niets over het zgn datawarehouse dat naar verluidt thans voor rapportages bijgehouden wordt. (Uitvoering van) mijn voorstel zou dus – ook – dat, o.a. over lagere kosten gesproken, weleens overbodig kunnen maken.

74.45

Ik heb de indruk dat het nogal wat stedenbouwkundige kennis vergt om de gehele inhoud te duiden van **Architectuur als oude wetenschap** (1988) door J.M.C. (Joost) Meuwissen. Nee, die kennis heb ik niet. Ik ben er wel op uit om voor zover ik zo'n vakdiscipline althans kan volgen, er aanwijzingen e.d. aan te ontleen voor – wat ik noem – civiele informatiekunde c.q. informatieverkeerskunde met infrastructuur voor informatieverkeer m.i. als opgave. Daarvoor herken ik vooral in de **Inleiding** enkele – voor mij nog redelijk begrijpelijke – relevante tekstpassages. Zo acht Meuwissen het kenmerkend voor

het rationalisme in de Nederlandse bouwkunst, [dat daarin] niet [...] een objectgebonden opvatting van het bouwwerk als architectonisch kunstwerk als zodanig [aan de orde komt], maar [...] de formulering en formalisering van een hele architectonische cultuur, met al haar instellingen en alle manieren waarop architectuur maatschappelijk wordt ingebed.[p. 11]

Volgens infrastructureel perspectief is dat zelfs nog te zwak uitgedrukt. Naar haar aard kan infrastructuur geen aparte bouwwerken tellen. Maatschappelijk informatieverkeer is onlosmakelijk aspect van maatschappelijk verkeer. En voor facilitering van verkeer zijn nu eenmaal samenhangende voorzieningen nodig. Dus een verzameling onafhankelijk van elkaar opgezette informatiesystemen (lees ook: toepassingen) vormen achteraf verzameld resp. opgeteld géén infrastructuur, en dat kan er ook nooit voor optimaal verkeersverloop van gemaakt worden. Vroeg of laat is een sprong naar een ander voorrangsperspectief onontkoombaar. Ook een stad valt niet langer impliciet te ontwerpen enz. als verzameling van telkens een apart gebouw. Vanaf een bepaalde verkeersintensiteit moet het andersom; gebouwen richten zich voor verkeersaspecten naar het stadsplan.

Wat digitale facilitering van maatschappelijk informatieverkeer betreft vind ik wat noodzakelijkerwijs moet gelden voor geheel Nederland en verder voor hoe ons land op internationale verkeersvoorzieningen aangesloten kan zijn, zo'n infrastructuurplan mbt informatieverkeer nog steeds vergaand ontbreken. Ik wijt dat gemis aan

veronachtzaming resp. ontkenning van – de noodzaak van – informatiekundige ontwerpbijdragen. Ik kan me geen rationelere houding voor facilitering van maatschappelijk verkeer voorstellen dat om er met infrastructuur in te voorzien. Of het klopt wat Meuwissen beweert, betwijfel ik overigens. Maar hoe dan ook is de aanwijzing passend, dat

[d]e interesse van het Nederlandse rationalisme [...] altijd in de eerste plaats de opbouw van zo'n architectonische cultuur [geldt] en pas in de tweede plaats het bouwwerk als kunstwerk.[p. 11]

Meuwissen verklaart als zijn onderwerp

in engere zin het architectuurtheoretische aspect [...] van [bedoelde cultuur], namelijk hoe architecten bouwwerken bejegenen wanneer zij impliciet of expliciet binnen een dergelijke cultuur werkzaam willen zijn. Hoe begrijpen zij een bouwwerk dat niet wordt opgevat als ultieme object van architectonische prestatie en appreciatie, maar altijd als moment in een ruimer tijdsbestek, als element in een wijder kader?[p. 11]

Het ontgaat me waarom Meuwissen dat als theoretisch aspect voorstelt. Wat is er praktischer dan erkenning van afhankelijkheden en – mogelijkheden voor - wisselwerking? Dus,

een object [kan] niet [...] word[en] gefixeerd, maar [moet] word[en] gezien als evenement in een stroom van gebeurtenissen, als moment dat deze stroom ook een zekere richting kan verschaffen[. p. 11]

Als Meuwissen, zoals zijn ondertitel luidt, “architectuurtheoretische aspecten van het rationalisme in de Nederlandse bouwkunst” volgens een praktische verkeersoriëntatie had behandeld, zou ik er wellicht meer van hebben kunnen begrijpen. Ik vermoed dat hij er niet aan heeft gedacht. Het lijkt erop, dat hij een bouwwerk weliswaar in een ruimer kader wil beschouwen, maar het ene bouwwerk nog niet lùslaat, niet ècht, als focus (zoals een stedenbouwkundige m.i. wèl doet met focus op de stad). Door Meuwissen

[wordt] het bouwwerk [...] geproblematiseerd in een wijder normatief kader dat niet met dit bouwwerk samenvalt.[p. 12]

Hij beseft dat

[h]et leidt tot theorieën die [...] negatief zijn geformuleerd[. p. 12]

Dat laat zich verhelpen door voortaan in – het bereik volgens – dat ruimere “kader” de primaire architectuur- annex ontwerpogave te erkennen. Daaruit volgt dat èlk bouwwerk er ... opbouwend onderdeel van moet zijn, maw positief geformuleerd. Uit verkeersoriëntatie op maatschappelijke schaal met variëteit van dien volgt dan ook volstrekt logisch dat als infrastructurale (deel)voorziening dat elk

bouwwerk [...] niet alleen als een [...] object [wordt] vormgegeven maar ook [is] onderverdeeld in facetten die horen tot verschillende gelegenheden in de architectonische cultuur.[p. 13]

Dat acht ik overigens pas weer ècht begrijpelijk door “de architectonische cultuur” te vervangen door het maatschappelijk (informatie)verkeer. Als onlosmakelijk onderdeel van infrastructuur hoeft voor een bepaald bouwwerk niet op te gaan, dat

[h]et [...] fundamenteel heterogeen [is].[p. 13]

Elke voorziening moet als onderdeel van infrastructuur voor informatieverkeer, gelet op variëteit van maatschappelijk verkeer met bijbehorende betekenisverschillen en samenhang ertussen, wel als het ware meewerken aan

de fundamentele vorm van verschil, of liever, van verschil maken.[p. 13]

Dat inzicht bestaat voor infrastructuur voor digitale facilitering van informatieverkeer nog niet. Er is daarom evenmin zelfs maar enig besef dat een methode zoals [Metapatroon](#) onontbeerlijk is om op reële stelselschaal van maatschappelijk informatieverkeer betekenisvariëteit te beheersen. Daarvoor geldt waarnaar elke opgave op maatschappelijke schaal zich moet richten, te weten, hoewel Meuwissen zich vergeleken met mijn opvatting nogal vrijblijvend uitdrukt, dat

het 'open' karakter [...] een adequate keuze van sociale vraagstellingen mogelijk [maakt], waaraan de architectuur een bijdrage zou kunnen vormen.[p. 15]

Voor infrastructuur geldt principieel dat “sociale vraagstellingen” bepalend zijn. Wie bepalen wat als zodanig telt?

Terwijl Meuwissen meent, dat

[d]e Nederlandse architectuur [...] de rijkste van de wereld [is, p. 15]

lijkt het me sterk dat het ook geldt voor de Nederlandse informatiekunde. Nee, ik geloof niet dat informatiekunde elders al wél als informatieverkeerskunde wordt beoefend. De armste van de wereld is de Nederlandse informatiekunde dus ook weer niet, maar het gaat mij te ver om dat als een compliment te suggereren. Wat Meuwissen als katalysator voor bouwkunde vermeldt, ontbreekt informatiekundig. Dat is

de geringe afstand tussen architectonische en institutionele praktijk, waardoor de theorie wordt gevoed maar waardoor ze ook vaak niet hoeft te worden geëxpliciteerd.[p. 15]

Sterker nog, wat met digitalisering voor architectuur doorgaat is en blijft vaak zelfs extreem beperkt tot zgn technische constructie van het 'bouwwerk,' ofwel programmering, ipv gebruikskwaliteit van relevante informatie voor deelnemers aan informatieverkeer. Wat Meuwissen over “geringe afstand” opmerkt, is aldus geen voordeel, maar juist een nadeel. Voor wat toch met voorrang een informatiekundige ontwerp-opgave is, laat een besluitvormer prompt een programmeur(groep) aan de slag gaan; daar komt helaas géén ontwerper tussen. Verderop merkt Meuwissen alweer wat ... rationeler op:

Men fundere daarom de architectuur niet in de architectuur, [...] maar het is voldoende als men de techniek in de techniek fundeert.[p. 35]

Nee, voldoende is ook en vooral dat laatste evenmin. Met architectuur – lees dus ook: ontwerp(en) – in twee betekenissen in één zin:

Goede architectuur is een bouwwerk dat de beoefening van architectuur in het sociale leven verankert.[p. 55]

Een verwijzing, zij het ditmaal slechts een impliciete, naar het hoofdwerk van Robert Musil waardeer ik graag. In resp. voor een zgn opensamenleving geldt m.i. als kwaliteitscriterium voor infrastructuur, dat

verwarring [...] niet [wordt] overwonnen door een eenheidsbeeld. Een totaliteit zonder karakter, of een man zonder eigenschappen, bewerkstelligt dat [men] keuzes [...] maakt [...] op grond van h[un] adequaatheid aan de reeks gebeurtenissen waarop ze

betrekking hebben.[p. 36] Een ontworpen vorm heeft geen betekenis. Hij heeft duizend betekenissen die allemaal nog moeten worden benoemd.[p. 177] Hoe lossen we dit op?[p. 179]

Daarvoor hebben wie zich thans ict-architect oid noemen helemaal geen belangstelling voor, staan er niet voor ... open, althans, daarvan zie ik nog nergens bewijs. Helaas is de volgende opmerking van Meuwissen daarom nog niet eens relevant:

De architectuurbeoefening zal, wil ze een breed gedragen métier blijven, zich als deel van de maatschappij moeten blijven ontwikkelen[. p. 108]

Wat zou moeten verbazen, is dat zgn ict-ers zo goed boeren zònder zich kennelijk om maatschappelijke ontwikkeling te bekommeren. Dat hoeft ook helemaal geen opgave voor (computer)programmeurs e.d. te zijn. Opdrachtgevers vertrouwen ten onrechte ontwerp-opgaven aan ze toe; programmeurs verkeren in de waan dat zij er geschikt voor zijn, en wie slaat er nu een lucratieve opdracht af? Meuwissen wijst en passant op

het nu bijna vergeten debat over architectuur en semiotiek.[p. 134]

Tja, informatiekunde is feitelijk slechts een ander woord voor ... semiotiek. Voor grondslagen oriënteer ik mij dus volgens semiotiek, zie o.a. [Semiosis & Sign Exchange](#) waarin ik een uitbreiding van het basisschema van triade-plus-grond afkomstig van C.S. Peirce tot enneade voorstel:

Wat nodig is is het geduld van een oeuvre [...] dat de gehele breedte [...] beslaat teneinde de mogelijkheden te ontdekken van een [...] paradigma dat niet alleen nieuw [is] omdat het vroegere benaderingen fundamenteel afwijst, [...] maar [ze] mede absorbeert in [zijn] eigen complexiteit.[p. 142]

Klopt, geduld, véél geduld.

Noot: Deze aantekening reken ik tot een reeks verslagen van vergelijkend onderzoek. Voor zgn fysieke gebouwde omgeving zijn allang samenhangende vakdisciplines voor ontwerp(en) door-de-schalen-heen erkend. Wat valt daarvan voor informatiekundig ontwerp(en) te leren? Zie **aantekening 74.16** voor de hieraan voorafgaande aflevering.

74.46

Ik vind het een onmogelijke opgave. Want als het uitgangspunt is, dat er redelijkerwijs géén absoluut geldig ... uitgangspunt bestaat, kan ik er – dus – geen redelijk aanneembaar bewijs voor bedenken. Dat lijkt mij overigens voor iederéén onmogelijk. Klopt, dàt hebben wij in elk geval gemeenschappelijk. Daarmee houdt verband dat niemand absoluut gelijk kan hebben; er is geen opvatting die altijd en overal waar is of, praktischer ... opgevat, toepasselijk. Ulrich Steinvorth wijst op

die unaufhebbare **Fehlbarkeit** aller unserer inhaltlichen [...] Urteile[. p. 9]

Hij stelt een (scheeps)dok voor als – de illusie van – zo'n vást, vooruit, ankerpunt; dan zijn wij als schepelingen onderweg op volle zee. Ofwel, daar zijn wij dokloos. Steinvorth, kortom, herkent in

Docklosigkeit [...] eine Metapher für unsere unaufhebbare **Fehlbarkeit**.[p. 10]

Daaraan ontleent hij de (hoofd)titel van zijn boek **Docklosigkeit oder zur Metaphysik der Moderne** (mentis, 2006).

Fundamentalisme betreft het valse verlangen naar een gedokt leven. Dat blijkt volgens hem als we antwoord proberen te geven op vragen zoals:

Welchen Herausforderungen müssen wir uns stellen, um die richtigen Möglichkeiten zu verwirklichen?[p. 9]

Niet dat hij dáárop met een antwoord komt. Weliswaar

[verdienen d]iese Fragen [...] eine Antwort, aber sie verlangen auch einen Ausgangspunkt, eine Vermutung, die in ihrer Anwendung auf gegenwärtige Verhältnisse scheitern oder sich bewähren kann.[p. 9]

Een uitgangspunt is hoogstens een vermoeden. Zo heb ik onlangs de opvatting begrepen van Nicolaas van Cusa; zie ook [aantekeningen 73.72 en 73.73](#). Terwijl Steinvorth geen melding van werk van Cusa maakt, volgt hij m.i. diens betekenis van vermoeden.

Ik ben het graag eens met de opzet om fundamentalisme te bekritisieren. Naar mijn indruk probeert Steinvorth echter binnen het kader te blijven van wat hij als filosofie veronderstelt. Dat is voor een (vak)filosoof wellicht ... logisch, maar ondanks zijn bedoeling komt hij daardoor op mij soms dokmatisch – nee, haha, geen schrijffout – over. Zo lijkt hij zich te willen onttrekken aan cirkelredeneringen, waar – daarentegen? – mijn idee is dat erkenning van hun onvermijdelijkheid het vermoeden illustreert en versterkt dat onze opvattingen nooit absoluut geldig kunnen zijn.

Neem die vraag naar het verband tussen onze opgaven (Herausforderungen) en mogelijkheden. Wat voor mogelijkheden als passend (Duits: richtig) geldt, ligt uiteraard besloten in de opgave die ... geldt, en omgekeerd. Spreekwoordelijk hakt iedereen telkens een knoop door. Als dat de ene keer prima gelukt lijkt, kan het een volgende keer minder geslaagd uitpakken, enzovoort. Onder tijdsdruk kan een subject zich geen eindeloze overwegingen veroorloven. Wie in het wegverkeer een tegenligger wil ontwijken, moet dat tijdig doen. De vraag is daarom niet zozeer:

[W]ie werden wir damit fertig, daß wir unaufhebbar fehlbar sind?[p. 13]

Ipv ergens mee moet een subject klaar zijn vóór relevante (levens)situaties, en hopen dat er in een vooralsnog onbekende situatie voldoende tijd is voor het leren van voldoende passend gedrag; onfeilbaarheid is het criterium niet.

Wat ik ook weer in Steinvorths boek mis, is zelfs maar enige beschouwing volgens evolutionaire psychologie. Voor een organisme (lees ook: subject) telt resultaat met gedrag. En een organisme/subject beschikt nu net over cognitief vermogen, omdat het in verschillende situaties kan komen te verkeren en/of de ene in een andere situatie 'wil' proberen te veranderen. Zijn evolutionair ontwikkelde aanleg voor – afwisseling van – situationeel verbijzonderde gedragingen maakt zoiets als situatieloze annex absolute gedragsoriëntatie onpraktisch, risicovol e.d. Voor zover zinvol over gedragsfalen valt te oordelen, moet daar dus de (gedrags)situatie in kwestie bij betrokken zijn. Hoe dan ook uitgerust met zulk vermogen tot variabel gedrag suggereert Steinvorth abusievelijk een verbijzondering in de zin dat

[d]ie moderne Welt [...] unfähig [scheint], dem Leben die Einheit zu geben, ohne die es zu zerfallen droht.[pp. 14-15]

Subjectief leven is 'vermoedelijk' zelfs naar zijn aard geschakeerd al naar gelang van samenloop met verschillende situaties. Er is eenheid in continuïteit (met duurzaam zgn nul-identiteit van het veronderstelde subject in kwestie voor samenhang tussen

'zijn' verschillende situationele deelidentiteiten). Daarmee strookt Steinvorths opmerking dat

[u]nser Docklosigkeit [...] sich jedoch als Stabilität eigener Art entpuppen [wird]. Sie ist keine unveränderliche Stabilität.[p. 95]

althans niet qua kennis resp. gedrag. Daarom komt m.i. slechts nul-identiteit ter aanduiding in aanmerking als

logische [...] Bedingung der Widerspruchsfreiheit, die man jeden **theoretischen** System stellen muß, um es als wahr zu erkennen.[p. 90]

Waar? Nou ja, bruikbaar, werkzaam e.d.

Wie aber eine Theorie auch die zusätzliche Bedingung erfüllen muß, kohärent zu sein, so muß man auch für die Einheit der Lebensführung fordern, daß sie die zusätzliche Bedingung erfüllt, dem Leben Kohärenz zu geben, einen Sinn, der seine Departmentalisierungen aufbricht und seine Zerfaserungen vereint.[p. 90]

Dat lijkt mij weer zo'n cirkelredenering. Tja, het leven, zeg het maar. Is dat niet veel te abstract aangezet? Ik houd het op levensloop. Daarvoor kan ik mij als samenhang voorstellen dat ervaringen van voorbije situationele gedragingen mede bepalend inclusief motiverend zijn voor de aanstaande situationele gedraging, enzovoort. En voor wie dat zo wil blijven noemen is eventueel kennisfalen aan de orde op 'grond' van gedragsfalen, dus dienovereenkomstig situationeel specifiek. Aldus geduid, ja, klopt wat Steinvorth stelt:

Docklosigkeit ist eine Eigenschaft unseres Erkennens[. p. 13]

Inderdaad, dit zijn ook maar weer vermoedens inclusief – aanleiding tot – cirkelredeneringen enzovoort. Het kan niet anders. Een fundamentalist weigert erkenning van betrekkelijkheid, die ook nog eens veranderlijk is. Ik vind het nog tot daar aan toe, indien z/hijzelf lijdt onder gebrekkig aanpassingsvermogen. Maar andere subjecten raken onherroepelijk erdoor 'gedokt' en aldus beperkt in hun opgaven annex mogelijkheden.

Waarop Steinvorth volgend op het vermoeden van principiële feilbaarheid een opbouwend antwoord wil geven is vooral de volgende vraag:

Kann es dann noch Verbindlichkeit geben?[p. 9]

Over cirkelredenering gesproken, ik zou zeggen dat de wens terecht voor de vader van de gedachte gehouden wordt. Zèg dat dan! Steinvorth lijkt er echter tòch zoiets als een sluitende redenering voor te willen bieden. Maar die bestaat dus niet, punt. Wellicht wil hij geen teken van zwakte vertonen, maar de kracht van het vermogen tot aanpassing zit 'm à la contragram precies in de aanpassing van het vermogen. Ja, 'natuurlijk' zijn – ook – subjecten met elkaar verbonden, althans volgens het vermoeden dat zij over en weer behoren tot situaties waarin zij – wij, dus – zich gedragen. Indien verschillende subjecten dezelfde situatie zouden ervaren – wat ik trouwens al uitsluit, maar vooruit – dan verkeren zij daarin vanuit hun resp. posities, met dienovereenkomstig verschillende kennis en zo door naar verschillende gedragingen, enzovoort. Ofwel, samenhang bestaat uit verschillen (zo luidt althans mijn vermoeden :-). Dat is evolutionair gezien met nadruk niets nieuws. Daarom mist de aanzet van Steinvorth m.i. doel. Hij vraagt met zijn allereerste zin:

Was unterscheidet das gegenwärtige Leben von früheren Epochen?[p. 9]

Wat verderop suggereert hij als antwoord:

In Zeiten sozialen Wandels verlieren die Anwendungsbedingungen tradierter Regeln des Erkennens und Handelns ihren Sinn.[p. 9] Fundamentalistische Bewegungen [antworten] auf das Verlangen nach Einheit der Lebensführung und nach Rettung vor der Zerfaserung des Lebens.[p. 86]

Nogmaals, volgens mij is echter géén principieel ... verschil aan de orde. Uit hoofde :-) van zijn aanpassingsvermogen is een subject naar zijn aard – zo luidt dus mijn vermoeden – ingesteld op verschillen c.q. veranderingen. Nee, dat is niets nieuws. Het lijkt mij – daarom – ook niet aannemelijk, dat de – vermeende? – versnelling van opvolging van veranderingen een subject doorslaggevend nadelig parten speelt. Veeleer is menig subject m.i. gefrustreerd door wat z/hij ervaart als belemmeringen om haar/zijn aanpassingsvermogen tot gelding te brengen. Dit verklaart, wat Steinvorth ook met zoveel woorden opmerkt, dat fundamentalistische activisten afkomstig zijn uit sociale middenstand, maw mensen zijn die weliswaar zicht hebben op ontplooiingsruimte, maar er geen toegang toe hebben. Zij verzetten zich tegen overgeleverde middelen van uitsluiting. Steinvorth meent dat hij iets bijzonders aanwijst:

Die Angst vor der Haltlosigkeit [...] kannten frühere Epochen nicht.[p. 11]

De noodzaak tot gedragsaanpassing is echter van alle tijden, zoals een subject bang kan zijn voor een voor haar/hem nadelige uitkomst in een situatie. Wat mij betreft schiet Steinvorth zijn doel voorbij met de bewering, dat het die angst voor ontbrekend houvast is die

eine spezifisch moderne Angst [ist], die spezifisch moderne Reaktionen weckt.[p. 11]

Trouwens, door te veronderstellen dat vroeger zowat àlle mensen fundamentalistisch dachten, lijkt mij wat kennelijk voortzetting van fundamentalisme is géén modern(istisch) verschijnsel. Onloochenbaar vind ik wèl de schaal van – mogelijkheden voor – onderlinge gedragsinvloeden, dwz een sterke verruiming van eventueel relevante situaties. Wat Steinvorth overigens aangeeft, is dat religieus fundamentalisme vervangen raakt door politiek fundamentalisme:

Das vormoderne Leben [...] war an Religionen orientiert, die ein unerschütterliches Fundament aus unfehlbaren Wahrheiten zu legen beanspruchten und den gewöhnlichen Sterblichen auf etwas festlegten, das heute Fundamentalismus heißt. So selbstverständlich es fundamentalistisch war, so selbstverständlich ist das Leben [...] heute docklos. Erst diese nicht immer reflektierte Docklosigkeit erzeugt einen spezifisch modernen **politischen** Fundamentalismus[. p. 11]

Gedragsmatig volgens evolutionair perspectief zie ik daartussen dan weer geen principieel verschil. Het is immers nog steeds fundamentalisme. De stelligheid waarmee Steinvorth sommige beweringen doet, past m.i. niet bij zijn (veronder)stelling van feilbaarheid. Fundamentalisme wil hij

als grundfalsch erweisen.[p. 9]

Maar volgens wèlke grond, dwz aanname? Dat lukt uiteraard nooit volgens de aanname dat er één zgn dok voor àlles is. En om bewijs ervoor te verschaffen volgens de opvatting die fundamentalisten juist àfwijzen, helpt evenmin. Ook Steinvorth preekt feitelijk voor eigen parochie. Wanneer dat praktisch onvermijdelijk is, zou ik er maar voor uit komen. Immers, zoals hijzelf terecht aangeeft,

[w]enn wir [...] nach Gründen urteilen, müssen wir immer mit einer Revision der Gründe rechnen, nach denen wir urteilen.[p. 25]

Omdat hij dat voor allerlei oordelen nalaat, zo is mijn indruk althans, haalt hij nodeloos veel door elkaar, bijvoorbeeld

daß es eine besondere Herausforderung der Gegenwart ist, zusätzlich zu ihren vielen inhaltlichen Herausforderungen, die Einsicht in unsere unaufhebbare Fehlbarkeit in ihren Voraussetzungen und Konsequenzen verständlich und überzeugend zu machen.[p. 9]

Dat lukt niet tegelijk, althans niet bij mensen die juist hun zekerheid menen te ontnemen aan ontkenning van betrekkelijkheden. Voor iemand zoals ik die als grond uitgaat van subjectief situationisme is een fundamentalist niet goed wijs, maar omgekeerd vindt z/hij dat volgens haar/zijn veronderstelde grond (lees à la Cusa dus ook: vermoeden) zo mogelijk nòg overtuigender van mij. Met een paradigma moet je er voor de allermeeeste mensen vroeg genoeg in opvoeding en -leiding bij zijn; verandering van paradigma op latere leeftijd is moeilijk, zo niet onmogelijk (tenzij het subject in kwestie voor haar/zijn gedragingen geen andere uitweg ziet, maar ja, dat geldt wederom pas volgens mijn vermoeden).

Hoe Steinvorth kritieke rede kenschetst haal ik hier graag aan ter duiding van [Metapatroon](#), een methode voor stelselmatige betekenissenordening die aansluit op subjectief situationisme. Welke betekenisverschillen zijn relevant en hoe hangen ze tegelijk samen?

Die geeignete Metapher zu ihrer Beschreibung ist [...] das **Netz**, mit dem wir nach Größe seiner Maschen einfangen können, was wir einfangen wollen. Es ist nicht unerschütterlich noch unzerreißbar, aber um so zuverlässiger, je leichter wir zerrissene Fäden neu knöpfen können. [Es] ersetzt die Suche nach Axiomen, aus denen die Richtigkeit der Aussage ableitbar ist, durch die Prüfung der **Kohärenz**. [...] Kohärenz [...] ersetzt das Richtigkeitskriterium der Ableitung aus unfehlbaren Wahrheiten oder Grundlagen.[p. 22]

Voor een taalopvatting beroept Steinvorth zich op de latere ideeën van Ludwig Wittgenstein over zgn taalspelen. Ook hij geeft aldus m.i. nog onvoldoende rekenschap ervan dat taal in eerste aanleg geen kennismiddel is, maar middel om invloed uit te oefenen. Op gedrag! Over verschillen en samenhang gesproken, als semiotische hoofdstelling erken ik – mijn vermoeden dat – dat elk teken een verzoek tot inschikkelijkheid is; zie ook [Semiosis & Sign Exchange](#). Steinvorth stelt de vraag:

[K]önnen wir je Übereinstimmung in einer Antwort auf Sinnfragen erwarten?[p. 188]

Ik zou – dus – zeggen, dat we overeenstemming kunnen hebben over het afstemmingskarakter van tekenuitwisseling (lees ook: communicatie). Het ene subject brengt als/met gedrag een teken voort. Haar/zijn motief is om een ander subject – ook – tot gedrag te bewegen. Daartoe probeert het ene het andere subject te ... motiveren (of zichzelf; dat volgt, zoals ik C.S. Peirce's begrip van semiosis verder ontwikkelde, dezelfde dynamiek). Hun motieven tot en met bijbehorende begrippen zijn dus juist verschillend (want anders had het ene subject zelf gedaan waarom z/hij middels het teken het andere subject verzoekt). Voor zo'n radicale verschilmetafysica deinst Steinvorth kennelijk nog terug, laat staan dat zgn fundamentalisten ervoor te porren zijn. Hij schrijft, wederom in m.i. valse veronderstelling van in een uitzonderingstoestand te verkeren, dat

[w]as wir heute brauchen, ist [...]

Nee, dat vermogen strekte van meet af aan tot evolutionair voordeel, dwz van situatie tot situatie

die Bereitschaft, Vorstellungen zu revidieren, die einmal überzeugen konnten und doch zur Quelle von Fehlentwicklungen wurden.[p. 197]

Zo wordt voor digitale voorzieningen die onderdeel moeten vormen van infrastructuur voor maatschappelijk informatieverkeer nog steeds een aanpak gevolgd die slechts – enigszins – passend is voor strikt aparte informatiesystemen. Wat kleinschalig telkens een eenheid lijkt, verdient stelselmatig behandeling als reële verschillen inclusief samenhang ertussen. Dat vergt nu eenmaal een kwalitatief andere aanpak, opzet, enzovoort. Vooral zgn ict-ers tonen zich echter fundamentalisten, en met opdrachtgevers die evenmin beter – willen – weten raakt het infrastructurele tekort alsmaar nijpender.

74.47

Dank je wel voor je reactie! Het is dat je over Geonovum begint ... Consequent stelselmatig beschouwd maakt het uiteraard niet(s) uit.

Ik herhaal graag mijn aanwijzing om voor de reële schaal van, in jouw termen, “kansen” en “kwesties” een oplossingsrichting te kiezen die minstens (!) dienovereenkomstig geschaald is, in ‘ons’ maatschappelijk geval door-en-door stelselmatig dus. Daar komt immers, ooit opgesteld door W. Ross Ashby, de Wet van passende variëteit (Engels: Law of Requisite Variety) op neer. Bekender met vergelijkbare strekking is het nog eerdere citaat van Albert Einstein: “We can not solve our problems with the same level of thinking that created them.”

Uiteraard doet resp. bevordert Geonovum prachtig werk voor – gebruik van – geo-informatie. Maar ook daar is de oriëntatie tot dusver te beperkt gelet op wèrkelijke onderlinge afhankelijkheden op maatschappelijke schaal (inclusief internationale samenhang). Dat blijkt o.a. uit Metamodel Informatiemodellering (MIM). Dat mikt onverminderd slechts op zgn domeinmodellering, terwijl de reële schaal nota bene domeinoverstijgend is. Zeg ook maar dat onderling aparte domeinen domweg niet bestaan; er is verwevenheid aan de orde. Kortom, ondanks de toevoeging meta helpt ook MIM stelselmatig helaas nog niets verder.

Als ik ivm informatiemodellering de term stelsel(matic) gebruik, bedoel ik een aanpak die qua samenhangende betekenisverschillen eventueel alles kan omvatten. Want maatschappelijk verkeer omvat nu eenmaal – vrijwel – alles, nou ja, er valt op voorhand niets uit te sluiten, en daarvoor moet overheidsbemoeienis dus met zgn passende variëteit ingericht zijn.

In algemene zin moet je deze aanwijzing vooral niet met mij associëren, laat staan mij kritiek verwijten als nu eenmaal onvermijdelijk aspect van een opbouwend voorstel. Opzettelijk verwijs ik naar Ashby. Ofwel, ik geef o.a. zijn onloochenbare bevinding eigenlijk alleen maar door. Het betreft gewoon allang gevestigde systeemleer, met stelsel dan als een woord voor systeem dat praktisch onmogelijk valt te begrenzen (waarvoor oplossing van “semantische [...] kwesties” inderdaad van kritiek belang is, o.a. als een voorwaarde voor evenwichtige omgang met “ethische kwesties”). Over “mensen die er niks van snappen” gesproken, wees op jouw beurt ajb niet zo eigenwijs om Ashby met zijn Wet “het bos in” te sturen. En weet je zeker dat je het feitelijk – ook – tegen Einstein wil opnemen? :-)

Uiteraard ben ik het met je eens, dat “men er open voor [moet] staan.” Ik zou overigens zeggen dat er óók mensen zijn die juist nu enige tijd extra kunnen

besteden aan voorbereidingen voor stelselmatig alweer werkzame(re) voorzieningen. Als jij ze kent en ze vanuit jouw “bakje” daarvoor kunt porren, is het alvast maar gebeurd. Ik heb je geschreven, omdat ik, opnieuw in jouw woorden en met dank voor je bevestiging ermee, mijn “analyse dus opeens weer heel actueel” acht. Ik vraag er vanuit informatiekundig perspectief op samenleving inmiddels pakweg dertig jaar aandacht voor. Moet ik me er daarom minder druk om maken, of juist méér?

Graag tot verder wederbericht, het allerbeste!

74.48

Het kostte weliswaar enig aandringen, maar zowaar ontving ik een reactie. Naar verluidt is hij “het [...], natuurlijk, eens met [mijn] analyse, maar aarzelend over hoe dat hier-en-nu verder te brengen.” Een fopvatting, soms? En hij “wil [ermee] graag aan de slag [...] zodra het kan en men er open voor staat.” Jij mag raden of ik daar blij mee ben. Nee, verrassend is het natuurlijk niet.

De retorische truc betreft verhùlling van betekenisverschillen (en dat biedt m.i. nog maar eens zoiets als een verklaring waarom contextuele verbijzondering zelfs ònbewust ongewenst is bij politici & bestuurders; met hun angst voor variëteit zien zij er ten onrechte bedreiging van ‘de’ orde in, omdat zij variëteit àls orde niet – willen – begrijpen).

Feitelijk deelt hij als lid resp. vertegenwoordiger van “men” mee niets te zullen ondernemen, (maar) plakt er de – valse – suggestie op zèlf niet tot “men” te behoren en zodoende dus niets kàn. De boodschap? Ik mag hèm niets kwalijk nemen, integendeel.

Daarop kan niemand redelijkerwijs ingaan. Ik zou in elk geval – nog steeds – niet weten hoe. (Want) indien je daarvoor de ene betekenis volgt, krijg je prompt het verwijt iemand niet serieus te nemen, precies, volgens de àndere betekenis (die nu net dáárvoor voorbereid is); omgekeerd geldt dus hetzelfde. De vorm van zulk verwijt is uitsluiting.

En een poging tot zgn metacommunicatie wordt overigens nog minder gewaardeerd. Terwijl je daarmee wil helpen, ervaart iemand dat helaas en abusievelijk nog sterker als gemis aan respect enzovoort (want dat geldt kennelijk als voornaamste criterium). Tja, van wie zich zo schandelijk gedraagt, is het ècht helemaal haar/zijn eigen schuld dat niemand er – meer – mee wil praten e.d. Toch?!

Ik heb maar eens gesteld dat hij “mij [geen] kritiek [mag] verwijten als nu eenmaal onvermijdelijk aspect van een opbouwend voorstel.” Niet dat het iets uitmaakt ... Desondanks, blijven proberen.

74.49

Na je telefoontje, met nogmaals dank ervoor, heb ik meteen mijn archief geraadpleegd. Zie [\[aantekeningen 64.4 en 64.69\]](#) voor afschrift van twee m.i. relevante emailberichten die ik je stuurde volgend op ons overleg dd. 4 juni 2018 met [een stafmedewerker]. Ik vermoed dat ik het eerste op jouw verzoek als voorbereiding op een eventuele offerte schreef ... :-)

Ter verdere oriëntatie voeg ik hier in de gauwigheid alvast enkele opmerkingen toe.

(Want) inmiddels zijn we alweer verder gekomen. Als (ontwerp)model dient thans

[Situatiele hoedanigheden van deelnemers aan maatschappelijk](#)

[\(informatie\)verkeer](#)

en volgens een daarmee gemaakte proefopstelling hebben [jouw

medewerker] en ik geoefend met praktische invulling van toepasselijke

hoedanigheden. Met aansluiting zowel van die proefopstelling als van nota bene àlle voor samenstelling van autorisatie-overzichten relevante operationele informatiesystemen/toepassingen op de informatieronde moet het lukken om – volgens een eerste, in elk geval voor controledoeleinden reeds bruikbare opzet – zulke integrale overzichten te verschaffen (voor het bedrag dat ik kennelijk daarvoor ooit informeel opgaf :-).

Als belangrijkste voorwaarde voor het welslagen geldt toegang tot autorisatie-informatie van/voor de relevante informatiesystemen/toepassingen. Echter buiten dit bestek vallen advisering mbt AVG en wat ik hierboven reeds aangaf als praktische invulling van toepasselijke hoedanigheden.

Evenals de algemene programmatuur voor de zgn informatieronde heeft Information Dynamics de proefopstelling voor o.a. hoedanighedenplatform voor eigen rekening gemaakt. In het geval van een opdracht, en afhankelijk van projectleiderschap door [jou], verleent Information Dynamics tevens voor de proefopstelling van het hoedanighedenplatform een gratis gebruikslicentie aan de [...]organisatie.

74.50

Zie ook [aantekening 73.111](#), te weten voor afschrift van het emailbericht dat ik me gisteren tijdens ons telefoongesprek herinnerde jou ònlangs gestuurd te hebben. Ik verwijs met zoveel woorden eveneens naar ons eerdere gesprek met [een stafmedewerker]. Hoewel ik me kan voorstellen dat het zo nog niet helemaal duidelijk is, :-) staat er m.i. toch alweer wat nader toegelicht hoe stelselmatige autorisatie-overzichten – kunnen – worden samengesteld.

74.51

Met dank voor inzage, autorisatiebeheer is nòg belangrijker. In geval van gebrekkig beheer bestaat immers niet alleen – groter – risico mbt “de kwaliteit en de betrouwbaarheid van data,” zoals de controlerend accountant vermeldt. Daardoor is er ook – groter – risico van misbruik. Tja, zelfs hoe hoger de kwaliteit, des te erger kan – gevolg van – misbruik uitpakken (al dan niet ten voordele van de oplichter). Op vermijding dáárvan ligt met zgn functiescheiding dan ook de focus (wat m.i. opvallend genoeg onder die noemer echter niet aangeduid staat).

Zonder begrip van dat orderingsbeginsel kan functiescheiding zelfs onbedoeld ondermijnd raken, bijvoorbeeld door, opnieuw in temen van de controlerend accountant, “gebruikers die wisselen van functie waarbij de bestaande rechten worden aangevuld met de rechten die nodig zijn bij de nieuwe functie.” Klopt.

Een voorwaarde om autorisatie die in strijd is met functiescheiding te herzien, is uiteraard, zoals de controlerend accountant aanbeveelt, “om ‘leesbare’ informatie te genereren vanuit de verschillende PPS’en, waarbij inzichtelijk is welke rollen/rechten de gebruikers hebben.”

Voor bedoelde overzichten, om zinvol te zijn gaat het echter niet om natuurlijke personen als gebruikers. Er hoort – dus – functie als begrip tùssen. Een natuurlijk persoon heeft functies (lees algemener: hoedanigheden) en pèr functie geldt z/hij eventueel als gebruiker van een informatiesysteem (lees algemener: voorzieningensector).

A. Nog zònder opsomming van gebruiksmogelijkheden per informatiesysteem verschaft rapportage van functies per natuurlijk persoon inzicht in eventuele – gelegenheid tot – belangenverstrengeling.

B. Vervolgens toont de rapportage van bevoegdheden per functie voor de natuurlijke persoon in kwestie of haar/hem dáármee eventuele – gelegenheid tot – belangenverstrengeling is geboden.

Onder de noemer van actor laten zich volgens het model [Situatieve hoedanigheden van deelnemers aan maatschappelijk \(informatie\)verkeer](#) van een natuurlijk persoon stelselmatig – nadere – functies/hoedanigheden. Daarmee kan worden voorzien in rapportages ad A. Volgens dat model kan iemand ‘in’ zo’n functie/hoedanigheid voorts gelden als gebruiker van een voorzieningensector, zeg ook maar een apart informatiesysteem zoals een zgn primair processysteem (pps, maar, over noodzaak tot functiescheiding gesproken, tevens een financiële administratie, enzovoort). Door àlle informatiesystemen die relevant worden geacht voor autorisatie-overzicht op de zgn informatieronde aan te sluiten, kan per gebruiker aan elk informatiesysteem de instelling van haar/zijn autorisatie worden ontleend, de controlerend accountant noemt dat “uitgegeven autorisaties,” èn opgenomen in een overzicht ad B “op centraal niveau.” Daarmee kan inderdaad pas “worden vastgesteld dat het minimum [...] van [...] beheersing wordt bereikt.” Zo niet, dan kunnen gericht maatregelen getroffen worden.

Deze opzet strookt met stelselmatig informatiebeheer, zoals toegelicht in het rapport **Stelselmatig op orde, data governance by design** (concept, december 2019); over autorisatiebeheer als onlosmakelijk aspect van informatiebeheer, zie [in de publieksversie [Wen er maar aan! Over noodzaak en opzet van stelselmatig informatiebeheer](#)] vooral de paragrafen 2.g, 2.i, 6.c en 7.b.

74.52

Als er voor de zoveelste keer een wat omvangrijker zgn ict-project van de (rijks)overheid mislukt, gaat het volgende dus op:

Aanmodderen met de bestaande situatie bleef voorlopig het devies.

Die zin staat in **Het belang van het Binnenhof: Twee eeuwen Haagse politiek, huisvesting en herinnering** (Prometheus • Bert Bakker, 2015, p. 206) door Diederik Smit. Ik zie tevens echter verschillen met – pogingen tot – digitalisering.

Wat de gebouwenconfiguratie betreft die als het Binnenhof bekend staat, is het met allerlei voorstellen niet eens tot uitvoering gekomen. Daarover velt Smit een gunstig oordeel. Zeg ook maar dat telkens het ergste kon worden vermeden.

Aanvullend merk ik op dat een gebouw veel meer – fysieke – ruimte inneemt dan een gebruiker ervan. Daaruit volgt dat er doorgaans allerlei gebruikers van of, algemener gesteld, belanghebbenden bij één en hetzelfde gebouw zijn. Ook laat een gebouw zich gemakkelijk in verband met eigen belang brengen. Wat de één bruikbaar acht, vindt een ander belemmerend. Tja, wat is mooi? Helpt de associatie met een – als roemrijk geconstrueerd – verleden identificering? Ga zo maar door.

Dat maakt bijelkaar de praktische inzet van mening enz. van elke belanghebbende over een gebouw hoog. En de kans is groot dat meningen over een gebouwworstel krachtig botsen, met als resultaat dat een plan door uitvoering waarvan er veel belooft te veranderen niet wordt uitgevoerd; er zijn altijd genoeg tegenstanders. Als kenmerk van een open samenleving verdient dat uiteraard positieve waardering.

Het is dus allereerst al de moeite waard om na te gaan waarom ict-projecten wèl doorgang vinden. Zou het kunnen dat mensen zich minder druk om informatie maken, omdat er voor ‘ons’ geen merkbare fysieke ruimte door ingenomen wordt? Zo van, wat maakt het uit. Als ik het niet wil zien, zie ik het ook niet. Mijn belang zie

ik niet geschaad. Ze gaan hun gang dus maar, ik heb wel iets belangrijkers te doen. Aldus lijkt het gauw dat er slechts vóórstanders zijn. Er zijn wel tegenstanders, maar die blijken eenvoudig uitgesloten te kunnen worden zolang een ict-project geldt als interne aangelegenheid van een enkele overheidsinstelling. Geldverspilling? Het voelt niet direct als uitgave van 'eigen' geld. Volgens Smit

vormden kosten maar zeer zelden het doorslaggevende argument om al dan niet tot verbouwing of aanpassing over te gaan. Begrotingen voor nieuwbouw werden over het algemeen met een opvallend gemak goedgekeurd[. p. 275]

Wat niemand blijkt te beseffen, is dat verschillende belangen en zo door naar verschillende opvattingen nu nèt is wat informatie moet uitdrukken. Ja, ook het ene resultaat van afweging is op zijn beurt met informatie uitgedrukt. Dat doet echter niets àf aan de noodzaak van afweging resp. aan eerdere verschillen met informatie. Als rode draad door mislukte ict-projecten loopt de miskenning van reële betekenisverschillen. Ten onrechte wordt – impliciet – de uitkomst als uitgangspunt verondersteld, te weten een oordeel als enkelvoudige betekenis. Dergelijke uniformiteit is uiteraard illusoir om tot een evenwichtig oordeel te komen (wat de opgave van overheidsinstellingen is). Wie dàt begrijpt, herkent prompt waaraan overheidsprojecten voor digitalisering principieel mank gaan; mislukking is voorspelbaar.

Wie inziet dat betekenisverschillen èn hun samenhang tellen, moet erkennen dat radicale verandering niet kàn werken. Naar mijn indruk is vooral samenhang ondermijnd geraakt. Daarom verdient m.i. herstel daarvan voorrang, maar nota bene uitgaande van reële verschillen. Dat kan reeds vergaand lukken met toevoeging van een zgn informatieronde. Daarvoor geeft Smit ook nog een relevant advies:

De gedachte dat de geschiedenis [...] ertoe deed en het bestaande [...] een uitgangspunt moest zijn voor toekomstig beleid bleek in de Nederlandse discussie dan ook een veel constructiever instrument dan de roep om imposantere of herkenbaardere huisvesting.[p. 291]

Of zoals hij stelt, wat overigens voor ict-projecten nog véél te voorzichtig is:

Beter is het misschien om [...] de voorzichtige uitbreiding [...] en de waardering voor [...] herkenbaarheid [...] te zien als de uitkomst van een [...] discussie: als een geleidelijk compromis van talloze plannen en minstens zo veel meningen.[p. 275 Het] eindigt [niet] bij het ontwerp en de oorspronkelijke ideeën die daarachter schuilgaan.[p. 290]

Nogmaals, daar komt voor informatievoorziening als zelfs het kritieke punt bij, dat facilitering van betekenisverschillen niet zozeer “uitkomst,” maar dè voorwaarde vormt. Nota bene, iets valt pas

te begrijpen als de uitkomst van een samenspel tussen verschillende factoren,[p. 290]

indien de “factoren” in kwestie bekend zijn èn blijven. De crux van informatie als middel is om

[v]oortdurend [...] rekening [te] houden met andere partijen en compromissen [te] sluiten om tot concrete resultaten te komen.[p. 289]

Oh ja, onlosmakelijk onderdeel van informatie voor eenduidige betekenis moet nodige en voldoende context zijn, want iedereen is

altijd genooddaakt rekening te houden met omgevingsfactoren[. p. 289]

Daarom vergen ict-projecten stelselmatige (deel)modellen voor betekenisordening; de passende modelleermethode is Metapatroon.

Noot: Zie **aantekening 74.45** voor de hieraan voorafgaande aflevering in mijn reeks verslagen van vergelijkend onderzoek. Voor zgn fysieke gebouwde omgeving zijn allang samenhangende vakdisciplines voor ontwerp(en) door-de-schalen-heen erkend. Wat valt daarvan voor informatiekundig ontwerp(en) te leren?

74.53

Wie nergens verstand van heeft, moet wel overal bang voor zijn. Véél – grootste? – angst heeft menig bestuurder, manager, noem maar op ervoor betrapt te worden op haar/zijn volslagen gebrek aan serieuze kennis die voor haar/zijn opgave relevant is. Al hoe vaak hebben we onderling verwezen naar het sprookje De nieuwe kleren van de keizer? Door wie ipv valse vleierij oprecht hulp aanbiedt, acht de spreekwoordelijke keizer zijn ijdelheid gekrenkt; zo'n helper raakt prompt verstoten. Inderdaad, de spreekwoordelijke keizer moet dringend in therapie, maar kan resp. wil zich dat pas laten zeggen nádat hij met succes in therapie gewéést is. Een geval van vicieuze cirkel, met de zgn keizer aan het langste eind ervan. Dus blijft hij mensen met opbouwende voorstellen voor gek verklaren, terwijl hij parasitisme laat voortwoekeren.

Als er al iemand met een verstandige opvatting en/of redelijk oordeelsvermogen tot de zgn hofhouding is doorgedrongen, durft z/hij er doorgaans niet voor uit te komen. Daar hebben we dus ook niets aan, nòg minder zelfs.

Zèlf niets doen vind ik echter nog steeds géén alternatief. Maar wàt is verstandig? En voor wie, eigenlijk? Heb jij nog pogingen onderhanden c.q. -nomen die in èlk geval, hoera, als aantekeningen overgeleverd worden?

74.54

[begin concepttekst] Omdat je nog niet reageerde, ben ik zo mogelijk ongeruster geraakt en neem daarom hierbij zèlf initiatief voor vervolg van onze emailcorrespondentie.

Nee, ik wist niet dat jij “bestuursvoorzitter van Geonovum” bent. Nadat jij mij dat meedeelde, heb ik jou voor je dringende aandacht prompt enkele opmerkingen over Metamodel Informatiemodellering (MIM) gestuurd.

Ik neem graag aan dat MIM met de allerbeste bedoelingen bedacht is. Nogmaals, stelselmatig is echter principieel (!) ànders. Informatiekunde volgens maatschappelijk-verkeersoriëntatie, ik noem het ook wel civiele informatiekunde, is nu eenmaal een àndere vakdiscipline (die helaas nog nauwelijks bestaat resp. bekwame beoefenaren telt). Dat heb ik je eerder en vaker willen verduidelijken. Daarentegen lijkt ook weer MIM opgesteld door informatici, maw volgens nogal traditionele programmatuuroriëntatie (met domein hoogstens als een wat omvangrijker gedachte apàrte toepassing). Dat is zelfs twee keer mis.

Kortom, ipv dat MIM uitvoering van, bijvoorbeeld, de Omgevingswet bevordert, vormt het dus een ernstige belemmering ervoor.

Je kunt het niet leuk vinden om dat – opnieuw – van mij te horen. Ik hoop uiteraard, en meen dat ook te mogen verwachten, dat jij mijn oordeel plus voorstel op prijs stelt èn ernaar handelt. Ik neem althans aan dat jij veranderingen in het zgn algemeen belang wil laten slagen. Daarvoor is een “aanzelend[e]” opstelling, zachtjes uitgedrukt, ongepast. Ofwel, hoe eerder je de averechtse koers kunt – helpen – verzetten, des te beter.

Indien ik gelijk heb over de inherente ònstelselmatigheid van MIM, hoef juist jij als

“bestuursvoorzitter van Geonovum” m.i. niet met handelen te wachten tot “men er open voor staat.” In die hoedanigheid ben jij immers niet zomaar iemand anders dan de “men” die jij kennelijk verkiest te volgen, maar ben jij “men” zelf door te leiden. Wat mijn verwachting over functies en bijbehorende verantwoordelijkheden betreft, daaraan lijkt mij voor jou zelfs in de minst activistische opvatting van voorzitterschap niet aan te ontkomen. Anders is iemand anders geschikter voor die functie, nietwaar?

En, nota bene, je wéét allang dat ik gelijk heb. Metapatroon, en zo. (Want) met voorrang moeten voor het gehele relevante bereik relevante betekenissen met verschillen van dien in samenhang geordend zijn. Zolang zo’n ordening(smodel) van semantische of, formeel beter gezegd, pragmatische verwevenheid ontbreekt, is en blijft alles verspilling van tijd en geld. Dat kan je toch onmogelijk willen laten voortduren. Ook en zelfs vooral (!) met MIM als zgn. metamodel is dat stelselmatige model onbereikbaar, punt. Ik kan het wel diplomatieker proberen te brengen, maar de feitelijke, onvermijdelijke conclusie blijft dezelfde.

Nu meen ik op mijn beurt te weten, dat jij het moeilijk vindt om je laten zeggen wat je móét doen. Tja, zet je er toch maar eens overheen om een einde te helpen maken aan het alsmaar bredere en diepere spoor van digitaliseringsverspilling. Anders, ik zeg het hier maar luid en duidelijk in mijn poging om jou – en ons! – ervoor te behoeden, drijf je af naar gezapige nalatigheid waarvan deelnemers aan maatschappelijk informatieverkeer de dupe blijven. Met MIM raakt onstelselmatige verstarring nog eens extra aangezet. Dat is rampzalig. Weg ermee!

Het alternatief? Als je een beetje opschiet, heb jij er nog steeds een niet te missen kans aan door werkelijk voor stelselmatige betekenissenmethodiek enzovoort te kiezen. Ik blijf aanbieden je erbij te helpen, want informatiekundig inclusief veranderkundige aspecten mis je de nodige stelselmatige houding, kennis en vaardigheden. Maak jezelf alsnog niets wijs. Graag of niet!

Oh ja, voor onderhavig emailbericht heb ik o.a. weer meer aan Bas Brussaard gedacht. Tijdens zijn laatste levensjaren bezocht ik hem regelmatig voor informatiekundige gesprekken. Hij had er moeite mee om de combinatie van stelsel en conceptuele modellering als uitgangspunt te nemen, maar als de filosoof die hij eigenlijk was meen ik hem daarvan toch vergaand te hebben kunnen overtuigen. Volgens mij ben jij dat ook allang, in die zin overtuigd. Maar, zo ja, waarom geef je er tot dusver géén consequent blijk van? Nee, vernieuwing verloopt niet als het ware vanzelf. Je bent stellig bekend met het werk van E.M. Rogers over verspreiding van vernieuwingen (Engels: diffusion of innovations). Zonder idee is er uiteraard geen kiem van vernieuwing, maar verspreiding vergt verzorging. Als bedenker probeer ik de kiem van een methode voor stelselmatig bemeten modellering, zeg maar, levensvatbaar te houden. Maar dankzij inzet door, in Rogers’ termen, een kampioen kan groei pas op gang komen. Die moeite doet zo iemand als kampioen, indien z/hijzelf er om welke van haar/zijn redenen iets mee denkt op te kunnen schieten. Jij wekt de indruk die kampioenrol te willen vervullen. Het kan zijn dat ik me daarin vergis. Hoe dan ook is het woord novum, Latijn voor nieuw, dus, onderdeel van de naam Geonovum. [einde concepttekst, **niet** verzonden]

74.55

Wie zoekt er geen werk? :-) Na enige verdere gedachten over wat jij me schreef en als vervolg op mijn emailbericht van vorige week, is het soms een idee dat je me namens Geonovum laat onderzoeken in hoeverre het huidige semantisch

ontwerpmodel voor het Digitaal Stelsel Omgevingswet (DSO) strookt met reële betekenissenvariëteit? Ik vermoed, nog voorzichtig uitgedrukt, dat je op die manier tot de kern komt van de feitelijke problemen met die digitalisering resp. hoe ze degelijk oplosbaar zijn.

74.56

Gepeins over een opbouwende voortzetting houdt me uit m'n slaap. Voor mij een teken om daadwerkelijk nòg iets te ondernemen.

De véél langere concepttekst kan je tzt als aantekening lezen. Daarvan is de strekking dat ik hulp aanbied. Maar wat heeft dat voor zin aan iemand die er, zo vermoed ik althans, slechts een aanval in ziet?

Daarom òmgekeerd heb ik er voor het verzonden emailbericht van gemaakt dat ik vráág om hulp, de zijne. En die vraag heb ik juist zo kort mogelijk gesteld. Dat doet wellicht een beroep op wat ik veronderstel als zijn behoefte om – in een positie te zijn om – gunsten te verlenen.

Ach, ik ben ook maar een psychotherapeutische amateur.

74.57

Wat jij deed, nogmaals bedankt ervoor, was natuurlijk 'meegaan zóveel.' :-) En dat hielp dus; mijn verheven hulpaanbod probeer ik eruit te laten zien als nederige hulpvraag. In vertoon van nederigheid ben ik stellig nòg minder geslaagd, maar ik geef in elk geval minder aanleiding tot krenking van ijdelheid met verstoting als onmiddellijk gevolg.

(Ook) de tekst die ik niet verzond neem ik overigens op als een zgn aantekening, zeg maar voor zoiets als informatiekundig dagboek dat in afleveringen op mijn website verschijnt. Gaat het langs die weg alsnog mis? Hmm, juist wie zich door zo'n tekst geschoffeerd, aangevallen e.d. zou voelen, kijkt er volgens mij niet naar (als zo iemand überhaupt al kàn lezen, laat staan geïnteresseerd). Wie zó ijdel is enz. kan zich immers niet indenken dat iemand ànders wat kan melden dat de moeite waard is.

Of ben vooral ik ijdel met die aantekeningen? Maak ik mijzelf domweg wijs ermee, zucht, ja, veel en veel later, te kunnen bijdragen aan inzicht hoe 'we' eerder zo hebben geklungeld? In elk geval onttrek ik mijn eigen bijdragen niet aan dat oordeel.

74.58

Heb je tijd voor een antwoord? Wat doet Wigo4it met – de intergemeentelijke aanzet tot – Common Ground? En/of Forum Standaardisatie?

74.59

Ze moeten ons niet vergeten ...

74.60

onderwerp: voorstel voor aanpassing van redactionele formule

LS

In het colofon staat tijdschrift **iBestuur** (april 2020) gekenschetst als “een onafhankelijke uitgave.” Als dat zo is, vind ik de journalistieke kwaliteit beneden peil; de “uitgave” komt ook weer met dit nummer op mij als nauwelijks verhuld reclamekrantje over.

Neem het vraaggerek met de huidige CIO Rijk (pp. 6-11). Journaliste Karina Meerman opent met de zin:

Grote ICT-projecten bij de overheid kosten vaak meer tijd en geld dan aanvankelijk geraamd, net als in het bedrijfsleven.

Daarvan gaat de valse suggestie uit dat zulke projecten uiteindelijk wèl slagen. Niet, dus. Zo krijgt de CIO Rijk de gelegenheid om vergoelijkend op te merken:

Dat is niet heel vreemd, want ICT is namelijk een jong vak. Het bestaat pas zeventig jaar.

Wat zowel journaliste als CIO Rijk kennelijk niet begrijpt, is dat onmiddellijke vernauwing heerst tot T van techniek. Dat is echter onderdeel van voortdurende mislukking. Uit kortzichtigheid is de journaliste blijkbaar niet tot kritische vragen in staat. En de informatiekundig zo mogelijk nog onwetender CIO Rijk weet er geen opbouwende wending aan te geven, integendeel. Slechts beweert hij:

[H]et blijft ingewikkeld[. ...] Bij grote projecten praten we over verschillende systemen, netwerken, leveranciers en softwareproducten die moeten samenwerken en een bepaalde prestatie moeten leveren.

Nergens blijkt zelfs maar het geringste besef, dat “grote projecten” nog lòs van T duiden op een bereik met IC waarvoor reële verschillen van betekenis kenmerkend zijn. Let wel, zo groot hoeft een project daarvoor overigens niet eens zijn. Sterker nog, overheidsbemoeienis betreft naar haar aard afweging van belangen volgens het – daarvoor fictief – veronderstelde algemeen belang. Afweging? Dus allereerst verschillen! Vervolgens leiden gevarieerde afwegingen op hun beurt tot, inderdaad, verschillen, enzovoort.

Daarentegen geldt tot dusver voor “grote projecten” onverminderd als vergaand impliciete veronderstelling dat elke term een enkele, algeméén geldige betekenis heeft. Ja, voor een apart gehouden toepassinkje gaat dat nog wel enigszins op. Nee, wat ook wel semantische interoperabiliteit heet, dwz op een schaal van informatieverkeer die aparte informatiesystemen resp. toepassingen vèr overschrijdt, mag niet ontaarden in tot mislukking gedoemde pogingen tot uniformering van betekenissen. In onze open samenleving zijn het betekenisverschillen èn verband ertussen die tellen.

Het is nu nèt die simplistische veronderstelling van betekenisstandaardisatie c.q. -uniformiteit die verkeerd is, ontwrichtend werkt. Na welk veelvoud van “zeventig jaar” dan ook lukt het daarmee nooit, herhaal, nooit om verband gevestigd te krijgen. Dat is tèchnisch niet “ingewikkeld,” maar nota bene zelfs ònmogelijk, punt. Een informatiekunde volgens stelselmatige samenhang tussen betekenisverschillen is allang niets nieuws meer. Waarom die niet verspreid raakt, staat ònbedoeld eveneens verklaard in dat verslag van een vraaggesprek. Meerman vermeldt:

De CIO is een groot voorstander van het georganiseerde tegengeluid[.]

Naar mijn idee verkondig ik ook weer hier onder de noemer van stelselmatig informatiekunde geen “tegengeluid,” maar ben ik het juist die zich opwerpt als “voorzitter,” te weten van digitale facilitering van maatschappelijk informatieverkeer met betekenissenvariëteit door en voor verkeersdeelnemers van dien. Ik zou

verder geen belang [mogen] hebben bij het falen of slagen[?]

Dat belang heb ik uiteraard wèl! Als burger èn informatiekundige heb ik schoon genoeg van dat verspillende gepruts. In beide hoedanigheden ervaar ik het als mijn verantwoordelijkheid met opbouwende voorstellen te blijven komen.

Ernstiger ondermijnend nog acht ik “georganiseerde” als kwalificatie. Waarom heeft Meerman niet gevraagd, wat CIO Rijk daarmee bedoeld? Over uniformeringsdwang gesproken, ik vermoed dat een voorstel – of allereerst zelfs de voorsteller? – moet voldoen aan een vormeis. Wat c.q. wie daaraan niet voldoet, blijft uitgesloten. Tja, laat werkzame vernieuwing nu vrijwel altijd door een buitenstaander worden aangekaart. Daarvoor lijkt CIO Rijk niet open te staan, en krijgt er geen nadere vraag over.

Helemaal nieuw is de informatiekundig stelselmatige aanzet ook niet voor de (rijks)overheid. Met S.B. Luitjens, destijds programmamanager Stroomlijning Basisgegevens, schreef ik [De klacht van de Keten, een Erasmiaans perspectief op Stroomlijning Basisgegevens](#) (Handomdraai #4, SBG, 2003). In opdracht van Luitjens, vervolgens programmamanager Architectuur Elektronische Overheid geworden, stelde ik wat later [Informatieverkeer in publiek domein: schetsboek over architectuur en ontwikkelpaden voor de elektronische overheid](#) (Ictu/programma Architectuur Elektronische Overheid, 2004) samen. En nog weer enkele jaren later ontwierp ik in opdracht van Bureau Forum Standaardisatie enkele stelselmatig gerichte betekenismodellen; conclusies & aanbevelingen zijn opgenomen in [Semantiek op stelselschaal: issues en oplossingsrichtingen](#) (BFS, 2009).

Het is inderdaad de vraag waarom er tot dusver niets mee gedaan is. Naar mijn idee ontbreekt nog alom – belangstelling voor – een stelselmatig productief taal- resp. tekenbegrip. En de moed om aanzet tot verandering te geven (terwijl dat, zou je toch zeggen, toch tot de voornaamste verantwoordelijkheid van een programmamanager, van een forum e.d. hoort). Dat is inderdaad nogal merkwaardig. Ook weer CIO Rijk stelt immers:

Als overheid zijn wij een informatiegedreven organisatie.

Het lijkt aldus evident, dat het loont om te overwegen wat informatie zoal kan betekenen. Omdat het informatie over maatschappelijke ob- en subjecten in allerlei hoedanigheden (!) betreft, gelden betekenisverschillen niet als uitzondering maar natuurlijk als regel. Zoals gezegd, na afweging resulteert dan een vèrdere betekenis, maw nòg weer een verschil, enzovoort.

In stellig goedbedoelde, maar daardoor niet minder onbenullige haast slaan zgn beleidsmakers en besluitvormers zo’n principieel onmisbare oriëntatie echter over; zij laten prompt met digitaliseringstechniek aan de slag gaan door uitvoerders die evenmin verder willen resp. kunnen kijken dan enkele termen met bijbehorend algemeen geldig veronderstelde betekenissen. Nogmaals, vanaf wat groterschalig bereik is èn blijft dat precies verkeerd! Gaat **iBestuur** dat dwaalspoor de a.s. “zeventig jaar” begeleiden?

Verantwoordelijke ambtenaren en bestuurders houden zowel zichzelf als, en dat is erger, ons allemaal gevangen in wat zij als “georganiseerde” bijdragen aanvaardbaar achten. En o.a. **iBestuur** gaat daarin tot dusver m.i. klakkeloos mee/voor. Of is het in combinatie ermee soms, ofwel nog erger, het verdienmodel? Eveneens in het colofon staan bedrijven en (overheids)instellingen opgesomd waardoor “**iBestuur** [...] mede mogelijk gemaakt [wordt].”

Plaatsvervangend hoofdredacteur Quita Hendrikson schrijft in haar redactionele commentaar dat zij

nogal van de taal [is].

Daar vind ik in de inhoud van **iBestuur** informatiekundig helaas niets van te merken. Ik stel u dringend voor er opbouwende verandering in te brengen. Dat vergt nu eenmaal, heel praktisch, met voorrang een rijker taalbegrip. Daarvoor verschaf ik graag ook verdere voorlichting.

ps

Peter Lievense herinnert zich mij stellig als columnist.

74.61

Jij krijgt dat 'tijdschrift' toch ook? Ik heb geen idee hoe ik ooit op de verzendlijst terechtgekomen ben. Het laatste nummer vind ik zo mogelijk nòg onverdraaglijker, pijnlijker enz. Ik heb echter mijn opwelling onderdrukt om slechts de mededeling te sturen dat ik géén prijs op verdere nummers stel. In elk mijzelf ben ik allereerst een poging tot een opbouwend voorstel schuldig. Zie onderstaand wat ik als zodanig bedoeld opstuurde. Afwachten of de reactie het ook zo opvat. Als het èxtra meezit, wie weet, sturen ze mijn emailbericht tevens door naar CIO Rijk. Klopt, Chief Information Officer. Die I staat dus voor informatie. (Ook) deze man beschouwt zichzelf echter – beperkt tot – techniekfunctionaris. Nog steeds hopeloos, dus.

74.62

Dit afschrift stuur ik je ter verdrijving van de verveling. Haha, schreef ik de tekst ook met die bedoeling voor mijzelf? Hoe dan ook verstuurde ik 'm zonder overleg met jou. :-)

Met **iBestuur** gaat het om een tijdschrift met zgn controlled circulation. Klopt, reclame door ict-leveranciers, propaganda door overheidsorganisatie over ict-projecten. Noodlottiger averechts voor serieuze inhoud lijkt mij een redactionele formule moeilijk te bedenken. Je raadt het, glossy. Dat mag immers wat kosten. Ooit heeft iemand mij op de verzendlijst laten zetten, en ik ben er tot dusver niet toe gekomen om me àf te melden. Nou ja, kijk maar.

74.63

Techniek? Als je iemand niet hoort, kan het aan de geluidsinstallatie liggen (en dan gewoon wat harder zetten, nee, ook weer niet tè hard, helpt daarvoor doorgaans genoeg èn meteen). Tja, als je iemand niet begrijpt, eigenlijk zelfs weigert te begrijpen, helpt een alsmaar duurdere installatie natuurlijk niet. Nooit.

74.64

Volgens mij schiet de ondertitel tekort van **Words and Buildings** (Thames & Hudson, herdruk 2004, oorspronkelijk 2000) door Adrian Forty. Ik bedoel er geen kritiek mee, integendeel. Ik vind **A Vocabulary of Modern Architecture** juist een èxtra leerzaam boek, omdat Forty vooral kritische uitleg biedt van de vóórgeschiedenis van woorden die als architectuurtaal gangbaar zijn geraakt. Als kenmerkende (aan)duiding van zgn moderne architectuur gelden volgens hem

two or more of the words 'form', 'space', 'design', 'order' or 'structure' [...] in company.[p. 19]

Zowel achtereenvolgens als gelijktijdig zijn tevens voor en over architectuur aan allerlei woorden verschillende betekenissen verbonden (geweest):

Despite the tendency of speakers to imply that they are talking about an immutable absolute, [for example] 'space' is no less transient a term than any other in architecture.[p. 257 People] shar[ing] the same terminology should not mislead us into thinking that they [a]re talking about the same thing.[p. 265]

Dat gaat dus algemeen op, betekenissenvariëteit. In de verzameling van achttien woorden van architectuurtaal die hij nader verklaart, ontbreken echter ... taal en architectuur.

Als modelleermethode voor, in het algemeen, dynamiek van betekenissenvariëteit verwijs ik naar [Metapatroon](#) (Engels: Metapattern). Daarmee laat zich ordenen wat volgens Forty heerst als

paranoia about language [as] demonstrated by architectural modernists.[p. 21]

De voorwaarde voor eenduidige betekenis betreft toevoeging van informatie aan het woord in kwestie: context. Hetzelfde woord (volgens enneadische semiotiek algemener: signatuur) voorzien van andere context heeft een andere betekenis. Dat is à la Metapatroon het beginsel van contextuele verbijzondering (dat recursief geldt). Dat ontgaat Forty in opbouwende zin. Hij is al wel zover om kritiek te hebben op woorden annex begrippen

generally presented as absolutes, concepts that embrace [...] the entirety of their categories, that subsume [...] their 'other'. This is a feature that contribute[s] much to the impenetrability of modernist language[. p. 61 However, we should be] critical of the **reductionism** of all forms of thought as they present themselves in the modern world, the tendency to privilege a single concept, and make everything else fit that concept.[p. 248]

Intussen houdt Forty het vergaand onkritisch nog op de veronderstelling dat taal categorisch verschilt van architectuur. Ik heb althans de indruk gekregen dat hij taal zeer beperkt opvat, te weten tot ... Tja, tot wát, eigenlijk? Een cirkelredenering lijkt onvermijdelijk. Want de manier om die beperking uit te drukken, veronderstelt die beperking reeds. Nee, dat is niets bijzonders. Dat geldt voor formulering van elke veronderstelling. Vooruit, zeg maar dat Forty het populaire idee volgt dat taal het middel is waarmee mensen elkaar iets ... zeggen (of schrijven), dat wil ... zeggen – of is het: met andere ... woorden? – met woorden, zinnen e.d. (Nota bene, dit kan inderdaad van alles ... betekenen, afhankelijk van wat geldt als woord, enzovoort.) Met een beperkt taalbegrip gaat uiteraard een dienovereenkomstig beperkt architectuurbegrip gepaard:

Because of the[ir] physical materiality [...] works of architecture [exhibit] considerable unlikeness to 'text'[. p. 292]

Daarentegen ga ik uit van een zo ruim mogelijk taalbegrip: elk teken is een verzoek tot inschikkelijkheid ([Semiosis & Sign Exchange, design for a subjective situationism](#), Information Dynamics, 2002). Taal dient gedragsafstemming, zowel intra- als intersubjectief. Dus, wat het ene subject doet en zodoende resulteert in 'iets' waarmee z/hij gedrag van een ander subject – of haar-/hemzelf – wil beïnvloeden, geldt hoe dan ook voor dat ene subject als taal- resp. teken(gebruik). Voor het andere subject geldt als taal- resp. teken(gebruik) alles dat z/hij – meestal onbewust – ervaart als gedragsbeïnvloeding. Kortom, wat architectuur heet, ofwel wat met enige vooropgezette bedoeling gemaakt is, behoort m.i. tot taal. Zie [Geef mij ajb even de pindakaas!](#) voor een beknopte inleiding tot gedragskundige ontleding. Forty beseft weliswaar dat

[o]ur problem, then, is to recover the [...] meanings of words so that we can interpret what those who utter [...] them intend [...] to say[. p. 15]

maar hij mist de principiële gedragsoriëntatie van tekenverkeer. En hoewel Forty erkent dat

language is vital to architects[, for] their success in gaining commissions, and achieving the realization of projects frequently depends on verbal presentation and persuasiveness[. p. 14]

vermeldt hij niet dat potentiële opdrachtgevers tevens afgaan op de indruk zij – willen – hebben van de resultaten van eventueel eerder ontwerpwerk van een architect. Zo kan, ook weer algemener gesteld, als kenmerkend voor een zgn professional gelden dat z/hij met kwaliteit van een behandeling in kwestie tegelijk werft voor opdrachten voor volgende behandelingen, enzovoort. Omdat ik taal principieel als middel voor gedragsafstemming duid, verdient m.i. bijzondere aandacht dat Forty wijst op

modern architecture's difficulties in expressing verbally the social qualities claimed for its works.[p. 103] The first [i]s how to conceptualize the 'society' architecture [i]s alleged to represent. The second [i]s to find a means of incorporating 'use' within [...] architecture.[p. 105]

Mijn perspectief acht ik als het ware òmgekeerd. Alles kàn immers als een teken opgevat worden, met mede daardoor beïnvloed gedrag als gevolg. Dat is er zelfs inherent sociaal aan. En door wie gebeurt ... gebruik? Wanneer? De bedoeling kan per saldo sturend zijn, dwz gericht op bepaald gedrag. Of voorwaardelijk, dwz ter bevordering van per saldo variëteit van gedragingen (en daarvoor vind ik infrastructuur exemplarisch, nou ja, behoort volgens mij te zijn wat onder die noemer beschikbaar – gesteld – is). Kortom,

the value of architecture[, too,] is in its capacity to enable individuals to realize their [...] existence as social beings.[p. 114] The reduced models developed by specialists are especially dangerous because applied within a particular practice they impose an order, with its own self-fulfilling justification and finality.[p. 248]

Forty noemt

'urbanity' [as] describing [...] the moment of fusion when the physical becomes social, and the social becomes physical.[p. 114]

Dergelijke wisselwerking heb ik schematisch proberen uit te drukken met de semiotische enneade, zie [Enneadic Semiotics, axiomatic models](#) voor afbeelding(en). Met telkens drie (meta)begrippen langs drie dimensies – waar Charles Peirce zich beperkt tot een triade – suggereert de enneade ònlosmakelijk verband tussen

which is at once perceived (through the social relations of everyday life), conceived (by thought), and lived (as bodily experience)[. p. 272]

Een woord dat Forty evenmin behandelt, is schaal. De vermelding van stedelijkheid ten spijt beperkt hij zich overwegend tot telkens een gebouw. Zo wijst hij op

controversies [...] whether flexibility [i]s better achieved by making the work of architecture incomplete and unfinished in certain respects, leaving it to the future to decide, or whether the architect should design a building that [i]s complete, though nonetheless flexible.[p. 142]

Voor – de maatschappelijke schaal van – infrastructuur gelden echter àndere afwegingen. Volledigheid is van meet af aan illusoir. Flexibiliteit moet daarom mikken op dynamiek van verschillen en verhoudingen ertussen. Wat daarvoor optimaal lijkt, kan echter weleens om allerlei redenen onhaalbaar zijn. Of zelfs ònpraktisch. Als èrgens vakbekwame ontwerpers voor nodig zijn, is het dáárvoor, te weten

architecture as enabling an active fulfilment of diversified use.[p. 148]

Zoals Metapatroon helpt modelleren voor betekenissen,

it [i]s possible to have an orderly whole in works of architecture while the relationship of the parts themselves [i]s complex and contradictory; they should be able accommodate inconsistencies and irregularities demanded by the needs of programme and use without losing their overall coherence.[p. 246]

Wat Forty nog niet begrijpt, is dat aanduidingen zoals tegenstrijdig en inconsistent niet meer gelden volgens een werkzame variëteitsveronderstelling. Een enkel woord (enneadisch: signatuur) heeft slechts de schijn van tegenstrijdige betekenissen. Die verdwijnt met nodige en voldoende context; één en dezelfde signatuur met een andere context heeft dan gewoon een andere betekenis. Voorzien van expliciete contexten, wat

most people [...] dismiss [...] as chaos, if one cho[ose[s] to look carefully, in fact manifest[s] an order.[p. 247]

Die zorg(vuldigheid) moet uiteraard een gedegen ontwerpgevoonte zijn.

Noot: Zie **aantekening 74.52** voor de hieraan voorafgaande aflevering in de reeks verslagen van mijn vergelijkend literatuuronderzoek. Voor zgn fysieke gebouwde omgeving zijn allang samenhangende vakdisciplines voor ontwerp(en) door-de-schalen-heen erkend. Wat valt daarvan voor informatiekundig ontwerp(en) van infrastructurele voorzieningen voor informatieverkeer te leren? En/of omgekeerd?

74.65

Peter Sloterdijk stelt in **Samenlevingsdesign in de open stad, Opmerkingen over urbane antropologie** (in: **Vrijstaat Amsterdam**, Gemeente Amsterdam/Dienst Ruimtelijke Ordening, 2009, pp. 15-40) dat

het bouwen in de moderne tijd [...] vraagt om een diepgaander grammatica van de ruimtevorming en vormgeving.[p. 19]

Daar verwijst hij terug naar

de krachten [...] die altijd al aan het werk moeten zijn[. pp. 19-20]

Sloterdijk schetst ze als personages, zeg maar verschillende rollen al naar gelang van motief resp. behoefte (en [Metapatroon](#) helpt om zulke verschillende gedragspatronen samenhangend beschrijven annex modelleren). Als vijf relevante behoeften waarvoor passende – stedelijke – voorzieningen nodig zijn, noemt Sloterdijk ongestoorde (nacht)rust, uitwisseling van goederen en diensten, weldadigheid, verzorging en tijdsvulling. Zijn toelichtingen zijn onderhoudend. Een geval van, althans voor mij, geslaagde tijdsvulling? Over de ontwerpssynthese zegt hij niets. Hij heeft wellicht gedacht dat het zijn opgave als filosoof niet is.

Noot: Zie **aantekening 74.64** voor de hieraan voorafgaande aflevering in een reeks verslagen van vergelijkend literatuuronderzoek.

74.66

Het is niet de technologie waar het om draait bij apps is de column van Maxim Februari in **NRC Handelsblad** van 21 april 2020 (p. 19). Ik las 'm, zeg maar, vers van de deurmat, raakte er steeds enthousiaster over en heb er vervolgens meteen deze beredeneerde leestip aan gewijfd.

Februari doet alsof hij "post" ontvangen heeft, en wel "[a]llemaal uiterst belangrijke berichten." Ik vermoed dat hij boodschapper speelt, of eigenlijk ook weer niet, omdat

hij een kritische boodschap brengt. Als gezaghebbend erkende personen vermeldt hij in elk geval niet. Dringend klinkt dan de slotzin, waarin hij zich afvraagt of er nog een ambtenaar [is] aan wie ik de post kan doorsturen?

Zo probeer ik al tientallen jaren aandacht gevestigd te krijgen op maatschappelijk georiënteerde informatiekunde. Dat neemt niet weg dat ik er graag een ànder als boodschapper bij betrek. Op wat Februari nu opmerkt, wijs ik nadrukkelijk ter bevestiging van de noodzaak van beleidswijziging. In zijn woorden, nee,

[h]et draait dus bij technologische oplossingen voor maatschappelijke problemen niet om technologie.

Hoewel Februari niet samenvat waarom “het” daarbij wèl draait, valt uit zijn opsomming van vragen op te maken dat het de daadwerkelijke gedragingen van deelnemers aan het zgn maatschappelijk verkeer zijn die tellen. Hoe kan het ook anders? Er is een oplossing aan de orde, indien van èn voor leden van de samenleving maatschappelijk voordelige gedragingen zo veel mogelijk bevordert en maatschappelijk nadelige gedragingen zoveel mogelijk belemmert zijn. Technologie faciliteert eventueel.

Februari heeft daarom ook verder volstrekt gelijk:

Bij informatietechnologie gaat het ook niet allereerst om informatie.

Informatie dient afstemming van gedragingen. Dat betreft dus mensen met respectievelijke belangen waarvoor zij hun gedragingen voortbrengen. Daarom moet betekenis van informatie als het ware gelden in termen van relevante gedragingen volgens differentiële belangen (lees ook: motieven, interesses e.d.). Op de schaal van een samenleving heerst bijgevolg variëteit van gedragingen. En de eerdere uitkomst kan de volgende aanzet wijzigen; die variëteit is ook nog eens door-en-door dynamisch.

Voor bijbehorende informatie moet dienovereenkomstige variëteit van betekenissen zijn uitgedrukt (lees ook: gemodelleerd). Dat vergt een passende modelleermethode, en dat is [Metapatroon](#). Situationele gedragsverbijzondering laat zich met contextuele informatieverbijzondering eenduidig beschrijven.

Februari maakt geen melding van de noodzaak van modellering van betekenissenvariëteit. Als hij de daarvoor passende modelleermethode al zou kennen, en ik vermoed van niet, voert uitleg zoals ik hier geef voor een column natuurlijk gauw – veel – te ver. Met zoveel woorden geeft hij echter duidelijk besef van het belang van erkenning van situationele gedragsverschillen en zo door naar contextuele informatiever verschillen:

Data en informatie bestaan niet los van context.

Sterker nog, context moet als onlosmakelijk onderdeel van informatie worden beschouwd. Dat is de sleutel tot eenduidige betekenissen op de reële schaal van maatschappelijk verkeer. Van pogingen tot “oplossingen voor maatschappelijke problemen” die blijven uitgaan van een contextloos informatiebegrip is mislukking voorspelbaar. Oh ja, maak juist géén verschil tussen data en informatie. Of gegevens. Dat leidt slechts tot extra verwarring. Ook Februari gebruikt die termen door elkaar met dezelfde betekenis. Hij stelt terecht, dat

je [...] eerst het doel [zult] moeten bepalen om te weten af je voor dat doel überhaupt informatie nodig hebt.

Een “doel” betreft dus principieel gedragingenafstemming in een zekere situatie:

Heb je [daarvoor] data nodig, vraag dan welke data, om wat te bewerkstelligen. Pas dan krijgen data vorm en betekenis.

Wat nauwkeuriger uitgedrukt is het zo dat de “vorm” plaats moet bieden voor ook en vooral een aanduiding van de situatie in kwestie. Die aanduiding is dan de context. En dankzij aanvulling met context kan aan aldus opgestelde data/gegeven/informatie eenduidige betekenis worden toegeschreven.

Februari wil wellicht niet te bot overkomen en daardoor prompt weerstand tegen zijn voorstel enzovoort oproepen. Maar hij is het uiteraard zelf die de lezer eindelijk verstandig met informatie wil laten omgaan volgens doelvraag en bijbehorende betekenis:

Zie je dit over het hoofd, snap je dit niet, denk je niet na over sturen met data, dan gebruik je oude gegevens al snel buiten de oorspronkelijke context en voor een nieuw doel.

En dat gaat geheid mis, punt. Want met een ander doel resp. een andere maatschappelijk-verkeerssituatie gaat een andere betekenis gepaard. Nogmaals, dat kan slechts duidelijk zijn door een andere context als onderdeel van data/gegeven/informatie. Februari uit zich nog toegeeflijk:

[I]n de nieuwe context heb je meestal niets aan de oude gegevens. Ze bieden je te weinig. Of het verkeerde.

Vooraf voor overheidsbemoeienis is dat gokement voor passende betekenis uiteraard onaanvaardbaar. Rechtszekerheid verlangt borging van “vorm” van informatie voor eenduidigheid van betekenis. Ofwel, er moet principieel nodige en voldoende context geëxpliciteerd zijn. Het is echter een grove vergissing, zoals nu ook Februari aangeeft, om dat als een technologische opgave te beschouwen. Met voorrang

vraagt [dat] om een grondige herziening van het bestuurlijke denken.

Naar welke ambtenaar kan ik op mijn beurt deze leestip sturen?

74.67

Is **aantekening 74.66** wellicht iets voor de data-voor-ecosysteemdenkers in jullie [overheids]organisatie?

74.68

Waar slaat de verwijzing naar meervoud op in de bundel **Meervoudige democratie, Ervaringen met vernieuwend bestuur** (samenstellers: John Grin, Maarten Hajer en Wytse Versteeg, aksant, 2006)? Naar verluidt gaat het volgens Hajer en Versteeg in hun inleidende hoofdstuk **Een meervoudige kijk op democratie en bestuur** (pp. 7-19) als

alternatief [om] het democratiseren van maatschappelijke en bestuurlijke praktijken waar burgers en organisaties werken aan de problemen die hen bezig houden.[p. 7]

Uit de veelheid van problemen volgt dan

een veelheid aan arrangementen, die [dus] primair voortkomen uit de behoefte van overheid, organisaties, of burgers om concrete problemen aan te pakken.[p. 7]

Maar voor welke behoeften annex problemen komt de noemer van bestuur in aanmerking? Mijn idee voor een criterium is dat voorzieningen c.q. oplossingen

– kunnen – gelden als onderdeel van (im)materiële infrastructuur; zie voor alvast wat andere uitleg o.a. [Faciliteerkunde](#) (2010) en [Infrastructuorkunde](#) (2016). Dat maakt infrastructuur tot het ene stelselmatige kader. De verschillende oplossingen voor verschillende problemen moeten immers óók samenhangen, zeg ook maar op z'n minst niet strijdig zijn. Ik zou zeggen dat we zgn vertegenwoordigende democratie nodig hebben en houden voor besluitvorming over wat kwalificering als – onderdeel van – infrastructuur verdient (en daarvan hangt, heel praktisch, tevens verdere financiering van af). Zowel vóór als ná zo'n politiek besluit staat verandering principieel open voor bijdragen voor iedereen. Slechts indien algemeen de positie als deelnemer erkend is èn bijdragen dienovereenkomstig welkom zijn, lukt het m.i. om de ernstigste nadelen op te heffen. Volgens Hajer en Versteeg gaan wat ik dan infrastructurele veranderingen noem, immers mank aan

[een] uitvoerings- of implementatietekort[, een] leertekort [en een] legitimiteitstekort.[p. 9]

Er is een kader à la infrastructuur nodig om problemen en hun eventuele oplossingen samenhangend te beoordelen, want desbetreffende

vragen zijn, typerend voor de hedendaagse maatschappelijke ontwikkeling, onontkoombaar met elkaar vervlochten.[p. 14]

Erkenning, zelfs bevordering van meervoud, pluriformiteit e.d., is daarom slechts de ene kant van de spreekwoordelijke medaille. Vanwege vervlechting (lees ook: verwevenheid, afhankelijkheden over en weer) toont de àndere kant de noodzaak van zorg voor samenhang. Nogmaals, daarvoor dient volgens mij bij uitstek (het) infrastructuur(begrip). Dat biedt zoiets als operationalisering van – de voor samenleving noodzakelijke fictie van – het algemeen belang. Ik meen daarom dat Hajer en Versteeg zich vergissen door tot

[d]e eenheid van analyse [...] de veelheid aan arrangementen in hedendaagse meervoudige democratieën en hun onderlinge interferenties [p. 14]

te bestempelen. De vraag is wèlke “eenheid” die “veelheid” laat ordenen. En dàt is m.i. – het nut van – (het) infrastructuur(begrip). Omdat “arrangementen” vóór en ná het politieke infrastructuurmoment contingent ‘moeten’ zijn voor optimale resultaten, valt er algemeen weinig tot niets over te zeggen. Klopt,

[d]aarmee is ook de noodzaak gegeven om deze praktijken niet alleen te beschouwen vanuit de politieke theorie en de beleidswetenschap, maar nadrukkelijk ook vanuit een bredere, sociologische analyse.[p. 17]

In de bundel is het slothoofdstuk, **Democratie in meervoud, Nieuwe kansen voor vernieuwend bestuur** (pp. 174-187), geschreven door Grin en Hajer. Zij benadrukken de veranderlijkheid van verwevenheid van en door samenleving:

Identiteiten en verhoudingen zijn niet gegeven, maar voorwerp van voortdurende constructie en reconstructie.[p. 175]

Dat vergt weliswaar

samenwerking die wordt bepaald door de maat van het probleem[, p. 177]

maar zònder overkoepelend, vooruit, arrangement voor afstemming gaat dat natuurlijk niet lang goed. Heb ik er domweg overheen gelezen, of ontbreekt inderdaad noodzakelijke aanwijzing van een eenheid om samenhang tussen

elementen volgens “meervoud” te vestigen? Herkenbaar, helaas, stellen Grin en Hajer wel

dat nieuwe arrangementen vaak los staan van de staande instituties [...] w]at [...] er natuurlijk toe [kan] leiden dat de ontwikkelde plannen in die geïnstitutionaliseerde praktijk een slechte ontvangst te beurt valt.[p. 179]

Door zittende bestuurders en ambtenaren blijft ‘de burger’ gauw als buitenstaander behandeld, ofwel volgens de verhouding overheid tegenover onderdaan. In hun isolement dreigen bestuurders tevens

de vraag naar haalbaarheid [te] reduceren tot haalbaarheid in termen van gangbare maatstaven. [...] Dat doet] afbreuk [...] aan de verbeeldingskracht die nodig is om echt innovatieve plannen te ontwerpen.[p. 180]

Of zo’n plan bestaat wèl, allang zelfs, maar daarvoor zijn de ambtelijk-bestuurlijke binnenstaanders niet ontvankelijk. Volgens hun idee van orde mag “meervoud” geen ruimte krijgen. Zo meen ik dat het mij tot dusver vergaat met [Metapatroon](#) als stelselmatige modelleermethode, dwz geschikt voor veranderlijke betekenissenvariëteit. Daarom ben ik het graag met Grin en Hajer eens, dat

[e]en belangrijk onderdeel van [verander]strategieën [...] het expliciet problematiseren van standaarden voor haalbaarheid [moet zijn]; het vervangen van de vraag ‘is het haalbaar?’ door de meer innovatiegerichte formulering ‘kan het haalbaar gemaakt worden?’[p. 180]

Nogmaals, ook Grin en Hajer missen echter nog een kader

om te begrijpen hoe de relatie tussen contextueel gedefinieerde arrangementen [...] uitwerkt.[p. 181]

Ik herhaal dat infrastructuur daarvoor dient. En overigens geef ik in het geschetste verband de voorkeur aan de term situationeel ipv contextueel (wat volgt uit semiotische onderscheiden dimensies annex momenten; zie [Semiosis & Sign Exchange, design for a subjective situationism](#), 2002). Zoals Grin en Hajer de m.i. retorische vraag stellen

Moeten we nog wel voortdurend blijven zoeken naar uniforme institutionele oplossingen?[p. 181]

wijs ik er op, dat uniforme betekenis van informatie een valse illusie is. Reële betekenisverschillen vergen voor eenduidige ordening nodige en voldoende explicitering van context als onlosmakelijk onderdeel van informatie. Het is in elk geval informatiekundig niet zozeer

verstandig om meer variëteit toe te laten [p. 181 en] in de hedendaagse [...] maatschappij een belangrijk voordeel[. p. 183]

Dat is zelfs principieel noodzakelijk. Volgens Grin en Hajer geldt

dat dit een heel andere denkwijze is dan de gangbare[. p. 183]

Maar is dat zo? Iedereen wisselt in het dagelijks leven voortdurend van zowel gedachten als – verder – gedrag. Wat echter doorgaans ontbreekt is besef van zulke variëteit, maw van het eigen leven in “meervoud.” Daarmee zitten we onszelf in de weg.

74.69

Nee, enige reactie van de redactie ontving ik tot dusver niet. Haha, het is overigens alsof Maxim Februari in elk geval het begin van mijn emailbericht aan **iBestuur** heeft

gelezen, zorgvuldig zelfs, en prompt benut voor zijn **NRC Handelsblad**-column van enkele dagen later. Zo stel ik onmiskenbaar dat “onmiddellijke vernauwing heerst tot T van techniek [en d]at is [...] onderdeel van voortdurende mislukking.”

Wat Februari achterwege laat, is om een oplossing(srichting) aan te geven. Die kent hij ook nog niet. Hij beseft echter terdege de noodzaak van

inbedding in de sociale, sociaal-psychologische, juridische, medische, bestuurlijke context. Dat vraagt om sophisticated ontwerp. En weloverwogen gebruik. Of niet-gebruik.

Inderdaad, daarom èn om nog zoveel méér redenen is informatieverkeerskundig ontwerpen een vāk. Oh ja, wat CIO Rijk naar verluidt “ingewikkeld” blijft vinden, laat zich praktisch vergaand en vlot oplossen met een zgn informatieronde. Daar weet jij allang alles van. Die oplossing is echter pas bereikbaar, de eenvoud ervan pas herkenbaar ná erkenning van reële betekenisverschillen; in hun samenhang blijven verschillen bestaan, die noodzakelijk – gemaakt moeten – zijn voor differentieel gedrag.

74.70

Dat zgn actieplan brengt me toch nog aan het schrikken, kan je nagaan. Ik ben met opmerkingen per pagina begonnen, maar heb dat vanaf p. 5 opgegeven om er niet al te neerslachtig van te worden. Ik houd er wel de bevestiging aan over, dat het rapport **Stelselmatic op orde, data governance by design**], zie [Wen er maar aan! Over noodzaak en opzet van stelselmatic informatiebeheer](#) voor de publieksversie,] een troefkaart kàn zijn. Wie, oh wie, is er ontvankelijk voor?

1. Het motto luidt “kleinschalig en pragmatisch.” Ja en nee. Nee, je kunt niet tegelijk met kleinschalig beweren dat voor de relevante schaal de aanduiding ecosysteem geldt. Want een ecosysteem, zeg ook maar stelsel, is grootschalig. En dat is nog zachtjes uitgedrukt.

De stelselschaal is onontkoombaar. Er is dus een grootschalig plan nodig. Vanwege de feitelijk onbegrensde schaal moet dat een open plan zijn. Ja, pragmatischer kàn niet. De uitvoering ervan moet mogelijk zijn met, precies, kleinschalig bemeten resultaten die samen stelselmatic bemeten voorzieningen opleveren. Als het om facilitering van informatieverkeer gaat, moeten vooral relevante betekenissen open gehouden zijn. Daarin voorziet de opzet volgens zgn contextuele verbijzondering. Willekeurige betekenissen zijn aldus samenhangend geordend, met dankzij kleinschalige activiteiten achtereenvolgens beheersbare operationalisering van verschil tot verschil.

2. Nota bene als de kern van het “handelingskader” staat “basis op orde” aangegeven. Over “actieplan” gesproken, daarover – èn nog veel méér – hebben wij het rapport **Stelselmatic op orde, data governance by design** geschreven. Kijk maar na, daarin komen met zoveel woorden o.a. de vermelde “actiegebieden” aan de orde. Nee, uit het bijgevoegde “plaatje” blijkt niet hoe die actiegebieden “onderling samenhangen,” terwijl wij dat in ons rapport wèl verklaren.

De suggestie “om data als kapitaal te benutten” werkt slechts verwarrend. Er is inzicht nodig in wat informatie (lees dus ook: data, gegeven) is. Over “uitgangspunten” gesproken, informatie dient gedragsafstemming tussen actoren in hun situationele hoedanigheden (en vandaar de noodzaak tot contextuele verbijzondering, met context als beschrijving van situatie). De behoefte betreft nodige en voldoende gebruikskwaliteit van informatie. Verbetering van die

gebruikskwaliteit is daarom het “doel.” Nogmaals, dat vergt een stelselmatig plan, stapsgewijs uitvoerbaar. Wat deelnemers aan informatieverkeer ervaren als kwaliteitsverbetering zijn dan de “zichtbare concrete resultaten, die [ze] inspireren en motiveren.” Op hun beurt moeten de veranderaars daaraan motivatie enz. ontleen; anders zijn ze niet professioneel.

Opmerkelijk aan de opgesomde “activiteiten” is, dat ze louter planning, onderzoek e.d. betreffen. Er staat niets bij dat deelnemers aan operationeel informatieverkeer “concrete zichtbare resultaten” biedt ter verbetering van gebruikskwaliteit van voor hen relevante informatie. Er wordt m.i. de valse suggestie van daadkracht gewekt. Ik kan nergens zelfs maar enig idee ontdekken van de stelselmatige opgave van/voor informatieverkeer. Zo lijkt het mij voor een rechter enzovoort zelfs principieel onmogelijk om niet “datagericht [te] werken.” De kwalificatie ontbreekt van wat er kennelijk toekomstig anders aan zou moeten verlopen. Oh, “datakwaliteit [...] verbeteren” staat er wel degelijk tussen, maar zonder begrip van waartoe data dient valt er “pragmatisch” op welke schaal dan ook niets aan te doen.

3. De “overkoepelende aanpak” mikt erop, dat “een gevoel [ontstaat] dat een verandering in gang is gezet.” Tja, hoe kunnen gevoelens verschillen ...

Het lijkt allemaal te komen uit een gids voor projectleiders die niet – willen – weten waar hun project over gaat, voor interim managers die niet – willen – weten welke taken hun afdeling heeft. Open deuren. Dat blijkt extra duidelijk door telkens – zoiets als – het tegendeel te lezen. Dus, wie is er vóór negatieve ipv “positieve veranderingen,” onduidelijk ipv “duidelijk geformuleerde resultaten,” opwerpen ipv “wegnemen van belemmeringen,” domweg ipv “lerend veranderen,” zomaar ipv “zakelijk rechtvaardigen” en ontwrichtende ipv “evenwichtige verandering”?

4. “Onder voorbehoud” staan enkele “initiatieven” vermeld. Over samenhang ertussen echter – nog steeds – geen woord. Netzomin over welk “concreet en herkenbaar resultaat opgeleverd” wordt per initiatief-onder-voorbehoud.

5. tot en met 10. Ik stop met commentaar. Het lijkt ook verder allemaal te komen uit een gids voor stafmedewerkers die niet – willen – weten zowel welk aspect zij behartigen als waarvan dat een aspect is. Toegegeven, ik zal wel vooringenomen zijn, maar van theorie tot en met praktijk vind ik **Stelselmatig op orde, data governance by design** een, vooruit, “actieplan” dat wel een “handelingskader” biedt.

74.71

In die column dient Februari tevens **NRC Handelsblad**, zeg maar zijn eigen krant, van kritiek. Ook “de krant” beseft volgens hem de noodzaak van “grondige herziening van het [...] denken” niet. Dat leidt, stelt hij vast, tot (mis)duiding “onder de tag Technologie.”

Tja, je kunt pas begrijpen wat iets niet is, en anders, nadat je begrijpt wat iets wel is met beperkingen van dien. En omgekeerd, het is niet ... anders. Verwevenheid, en zo. Dat geldt ook voor zgn technologie.

Zoals je weet, heb ik in de loop der jaren enkele pogingen ondernomen, allemaal vergeefs, de redactie van juist die krant tot een maatschappelijk perspectief te bewegen. Klopt, ik ‘vertegenwoordig’ niets. En voor wie onherzien – en ongezien – volgens machtsverhoudingen denkt, ben ik daardoor prompt niets resp. niemand. Waarom zou je aandacht schenken aan iemand, laat staan iets van haar/hem

aannemen, indien z/hij voor jou dankzij een beetje ontkenning niet – meer – bestaat? Dat is toch dom! Nou, dan!

74.72

Ik besef dat ik je context onthoud met zomaar afschrift van meer machteloos geschrijf. Je kunt echter onmogelijk missen dat volgens mij het zgn actieplan zsm in de prullenmand moet verdwijnen, maar dat ik dat niet zie gebeuren.

74.73

In de boekenbijlage van **NRC Handelsblad** dd. 24 april jl. staan op p. 11 twee boeken besproken met academische vrijheid als onderwerp. Het ene is een bundel die mede door u samengesteld is. Naar aanleiding daarvan wijs ik u hierbij op mijn opstel [Communicatievorm als wetenschapsnorm](#) (in: **PrimaVera**, working paper 2002-11, Universiteit van Amsterdam, 2002).

Ik ben benieuwd naar uw reactie. Daarvoor beveel ik uiteraard de houding aan die ik voorstel. :-)

74.74

Zo heb je nòg meer te lezen ... Noem het maar onderzoek. Ik ga na, of iemand die zich kennelijk sterk maakt voor zgn academische vrijheid zich wat gelegen laat liggen aan het beroep dat ik juist doe op – academische – beoordelingsplicht. Zou het?

Zoals je weet, beschouw ik èlk teken als verzoek tot inschikkelijkheid (Engels: every sign is a request for compliance). De onderzoeksvraag is waarom iemand al dan niet gehoor geeft aan een verzoek. Het lijkt mij duidelijk, dat voor de ànder zwaar weegt hoe z/hij de onderlinge verhouding waardeert. En die waardering laat zich o.a. beïnvloeden door het verzoek. Dat geldt natuurlijk ook voor mijzelf. Haha, kijk maar wat jij doet met dit ... verzoek.

74.75

Voor de opgaven van digitale facilitering van informatieverkeer biedt een stad een bruikbaar vergelijkingbegrip dan een gebouw. Dat vind ik eens te meer bevestigd, ditmaal door Elma van Beek-Vlaanderen Oldenzeel met **Levende stad, Stad om in te leven: Cyclische processen voor duurzame stedenbouw in de praktijk** (blauwdruk, 2012). In de citaten uit haar boek vervang ik hier “stad” door infrastructuur voor informatieverkeer. Ook dat onderdeel van infrastructuur

faciliteert dus niet alleen wat bijvoorbeeld bestuurders of beleidsmakers al weten, maar laat ook ruimte voor ontwikkelingen die nog onbekend zijn.[p. 48]

Van Beek drukt zich vriendelijk uit. Mijn idee over wat “bestuurders of beleidsmakers al weten” over infrastructuur voor informatieverkeer, is dat zij er helaas nog weinig van – willen – weten. Het is juist voor voorzieningen voor informatieverkeer dan weer eenvoudig om alvast vergaand rekening te – kunnen – houden met vooralsnog onbekende ontwikkelingen. Dat lukt door uit te gaan van waarvoor informatie dient. Dat is afstemming van situationeel gedrag. Daaruit volgt dat informatie contextueel verbijzonderd moet zijn voor eenduidige betekenis ervan. Het is vooral – de mogelijkheid van – variëteit van contexten waarmee de opzet van infrastructuur van informatieverkeer kan blijven stroken met relevante betekenissen. Andere context, andere betekenis. Enzovoort, zie [Metapatroon](#). Of zoals Van Beek stelt:

Een grote diversiteit [...] bevordert de aanpasbaarheid van de [infrastructuur van informatieverkeer].[p. 48] Een duurzame inrichting kan meebewegen met deze veranderingen.[p. 61]

Voor traditionele ruimtelijke ordening gelden daarvoor dan nog beperkingen die voor digitalisering verwaarloosbaar zijn. Zeg ook maar dat in digitale vorm informatie – inmiddels – kan worden geacht géén fysieke ruimte in te nemen. Dankzij het recursieve verbijzonderingsbeginsel kent Metapatroon daarom opzettelijk géén grens voor de betekenissenvariëteit inclusief dynamiek die voor één stelsel, maw tegelijk samenhangend, kan doorgaan. In Van Beeks woorden, wederom enigszins bewerkt:

De ontwerper draagt hier[mee] bij [aan] een helder concept en het beleefbaar maken van dit concept door de schaalniveaus heen. [...] Centraal staat daarbij de wisselwerking tussen het systeem van de [infrastructuur voor informatieverkeer] en de personen die er gebruik van maken.[p. 61]

Hoewel we moeten beseffen dat werkelijkheid door verwevenheid wordt gekenmerkt, valt onmogelijk alles tegelijk te veranderen. Van Beek geeft m.i. een algemene richtlijn voor praktische omgang met betrekkelijkheid. Stelselmatig bemeten verandering vergt, dat

een ontwerpingreep altijd [moet] worden verantwoord op een hoger schaalniveau.[p. 64]

Dat roept inderdaad de vraag op naar wat als hoogste “schaalniveau” telt. Welbeschouwd bestaat er juist voor digitalisering feitelijk al een antwoord. Exemplarisch voor wereldwijd bereik is immers het Internet (en voor buitenaards bereik zie ik even geen noodzaak). Het past in elk geval niet om door te gaan met ontwikkeling van aparte informatiesystemen, ofwel los van informatieverkeer in ruimer verband. Het omslagpunt zijn we uiteraard allang voorbij. Voor aanvullende behoeften kunnen, en daarom moeten, we uitgaan van infrastructuur voor informatieverkeer. Geparafraseerd is het ook voor digitalisering zoals Van Beek schrijft:

Zo'n [infrastructuur voor informatieverkeer] is niet van de ene dag op de andere te stichten, maar ontstaat doordat de [infrastructuur] in de loop van de tijd meegroeit met de veranderende eisen en wensen [...]. De [infrastructuur voor informatieverkeer] kan zichzelf als het ware vernieuwen. Om die variatie mogelijk te maken is een grote variatie nodig[. p. 65]

Modellering met Metapatroon helpt aan openheid voor samenhangende betekenissenvariëteit. Daarentegen, overigens nog zachtjes uitgedrukt,

[maakt] eenvormigheid [...] kwetsbaar voor veranderingen,[p. 70]

Dankzij – ruimte voor –

variëteit [...] is er geen sprake van chaos, maar kan diversiteit op verschillende schaalniveaus ontstaan.[p. 70]

Wat betreft de inbreuk op verwevenheid alom die elke noodzakelijkerwijs beperkt gehouden verandering maakt, doet Van Beek de aanbeveling van het

verbeteringsproces [...] als een kringloop[. p. 91]

Telkens

ontstaat [...] een nieuwe werkelijkheid, die opnieuw in al haar facetten te monitoren is. Op basis van de interpretatie van deze gegevens is na verloop van tijd een nieuwe opgave te formuleren, een planvormingsproces op te starten, enzovoort. Zo ontstaat een continu proces van waardecreatie op verzoek van en met draagvlak van alle betrokken partijen.[p. 94]

Van Beek voegt er terecht aan toe, dat voor zo'n kringloopaanpak

een aantal paradigma's [moet] worden doorbroken[, zoals] de utopie van het statisch eindbeeld van een project. Het beschouwen van de ontwikkeling van een [voorziening] als continu voortdurend proces, maakt het mogelijk deze [voorziening] mee te laten groeien met veranderende behoeften.[p. 94 Kortom, ontwerpen aan een leven[svatbare infrastructuur voor informatieverkeer] betekent ontwerpen met het oog op de toekomst. Dit is niet [...] het moment van oplevering maar de gehele toekomstige periode van gebruik.[p. 95]

Voor informatieverkeer verdienen overwegingen over veranderende betekenissen voorrang. En daarom resp. -voor, nogmaals, is een modelleermethode onontbeerlijk die helpt voorzien in ordening van veranderlijke betekenissenvariëteit. Met open flexibiliteit voor samenhangende betekenissen, zeg ook maar

[d]oor interpretatie van de toekomst is kwaliteit toe te voegen aan het [informatieverkeers]kundig ontwerp.[p. 95] Het ontwerp zelf krijgt [en houdt] de grootste kwaliteit als het denkproces door alle thematische lagen [annex schaalniveaus] heen plaatsvindt. Alleen dan ontstaat een samenhangend geheel met een logische en [...] herkenbare opbouw. [Daarvoor] is een integraal planproces onontbeerlijk.[p. 114]

Van Beek analyseert eveneens waarom het nog zo vaak misgaat. Dat gebeurt wanneer

behoefte en initiatief van elkaar verwijderd geraakt [zijn]. [...] Dit levert een maximum aan winst op voor de initiatiefnemer, een partij die na realisatie veelal geen enkele binding heeft met [het resultaat].[p. 132] Partijen in het ontwikkel- en bouwproces werken [ook verder] vanuit hun eigen belangen en dekken zich in tegen [daarvoor] ongewenste activiteiten van anderen[. ...] deze fragmentatie [...] veroorzaakt dat terwijl iedereen zijn eigen deel optimaliseert, het geheel buiten beschouwing blijft. Hier is kwaliteitsverbetering mogelijk.[p. 137]

Over paradigmawissel gesproken,

[h]et uitgangspunt [...] zou daarom [...] moeten zijn: [...] Wat [is] nodig voor een permanente hoge [...] kwaliteit? [...] Dat vergt vooral] aandacht [...] voor flexibiliteit in de tijd[. p. 132]

Voor wat Van Beek daarvoor als "doel" oppert, lijkt de aanduiding met zoiets als metadoel passender, te weten

het voorzien in een behoefte die voor iedere partij een andere betekenis heeft.[p. 133]

Voor het reële bereik van infrastructuur voor informatieverkeer geldt zelfs principieel dat informatie zoals traditioneel beperkt opgevat, bijvoorbeeld als een enkel woord, voor deelnemers verschillende betekenissen kan hebben al naar gelang de maatschappelijk-verkeerssituatie resp. hun nadere hoedanigheid 'in' zo'n situatie. Daarom voldoet zo'n beperkt vormbegrip niet; tot onlosmakelijk onderdeel van informatie moet tevens context gerekend zijn (en dat verklaart het beginsel van – recursief toepasbare – contextuele verbijzondering volgens Metapatroon). Ik herhaal de vaststelling dat het fysieke ruimtebeslag van gedigitaliseerde informatie

verwaarloosbaar is. Daardoor kan mbt informatie aan de “behoefte [...] voor iedere partij” structureel voorzien zijn, dwz dankzij ook weer zoiets als een metastructuur die naar ... behoefte aan specifieke betekenis met contextueel verbijzonderde informatie kan worden gevuld. Daarvoor hoeft aan de opzet dan niets te veranderen. Zo eenvoudig kan het voor de gebouwde omgeving in de traditionele(re) betekenis uiteraard niet vanwege daarvoor ruimtelijk wèl heersende beperkingen. Zeg ook maar dat in de driedimensionale ruimte compromissen onvermijdelijk zijn, terwijl in, vooruit, zoiets als de informatieruimte verwevenheid volgens contextuele verbijzondering praktisch grenzeloos mogelijk is. Dat lijkt alleen nog niemand te begrijpen, althans géén mij bekende “bestuurders of beleidsmakers.”

Noot: Zie **aantekening 74.65** voor de hieraan voorafgaande aflevering in een reeks verslagen van vergelijkend literatuuronderzoek.

74.76

Wat attent dat je daarvoor aan mij denkt, dank je wel! Daar heb ik toch eerder naar gesolliciteerd[, de functie lid als van de Rekenkamer van Den Haag]? En, ja hoor, ik heb mijn sollicitatiebrief [dd. 29 augustus 2003] zowaar kunnen vinden, zie bijlage voor afschrift. Haha, jij hebt mij er dus al eerder op gewezen. Wat er niet meer van die brief klopt, zijn mijn emailadres en website-url.

Is het een idee dat jij dit emailbericht plus bijlage doorstuurt aan de betrokken wervingsambtenaar? Ik ben onverminderd graag bereid “tot nader gesprek.”

74.77

Het cryptogram is echt niet de enige puzzel in de zaterdagkrant. :-) Schrijver x van een opiniebijdrage in **NRC Handelsblad** van 25 april 2020 lijkt zijn stelling y kracht te willen bijzetten door naar een gezaghebbende bron te verwijzen. Wie dat is en hoe zijn stelling luidt, laat ik hier in het midden. Het gaat mij om de verwijzing. Zo beweert x, nee,

je hoeft niet alle werken van Socrates te kennen om [y] te weten.

Dat vind ik op z'n minst verwarrend. Want van Socrates zèlf bestaan er helemaal géén “werken” waarvan iemand later kennis kan nemen. Vooral van Plato zijn verslagen overgeleverd van gesprekken waarin Socrates een open houding van zijn gesprekspartners probeert te bevorderen. Maar hoe getrouw zijn die zgn dialogen door Plato weergegeven? Haha, nee, volgens mij hoeft je niet alle werken van Plato te kennen om te weten dat hij, over gebruik van een als gezaghebbend erkende bron gesproken, Socrates zijn eigen woorden in de mond legt. Vooruit, dat kan Socrates' werking heten.

Volgens mij is het de noodzakelijke beperktheid van een geschreven tekst, zeg ook maar de geslotenheid ervan, waarom Socrates zèlf niet(s) schrijft. Aldus houdt hij, nou ja, zoals ons door Plato voorgesteld is, schrijven voor strijdig met openheid. De vraag is nu of x opzettelijk dergelijke overwegingen oproept met zijn beroep op “alle werken van Socrates.” Omdat er in de zin van overgeleverde teksten dus géén “werken” van Socrates zèlf zijn, ook nooit geweest, geldt strikt logisch dat iederéén “alle werken van Socrates” kent. Maar ja, wat houdt dan “niet alle” in als onderdeel van ... niets?

Of wil x domweg indruk maken met vertoon van wijsheid? Daarvoor kent hij zijn klassieken dan toch onvoldoende.

74.78

In een andere opiniebijdrage, **Dit is geen moment voor academisch ellenbogenwerk** (in: **NRC Handelsblad**, 25 april 2020) bekritiseert Simone Eringfeld academici die de pandemie als gelegenheid benutten, misbruiken dus, om met overhaaste analyses enz. aan publicatiedruk toe te geven. Vaak

gaat het om recyclen van eerdere ideeën.

Maar is hergebruik dan niet optimaal? Dat hangt ervan af.

Zoals Maxim Februari enkele dagen geleden met zoveel woorden in de krant deed, maakt ook Eringfeld het voorbehoud dat

het [...] problematisch [wordt] wanneer oude concepten als kant-en-klare kaders op geheel nieuwe contexten worden toegepast, zonder kritisch te kijken naar de unieke omstandigheden van de situatie.

Dat is overigens slordig uitgedrukt. Waaraan het, over context gesproken, ook bij Eringfeld schort, is een omvattender ... kader zoals de semiotische enneade. Dat helpt om verschil en verband tussen o.a. context en situatie te duiden (en om omstandigheden als synoniem van situatie te beschouwen; "omstandigheden van de situatie" is aldus een pleonasme).

74.79

Ik ga niet, zeg maar, uit-het-niets solliciteren. Dat heeft m.i. geen enkele zin. Daarom deed ik jou het onbescheiden verzoek of je mijn "emailbericht plus bijlage [...] aan de betrokken wervingsambtenaar" wil doorsturen. Blijkbaar ken jij "de ambtelijke ondersteuning." Wat wil ik nog meer?! :-) Ik merk dan wel of "de ambtelijke ondersteuning" geïnteresseerd geraakt is.

[Twee dagen later luidde de reactie dat de vacature niet meer gepubliceerd staat. Ingetrokken?]

74.80

Je ziet het eigenlijk overal, zoals samengevat door het gezegde dat de vis de laatste is die ontdekt wat water is. Algemeen gesteld zijn juist zgn specialisten klakkeloos gaan aannemen, dat zij het-wel-weten.

Zo zijn er talloze mensen die zichzelf als één of andere informatiespecialist beschouwen, maar zonder nader besef van ... informatie. Inderdaad, dat gemis geldt ook vaak voor financieel beheer. Daarvoor aangestelde medewerkers zeggen er van alles en nog wat over, terwijl zij een nader begrip ervan missen en aldus de noodzakelijke grondslag voor hun werkzaamheden (opdat resultaten ervan samenhangen).

Voor problematisering kan je te rade gaan bij de retorica. Iedereen kent wel rijtjes zoals wie, wat, waar, wanneer, waarom en hoe. Dat heten topische vragen. Ze helpen analyse. Is een argument c.q. tekst volledig?

Tevens financieel beheer laat zich dan duiden als het middel met het doel om zgn topische vragen over geld passend te beantwoorden. Van oudsher wordt minstens 'rekening' gehouden met, al niet dan gecombineerd, vragen naar hoeveel (bedrag), wanneer (tijdstip resp. periode) en waarvoor (uitgaven: kostensoorten).

In het opstel [Beknopte inrichtingshandleiding grootboekstelsel volgens fasegewijs boekhouden](#) (zie daarvoor ook de bijlage) komen wat ik noem ordenings- annex structuurbegrippen overeen met wat ik hierboven als topische vragen aanwijs. Het idee is dat welke vraag ook maar je onder de noemer van financieel beheer

beantwoord wil krijgen, je daarin volgens een of andere combinatie van zulke structuurbegrippen moet kunnen voorzien.

De opgave is daarom met voorrang om overzicht over de reële financieel-beheervragen te verkrijgen. Die moeten dan in termen van bedoelde structuurbegrippen gesteld kunnen worden. Indien dat lukt, zijn ze dus beantwoordbaar (mits, uiteraard, de registratie volgens die begrippen gebeurt). Anders schieten de tot dusver voorgestelde structuurbegrippen tekort en is aanvulling nodig. Maar het moet raar lopen, indien er méér resp. àndere van zulke begrippen in aanmerking komen dan reeds uit de klassieke retorica bekend als topische vragen.

Ik kondigde je al een huiswerkopgave aan. :-) Ik verzoek je om genoemd opstel zorgvuldig te bestuderen. Het gaat erom dat je inzicht ontwikkelt in de onderlinge – mogelijkheden voor – verhoudingen tussen de structuurbegrippen. Zodra je voor- en nadelen van verschillende instellingen ermee kunt afwegen, ben je in staat om de reële financieel-beheervragen ermee vorm te geven.

Overigens ga ik er niet van uit dat ik het in dat opstel – en hier – allemaal vlot begrijpelijk heb uitgelegd. Aarzel ajb niet om mij te wijzen op onduidelijke tekstpassages, of wie weet zelfs verkeerde. Naar vermogen probeer ik je dan nadere toelichting e.d. te geven (of, in het geval van een fout, mijn verontschuldiging aan te bieden).

74.81

“Nog nooit zo kansrijk” kwalificeerde jij “het oppakken van (ook) een spoor met conte[x]tuele verbijzondering.” De terrassen zijn gesloten, en dat blijven ze voorlopig wel. Kan en wil je al iets zeggen, nou ja, schrijven dan, over de kansontwikkeling? Anders telefonisch overleg?

74.82

Ik ben u zeer erkentelijk voor uw reactie, dank u wel! Voor een opstel dat ik ooit als “aanzet beperk[t] tot enkele ideeën” (p. 13) schreef vind ik het alvast een geweldig (tussen)resultaat, en graag houd ik daarbij rekening met uw hoffelijkheid in uitdrukking, dat u “alleen niet [weet] of [u] er steeds mee kan instemmen.” :-)

Complete onzin vindt u het op uw beurt kennelijk niet.

U heeft uiteraard volkomen gelijk, dat ik “niet direct inga [...] op het thema van de academische vrijheid.” Voordat ik u mijn eerste emailbericht zond, heb ik de inhoud er zelf op nagekeken. Zo ontbreekt inderdaad de aanduiding “academische vrijheid.” Desondanks heb ik mijn bericht aan u gewaagd. Want zelfs op allerlei manieren meen ik zulke vrijheid wèl te beschouwen.

Hoe dan? Daarvoor biedt ook u in uw reactie m.i. de kritieke aanwijzing. U stelt dat er “werk [is] waarvoor [de academische werknemer] aangesteld is en betaald wordt.” Wij zijn het aldus meteen grondig met elkaar eens dat een academische werknemer onderhevig is aan verplichtingen. Omdat een mens zich waar dan ook niet aan betrekkingen kan onttrekken, tellen over en weer altijd en overal verplichtingen. Zeg ook maar dat vrijheid principieel betrekkelijk geldt. En de beperking van vrijheid zit ‘m in de relevante/situationele verplichtingen. Omdat verplichtingen zich vaak eenvoudiger laten herkennen, kijk maar naar uw eigen argumentatie, kan vrijheid praktisch(er) worden opgevat als wat er na aftrek van heersende verplichtingen overblijft. Dat valt nu eenmaal niet strikt positief te omschrijven. Wat niet kàn lukken, laat ik liever na.

Die aanpak heb ik voor mijn opstel gevolgd. Daarvoor heb ik een verplichting proberen te ontwerpen die de academische werknemer zo herkenbaar mogelijk tot mededelnemer aan maatschappelijk verkeer bestempelt. Indien z/hij feitelijk door àlle overige deelnemers voor haar/zijn werk betaald krijgt, lijkt het mij het redelijkst dat de verplichting herkenbaar is als één tegenover verder iederéén. Dat biedt volgens mij optimale legitimatie van, vooruit, academische vrijheid.

Nogmaals, veronderstelling van een verplichting lijkt een omweg, maar naar mijn idee is er géén directere manier om iets zinvol over vrijheid te beweren c.q. ervoor te regelen.

Ik kom terug op “het werk waarvoor hij of zij aangesteld is.” Als werk van academische werknemers noemt u “onderwijs en onderzoek.” Welnu, ik stel voor om het object van onderzoek uit te breiden tot teksten waarmee willekeurige burgers mee kunnen komen aanzetten ter wetenschappelijke beoordeling; daarmee is tegelijk het potentiële publiek voor onderwijs uitgebreid.

Ik kan me niet indenken dat u daar tégen bent, in elk geval niet principieel.

Stèl dat het opstellen van zulke beoordelingen eveneens als “werk” geldt tot uitvoering waarvan een academische werknemer verplicht is. U oppert als bezwaar dat daardoor haar/zijn àndere werk “wel eens in het gedrang [zou] kunnen komen.” Over o.a. dat bezwaar heb ik me destijds al geuit. Zo merk ik op, dat “er uiteraard een mechanisme [moet] ontstaan om de last van beoordelingen redelijk te spreiden. Iedere natuurkundige zou zijn tekst wel aan Einstein ter beoordeling willen sturen, maar dat werkt natuurlijk niet.”(p. 13) Overigens acht ik de vrees voor een stortvloed aan burgerverzoeken om tekstbeoordelingen ongegrond. Maar goed, laten burgers en masse met teksten aankomen die volgens hèn wetenschappelijk belangwekkend zijn. Hoera, zou ik zeggen. Nee, ik verwacht het dus niet, maar hoeveel duidelijker willen ‘we’ het belang van academische instellingen kunnen maken? Met erkenning van maatschappelijk belang van een instelling gaat – pas – ruimte voor vrijheid ervan gepaard. Nou ja, dat is mijn idee.

Over onlosmakelijke samenhang gesproken, voelde ik me verplicht tot dit nadere bericht, of heb ik de vrijheid ervoor genomen? Hoe dan ook heb ik er wederom met interesse en plezier aan geschreven.

[Zie ook **aantekening 74.73.**]

74.83

Zèlf vermeldt hij overigens meteen – en slechts – vrijheidsbepèrkingen ... Als zijn oordeel heb ik dan toch maar “interessante gedachten [...] om nader te overwegen” verkregen. Wie weet, maar voorlopig doet het me vooral denken aan Wim T. Schippers en zijn uitspraak “Verdomd interessant, maar gaat u verder.”

74.84

Opgenomen in titels van hun boeken is de term freakonomics aangeslagen. Met freak als zoiets als een merkaanduiding hebben Steven D. Levitt en Stephen J. Dubner ook **Think Like a Freak** (William Morrow, 2014) gepubliceerd. Die titel doet m.i. echter geen recht aan de inhoud. Dat boek roept op om gewoon je gezond verstand te gebruiken, dus niets uitzinnigs, integendeel. Wèl terecht wijzen de auteurs er op, dat niet iedereen altijd zo denkt en doet.

Maar meestal helpt het allereerst jezelf door ook te laten blijven dat je iets kennelijk niet weet. En leren gebeurt doorgaans proefondervindelijk. Maar

[t]he impulse to investigate can only be set free if you stop pretending to know answers that you don't.[p. 47]

Het moet ermee beginnen om niet klakkeloos voor een probleem te houden wat er de schijn van heeft. En wie iemand anders – of zichzelf, nota bene – ergens toe wil bewegen, moet rekenen met motieven:

Understanding the incentives of all [people] in a scenario is a fundamental step in solving any problem.[p. 106]

Inderdaad, dat betreft 'gewoon' enneadische dynamiek van semiosis. Een begrip volgens een motief leidt tot gedrag in/voor een situatie. Daardoor is een subject voor variëteit toegerust. Bijgevolg geldt, nog zachtjes uitgedrukt,

that incentives are [not] always so easy to figure out. [...] An incentive that works beautifully in one setting may backfire in another.[pp. 106-107] The problem is that while some incentives are obvious, many aren't.[p. 111] We'll often say one thing and do another—or, more precisely, we'll say what we think other people want to hear and then, in private, do what we want. In economics, these are known as **declared preferences** and **revealed preferences**, and there is often a hefty gap between the two.[pp. 111-112]

Dat is allemaal nog duidelijker te verklaren volgens de veronderstelling dat elk teken een verzoek tot inschikkelijkheid is. Daar ga ik hier niet nader op in; zie o.a. [Semiosis & Sign Exchange, design for a subjective situationism](#). Levitt en Dubner wijzen op

the obvious point that no one likes to feel manipulated.[p. 134]

Ik meen dat een kritische houding geholpen is met inzicht volgens de semiotische enneade (dat uiteraard óók weer, want als teken opgevat nu eenmaal onvermijdelijk, een verzoek tot inschikkelijkheid is). Zo luidt de aanbeveling van Levitt en Dubner

[to f]igure out what people **really** care about, not what they say they care about.[p. 135]

Volgens de enneade is dat echter wèrkelijk onmogelijk. Er heerst principiële onzekerheid omtrent motief, eveneens voor het subject zelf met een motief. Waarmee een subject het telkens maar weer mee moet doen, is wat z/hij als een teken opvat; voor het verkrijgen van alweer minder onzekerheid kunnen proeven dienen:

Pay attention to how people respond; if their response surprises or frustrates you, learn from it and try something different.[p. 135]

Dat komt neer op een reeks verzoeken tot inschikkelijkheid. Maar ja,

[w]hen someone is heavily invested in his or her opinion, it is inevitable hard to change the person's mind.[pp. 171-172] Whenever you set out to persuade someone, remember that you are merely the producer of the argument. The consumer has the only vote that counts.[p. 173]

Wat die keuze betreft, telt de subjectieve ervaring van vrijheid ervoor. Die kan van situatie tot situatie verschillen. Van besef daarvan geven Levitt en Dubner blijk met de opmerking, dat

[w]henever you interact with another entity, [...] the interaction falls into one of [many] frameworks. [...] Most of us breeze in and out of these different frameworks every day without needing to think about the boundaries. We've been conditioned to understand

that we behave differently in different frameworks, and that incentives work differently too.[p. 125]

En zo is **Think Like a Freak** het zoveelste boek, over de moeilijkheidsgraad van overtuigen gesproken, dat interessant is voor wie die interesse allang heeft. Bevestiging is ook wat waard, zal ik dus maar zeggen.

74.85

Je kunt wat ik in [Beknopte inrichtingshandleiding grootboekstelsel volgens fasegewijs boekhouden](#) ordenings- resp. structuurbegrippen noem beschouwen als zoektermen, dwz steeds als een variabele met een waarde ervan. Eén zo'n variabele is dan **grootboek**.

Een grootboek geldt als financiële administratie – van het financiële aspect – van voltrokken transacties. Er wordt echter niet één grootboek voor de hele wereld bijgehouden. Praktisch wordt meestal onderscheid gemaakt onder de noemer van organisatie. Het grootboek van Slagerij Van Kampen, bijvoorbeeld, is aldus een ànder grootboek dan dat van de gemeente Middelburg. Eenmaal gegeven deze indeling moet een financiële transactie òf in grootboek Slagerij Van Kampen òf in grootboek gemeente Middelburg worden geregistreerd. En nadat een transactie 'in' een bepaald grootboek is geregistreerd, kan er mede volgens die variabele-met-waarde informatie 'uit' worden gerapporteerd. Wat in het ene grootboek geregistreerd staat, kan uiteraard niet uit welk ànder grootboek dan ook worden gerapporteerd.

Het is echter een vergissing om een overgeleverde organisatorische indeling klakkeloos over te nemen als classificatie van grootboeken. Er zijn immers andere structuurbegrippen die eveneens van waarden kunnen worden voorzien met organisatorische strekking. Daarvoor ligt **kostenplaats** het meest voor de hand. Wat daarom telt, zijn verhoudingen tussèn de structuurbegrippen.

Stel dat je een bepaalde mate van organisatorische detaillering wil kunnen bieden met financiële rapportages. Kies je voor een grootboek met ruim organisatorisch bereik, bijvoorbeeld één grootboek voor de gehele gemeente Middelburg, dan zullen afdelingen e.d. gelden als – waarden van – kostenplaats. Daarentegen kan er voor elke afdeling een 'eigen' grootboek ingericht zijn; daardoor vervalt de noodzaak van dienovereenkomstige waarden van kostenplaats. Ervoor in de plaats komt een hiërarchie van grootboeken; alle afdelingsgrootboeken met operationele details zijn ondergeschikt aan een gemeentelijk grootboek met samenvattende annex samengevatte informatie.

De afweging die ik hier tussen slechts twee structuurbegrippen schets, moet voor echte voorzieningen voor financieel beheer àlle structuurbegrippen omvatten. Om bij het organisatorische perspectief te blijven, zo kan ook aan – waarden van – **kostendrager** organisatorische betekenis zijn toegeschreven. En/of aan – waarden van – een zgn **supplement**.

Welke opzet voorkeur verdient, hangt er vanaf. Waarvan? Dat valt vooraf onmogelijk te zeggen. Maar voor wie heeft leren schuiven met structuurbegrippen raakt een passende verhouding gauw duidelijk genoeg door peiling van daadwerkelijke informatiebehoeften.

Voor al met **fase** is nog niemand als structuurbegrip vertrouwd (voor zover iemand al in termen van structuurbegrip voor financieel beheer denkt). Het wijkt inderdaad ook in zoverre van de overige structuurbegrippen af, dat waarden van fase niet, althans niet zo evident, uitwisselbaar zijn met waarden van die andere begrippen. Dankzij

fase kan echter de gehele financieel-beheercyclus gestandaardiseerd worden gefaciliteerd met dezelfde administratieve opzet! Terwijl voor een, zeg maar, vanwege fasenloze opzet van financiële administratie, maatwerk onvermijdelijk is, kan dat voor fasegewijs boekhouden achterwege blijven. Ik kan me voorstellen dat je, zodra je het 'spel' met de structuurbegrippen enigszins meent te beheersen, je nieuwe collega's :-) vraagt naar hun ideeën over welke rapportages zij idealiter wensen voor financieel beheer.

Maart – april 2020, [www-editie 2020](http://www-editie2020.nl) © Pieter Wisse